

Grace
Triumphant

TI PANAGBALLIGI TI PARABUR TI DIOS IDIAY FILIPINAS

Estoria ti biag nga insurat ni Cyril H. Brooks

Maikadua a Paset · Kapitulo 10-18

© 1985 Walterick Publishers · Apo, Itedmo Kadakami Daytoy a Pantay

KAPITULO 10

Ti Umuna a Furlough–mi

"Ket kinunana kadakuada, Umaykayo, dakayo laeng, iti maysa a lugar nga awan tao, ket aginanakayo bassit." (Mark 6:31)

Babaen ti pammati, nagpabookkami a mapan iti furlough idi Abril, 1928, a aglayag iti maysa a barko dagiti Hapon manipud Hong Kong agingga San Francisco; ngem idi laeng aldaw ti panagpanawmi iti Manila a naan-anay ti kuartami para iti pletemi. Nakaimpakeman ken nakasaganakami, nga agtaltalek iti Apo a mangipaay iti daytoy a kasapulan. Idi adda kuarta iti imami iti agsapa, nagpabookkami iti maysa a barko a pagkargaan a pumanaw iti dayta a malem a mapan idiay Hong Kong. Dua a rabii ti panaguraymínto idiay Hong Kong nga awan ti sobra a kuarta para iti hotel. Simmangpetkami iti maysa a malem a naladawen, ket naipalubos kadakami ti agtalinaed iti barko agingga iti sumaruno nga agsapa. Iti dayta a tiempo, tallo ti tawen ni Leonard ken maysa ket kagudua ni Kenneth. Innalami dagiti tiketmi iti kompania ti panaglayag dagiti Hapon. Saanda kayat ti mangpalubos kadakami nga aglugan iti dayta nga aldaw ta awan ti makan ken serbisio agingga iti tengnga ti aldaw iti sumaruno nga aldaw. Ti kararagmi iti Dios ken ti panagpakaasimi iti ahente ti nangabak iti panagtulokna. Naammuanmi kalpasanna a dagiti dadduma a pasahero ket saan a naipalubosan iti kasta.

Sakbay ti tiempo ti eroplano ken jet lag, dagiti tallo a lawas iti barko ti gundaway nga aginana. Ti tiempo ti furlough ket nakaskasdaaw a panagbaliw ngem saan unay a panaginana. Kunaen dagiti tattao, "Ay, siguradoka nga makainanaka bayat nga addaka iti pagiliam—mabalinmo kadi ti agsarita iti grupo dagiti babbai inton bigat iti malem?" Ti adu a panagdaliasat, panagturog kadagiti di am-ammo a kama, panagmangan iti nalabes, panangaramid kadagiti gimong, ken panangited kadagiti report ti mangpaaramid iti nakaokupado unay a tiempo. Nupay kasta, maikanatad! Matignay ti interes ken mapapigsa ti kararag ken mabendisionan dagiti tattao ti Apo, kas namnamaenmi. Nasayaat a ti misionero ket adayo iti asideg a trabaho ta mangted daytoy iti gundaway a mangkita iti trabaho manipud iti adayo. Daytoy ti mangted iti sabali a panangkita ken mangted kadagiti baro a kapanunotan para iti masakbayan.

Da Len ken Ken ti paborito iti dayta a biahe. Immun-una a nangan iti pangaldaw dagiti ubbing ngem dagiti nataengan isu a masapul a kinandadoanmi ida iti cabin bayat ti panagmanganmi. Iti maysa a tengnga ti aldaw, awan ni Ken. Dua a pasahero, dagiti babbai nga awan pay asawana,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ti nakikadua kadakami iti panagbiruk. Nasarakan isuna iti ngato a deck ti barko a kaduana ti maysa a Hapon a pasahero. Maysa kadagiti babbai ti nanglalais kenkuana gapu iti panangalana iti “maladagami” a saan nga imbaga kadakami! Nakaskasdaaw ti kinatalna ti panaglayagmi. Iti dadduma nga aldaw, maitunos ti Pacific iti naganna, dandani awan ti allon iti danum. Bayat ti panagpasiarmi iti deck maysa nga aldaw, nagpuslit ni Ken kadakami iti apagbiit. Nakaklaatkami ta nakaparintumeng iti maysa a pagikabilan dagiti tali, a kumitkita iti danum iti baba. Idi limtuakak tapno tiliwek isuna, naamirisko a masapul a nasayaat ti panangtengngelko tapno saanko a mapagtinnag isuna gapu iti kinadarasko. Kalpasanna, nakagatangkami iti harness tapno mabalin a tengngelan ni Anna ti dua nga ubbing a lallaki iti tali.

Kaaduanna kadagiti kasta a biahe, adda dagiti dadduma a misionero, isu nga addaankami kadagiti gundaway nga agkikadua ken agbible study. Naisagana ti gimong iti Domingo para iti amin a kayat ti umatender. Daytoy ti tiempo a naipalubos kadagiti pasahero ti second-class ti makilangen kadagiti first-class. Kadagiti simmaruno a biahe, naglugankami kadagiti barko a pagkargaan nga awan pay sangapulo ket dua dagiti pasaherona ken basbassit ti gundaway ti panagkikadua. Iti maysa a barko, dakami laeng ken ni Anna ti pasahero, ket ni Anna laeng ti babai malaksid kadagiti sumagmamano nga Insik a pasahero iti steerage.

Dimmisaagkami idiay San Francisco ket nagtalinaedkami iti sumagmamano nga aldaw kadagiti gagayyem idiay Oakland. Nakaay-ayo unay ken ni Ken dagiti kurtina a maguyod iti baba, a, iti ragsakna, agrolio iti ngato no mabulos. Ti kalgaw ket inbusmi idiay Victoria a kaduami dagiti kakabsatko a babbai, iti balay nga imbangonko. Daytoy ti nangted iti tiempo a bisitaen dagiti gimong idiay Vancouver Island ta maysa kadagiti nabayagen a gagayyemko ti nangpabulod kaniak iti lugan iti kaaduan a tiempo. Kalpasan ti Labor Day, binallasiw ni Anna ti pagilian a kaduana dagiti ubbing a direkta a mapan idiay Buffalo, bayat a siak ket nagsardeng a bimmisita kadagiti nadumaduma a siudad iti dalan. Bayat ti panangballasiwda kadagiti prairie ti Canada, umuna a nakakita dagiti ubbing iti niebe. Kinunada a kasla asukar. Idi agsardeng koma ti tren tapno masukatan ti makina ken dagiti trabahador, inkuyog ni Anna ida nga agpasiar bassit. “Mabalinmi kadi ti magna iti rabawna?”

Naibus amin a kuartami iti panagbayad iti pletemi a nagawid, isu nga awan ti sobra para kadagiti baro a kawes. Saanmi a kayat ti agparang a nadugyot bayat ti panagdaliasatmi. Nalagipmi ti maysa a misionero manipud China a nagawid ket idi addan idiay Victoria, kasta unay ti kinadaan ti langana isu a dagiti kakabsat a babbai ket ginatanganda iti naan-anay a baro a kawes. Simmangpet isuna iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

iskuela idiay Brooklyn idi addakami sadiay, nga ikawkawesna ti daan ken nadugyot a bestida. No ginagarana kadi daytoy tapno maipaay kenkuana ti atension, wenno no kayatna laeng dayta a daan a bestida, saanmi nga ammo. Iti kasasaadmi, imbatimi laeng daytoy a banag iti Apo. Idiay Portland, maysa a kabsat ti nangitugot kaniak iti tiendaan dagiti kawes ket ginatangannak iti baro a suit, nga dakkel unay ti panagyamanko. Idiay Los Angeles, idi pumanawkami koman tapno agsaritaak idiay Avenue 54 Gospel Hall, simrek ni John Murset manipud iti kaabay a balay nga adda iggemna a dandani baro a kallugong a Stetson. Napidutna dayta iti highway a nalabit naitayab manipud iti lumabas a lugan. Kinunana, “Saan a maiyannatup kaniak daytoy, nalabit maiyannatup kenka.” Insungbatko, “No ti Apo ti nangipanggep iti daytoy para kaniak, maiyannatupto kaniak.” Ket naiyannatup ngarud! Ngem dandanik a napukaw iti dayta met laeng a rabii. Kalpasan ti gimong, napanak iti cloakroom tapno alaek ti baro a kallugongko. Gapu ta dandani amin ket nakapanawen, maysa laengen a kallugong ti nabati—ket sigurado a saan a kukuak! Nalawag a nabayagen a nausar dayta. Idi inlawlawagko ti parikutko iti maysa kadagiti kakabsat, kinunana, “Mapattapattak no sinno ti adda kallugongmo!” Idi rimmuarkami, adda dagiti lallaki nga agtaktakder iti bangketa nga agsasarita. Idi napan iti maysa a nataengan a lakay, kinuna ti gayyemko, “Kabsat, siguradoka kadi a kukuam ti kallugongmo?” “Siempre,” ti sungbatna. “Mabalinmo kadi a kitaen?” Inikkat ti lakay ti “kallugongko,” kinitana a kasla saan a mamati ket kinunana, “Ay, anian! Saan a kukuak daytoy a kallugong!” Dagus nga insuratko ti naganko iti baro a kallugongko no la ket adda manen kasta a mapasamak.

Thanksgiving idin sakbay a nakadanonak idiay Buffalo, nga umanay ti oras para iti komperensia sadiay. Kaaduan ti kalamiis ken primavera ket naited iti panagdaliasat ken panangaramid kadagiti gimong. Kaaduan a tiempo ket agmaymaysaak ta narigat unay ti agdaliasat a kadua dagiti ubbing. Naminsan, nagkaduakami a napan iti lugar ti New Jersey tapno agtalinaed kadagiti Will McKellin a nakaduami idiay Brooklyn. Kalpasan ti maysa wenno dua nga aldaw, nagsakit ti ubingda a lalaki ket gapu ta mabalin a tukak, immakarkami idiay New York City. Iti sumaruno nga aldaw, naammuanmi nga adda tukak ken burtong ti ubing dagiti McKellin, isu a nagdardaras ni Anna a nagsubli idiay Buffalo. Sadiay, agpada a nakapadas dagiti ubbing kadagita a dua a sakit, saan unay a nakaro ngem umanay a nakaro tapno agtalinaedda iti uneg ti balay.

Iti dayta a primavera, naipalubos kaniak ti agpalabas iti maysa a weekend idiay Baltimore a kadua da Major ken Mrs. Barlow ken ti anakda a ni Erle. Nakaparagsak unay ti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

panangdengngeg kadakuada iti estoria dagiti immuna nga aldaw ti trabaho idiay Filipinas. Nagtultuloy a napudno a kadua iti kararag para iti trabaho. Ni Major Barlow ken kalpasanna ti anakna a ni Erle ket dakkel a tulong kadagiti gimong iti aglawlaw ti Baltimore agingga nga innala ida ti Apo nga agawid Kenkuana. Pimmusay ni Major Moses Barlow idi Marso 14, 1934, ket naitabon iti Arlington National Cemetery. Iti panagbisitami idiay Baltimore idi nasapa a paset ti 1977, dakkel a ragsak kaniak a ti anak ni Erle ti nanglukat iti gimong para kaniak iti maysa kadagiti kapilia. (Ni Major Moses Barlow ket masansan a masukatan ken ni Capt. John Barlow, maysa a kapitan ti marino nga addaan dakkel nga interes iti trabaho ti misionero idiay New York ken kalpasanna idiay Toronto ket ti anakna, ni Dr. John Barlow, ti editor ti magasin a MISSIONS. Saan a kabagian dagitoy a lallaki, malaksid iti singgalut ti agpada a pammati.)

Idi Mayo 1929, iti panagdaliasatmi iti intero a pagilian, inaramidmi a nagsardengkami idiay Chicago para iti tinawen a gimong ti Chicago Missionary Service Committee. Iti gimong iti rabii, siak ken ti maysa pay a misionero (a saanko a nagaganan) ti mangted koma kadagiti report ket sumarunonto ti debosional a karit ni T.B. Gilbert. Kayatna a sawen nga addaankami iti 25 a minuto ti tunggal maysa. Nasirib koma ti umuna nga agsarita no nagsardeng idi nalpas ti orasna ngem nagtultuloy a nagsarsarita a kasla lugan a napukaw ti prenona. Insingasing ni T.B. Gilbert nga alaek ti nabati kalpasan nga innala ti umuna nga agsarita ti 45 a minuto. Nupay kasta, pinanunotko a napateg ti debosional a karit. Kasta met, inbilangko ti epekto iti panunot dagiti tattao no lima laeng a minuto ti alaek tapno ibagak ti maysa nga estoria. Naasiak iti sabali a misionero, ta ti bagina laeng ti dinangranna.

Kalpasan ti panagsubli a panagbisita idiay Victoria, naglayagkami manipud San Francisco iti barko dagiti Hapon a mapan idiay Hong Kong, a nagsardeng idiay Yokohama, Kobe, Nagasaki, ken Shanghai. Manipud Hong Kong, immaykami iti President liner a mapan idiay Manila ket maysa kadagiti kadua a pasaheromi ket ni Dr. Frank Laubach a kalpasanna nagbalin nga am-ammo gapu iti tignayna iti literacy (panangisuro iti panagbasa ken panagsurat).

Narigat bassit ti panagsublimi a nagnaed iti balaymi ta adu ti masapul a dalusan ken adu nga aparador ti masapul a maaramid. Nakagatangkami iti Ford sedan iti P350.00. Iti dayta met a tiempo, ikarkararagmi

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ti sumaruno a pagserbianmi. Saankami a kasapulan iti trabaho idiay Walled City ta dagiti Shepherd ti tumultulong kadagiti Wightman sadiay. Agpada met a nairamanda iti dakkel unay a trabaho ti panangimaldit manen kadagiti Biblia kadagiti pagsasao ti Filipinas para iti American Bible Society. Nalabit mabalinko ti agliko bassit ditoy tapno isuratko ti maipapan iti trabaho dagiti Bible society ditoy.

Iti tiempo dagiti Espaniol, awan ti naipalubos a trabaho dagiti Protestante a misionero. Adda dagiti Filipino a rebolusionario a napapanaw idiay Espania. Babaen kadakuada, rinugian ti British and Foreign Bible Society ti immuna a trabaho iti panangipatarus kadagiti pagsasao ti Filipinas. Maysa kadagiti nairaman iti daytoy ket maysa nga Espaniol a padi, ni Padre Lallave, a nagnaed iti sumagmamano a tawen idiay Pangasinan. Sadiay, nakagun-od iti Biblia iti Espaniol ket rinugianna nga ikasaba ti dadduma a kinapudno a nasursurona sadiay. Napabasol iti heresia ket napilitan nga agsubli idiay Espania. Gapu iti panangilagipna kadagiti gagayyemna idiay Pangasinan, impatarusna ti kaaduan a paset ti Baro a Tulag iti dayta a pagsasao, a pinaregtaen ti Bible Society.

Bayat dayta, isagsagana ti Dios ti sabali pay a tao a mangiyeg iti Sao kadagiti Isla. Maysa nga agtutubo nga Espaniol nga agnagan Castells ti naiturong iti pannakaammo iti kinapudno babaen ni Dr. Eric Lund (kalpasanna ket misionero idiay Filipinas), idiay Barcelona. Idi 1888, nagkadua da Lallave ken Castells a napan idiay Manila nga addaan suplay dagiti Kasuratan. Napakdaaranda iti peggad a sanguenda no maammuan ti gapu ti isasangpetda. Imbatida dagiti kahonda iti customs ket nagpabookda iti Oriente Hotel idiay Intramuros. Iti uneg ti maysa a lawas, agpada a nagsakit iti nakaro. Kunada a tipus ngem mapagduaduaan a nasabidongda. Natay ni Lallave gapu iti kinataengan, ket iti adu nga aldaw, saan a naitabon ti bangkayna gapu iti gura dagiti prayle. Kamaudiananna, nakibiang ti British consul ket nagun-odna ti pammalubos a maitabon isuna iti bassit a Protestant cemetery idiay Makati. Immimbag ni Castells ket nailakona ti sumagmamano a Biblia nga adda iti bagahena ngem kalpasanna natiliw kas espia. Napapanaw ket naibaga kenkuana a saanen a pulos nga agsubli. Dagiti kahon dagiti Kasuratan ket naisubli idiay Singapore a nagtapokan sadiay iti sangapulo a tawen.

Tallo a lawas kalpasan a sinakup dagiti U.S. Forces ti Manila manipud kadagiti Espaniol, ti ahente ti British and Foreign Bible Society idiay

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Singapore ket dimmisaag idiay Manila nga awitna dagidiay a Kasuratan. Iti umuna a gundaway, naipalubos ti nawaya nga iseserrek dagiti Kasuratan ken kasta met ti panaglako iti Sao ti Dios. Idi napan ti ahente iti amianan idiay Pangasinan, kasta unay ti panagkasapulan dagiti tattao isu a masapul a nagkamang ti ahente iti maysa a balay ket naglako babaen ti tawa nga addaan rehas.

Nangbangon ti American Bible Society iti ahensia idi Nobiembre 1899, ket ti dua a society ket binunongda ti trabaho ti panangipatarus ken panangipablaak. Saan a nabayag, adda pito a naan-anay a Biblia ken babbabassit a paset iti nadumaduma a pagsasao ti Filipinas. Babaen ti panagtutunosda, pimmanaw ti British Society idi 1919 tapno maliklikan ti panagdupaw bayat a ti American Society ket pimmanaw idiay Korea. Ti panangipatarus ket saan laeng a narigat no di ket no dadduma ket napeggad pay. Maysa a mannursuro a tumultulong iti panangipatarus iti Panayan ti napakdaaran a putdenna ti pannakilangenna kadagiti Protestante. Gapu ta nagkedked, nadawel a pinatayda. Iti maysa kadagiti Isla, dua a colporter ti nangrugi a bumallasiw iti Isla iti maysa a dalan nga awan tao ket saanen a pulos a nangngeg ti maipapan kadakuada.

Adda dagiti pagsasao nga awan unay ti eksakto a sao para kadagiti kolor. Idi ipatpatarusda ti Ebanghelio ni Mateo, saan a sigurado dagiti agipatpatarus no ania ti kasayaatan a wagas a panangipatarus iti “purple robe” (lila a kagay). Nangalada iti maysa a pedaso a lila a lupot ket nagliklikawda a nangsaludsod kadagiti tattao no ania a kolor dayta. Kaaduanda ti simmungbat, “kulay ng ube.” Ti ube ket maysa a lames ti daga nga addaan nauneg a lila a kolor. Daytoy ti inusar dagiti agipatpatarus, nupay ti moderno a bersion ket agusar iti balikas a kayatna a sawen ti “nangisit a nalabaga.”

Iti sumagmamano a tawen, dagiti Kasuratan kadagiti pagsasao ti Filipinas ket maim-imaldit iti maysa a Kristiano a pagimaldit idiay Yokohama. Iti dakkel a gingined ken uram sadiay idi 1923, nadadael dayta a pagimaldit. Dagiti nauram a tedda ti makinkukua ket nabigbig laeng gapu iti maysa a bungon dagiti tulbek iti abayda. Ti vault a nagidulinan dagiti plato a buli ket sumagmamano laengen a pulgada a narunaw a buli ti nabati iti datar. Daytoy ti nangted iti nadagsen a pakarit iti Sekretario idiay Manila, ni Bruce Cameron, maysa a nasayaat a gayyemmi. Adda dagiti mat a pangaramid kadagiti plato a magun-od idiay Manila wenno New York para kadagiti apagbiit a kasapulan. Nupay kasta, inkeddengda nga aramiden ti dadduma a napalaus ti kasapulanna a rebision iti kaaduan a pagsasao.

Idi nasapa a paset ti maikadua a terminomi, isagsaganak ti panangipatarus kadagiti booklet

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

para iti Scripture Gift Mission idiay London. Idi umuna nga immaykami iti Filipinas, maysa a gayyem idiay Victoria ti nagsurat kadakuada a mangdawat a padalanandakami kadagiti libre a booklet. Isu dayta ti rugi ti panagkikaduami iti SGM, nga agtultuloy pay laeng. Idi 1927, bimmisita kadakami ni Mr. Francis Brading iti SGM, ket kadagiti nabiit pay a tawen, binisitanakami ni Mr. Ronald A. Young. Addaankami iti paset iti panangisagana iti kaaduan kadagiti booklet iti Tagalog nga impablaakda. Sakbay laeng a nakasagana a maimaldit ti baro a patarus idi 1933, dinawatko ken ni Mr. Cameron no mabalinko a kitaen dagiti galley proof tapno ti baro a booklet ket maitunos iti kabarbaro a patarus. Dagus a nakitak ti adu a biddut, saan laeng a biddut ti panagmakinilia, no di ket dadduma a nakarkaro pay. Impakitak dagitoy ken ni Mr. Cameron ket naammuan a ti maysa a pastor a nangkitkita koma kadagiti proof ket saanna nga inaramid, nupay intedna ti OK-na. Narigat a maawatan no kasano a ti maysa a mangibagbaga nga agserserbi iti Dios ket kasta unay ti kinaliwayna iti panangtaming iti Nasantoan a Kasuratan.

Iti dayta a tiempo, nainayad ti panagimbagko kalpasan ti panagsakitko. Insingasing ni Mr. Cameron a mapankami idiay Baguio iti tallo a bulan. Ti Bible Society ti agbayad iti abang ti balay ket idatonko dayta a tiempo iti panangbasa iti manuskrito iti Tagalog. Adda pagsayaatan daytoy a panagtutunos kadakami a dua. Saan laeng a dagiti biddut ti panagmakinilia ti kinorehirko, no di ket nagisuratak iti aniaman a kasla mapagduaduaan kaniak ket dagitoy ket impasak ken ni Dr. McGill, maysa a Presbyterian a misionero nga addaan kangrunaan a paset iti panangipatarus. Kadagiti simmaruno a tawen, da Dr. ken Mrs. McGill ket naibalud dagiti Hapon iti Los Banos Concentration Camp kas met kadakami. Pimmusay ni Dr. McGill sadiay gapu iti kinakurang ti taraon, ket maysaak kadagiti nangawit iti lungonna.

Maysa a pasamak no kasano nga usaren ti Dios ti Saona ti maikanatad nga ibaga manen. Iti isla ti Bohol, adda maysa a nadiosan a doktor, ni Dr. James Graham. Nangipatakder iti ospital sadiay ket tunggal pasiente no agawiden ket maikkan iti Baro a Tulag. Maysa a lalaki manipud iti bantay ti nangyeg iti anakna a babai tapno maagasan ket nangngegna ti Ebanghelio ket nakaawat iti Baro a Tulag. Awanen ti nangngeg manipud iti dayta a pamilia. Kalpasan ti innem a tawen, maysa a colporter ti bumisbisita iti maysa a purok, ngem dagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tattao ket saan nga interesado. Kinunada a “dayta a libro ket pagmauyongenna dagiti lallaki.” Nasdaaw ti colporter ket sinaludsodna no ania ti kayatda a sawen. Imbagada kenkuana nga iti ngato ti bantay ket adda barrio nga addaan iti kasta a libro. Ita, awanen ti pagbulanganda, saandan nga uminum iti “tuba” (arak a naaramid iti niog), ket uray pay mapanda iti ili tapno agbayadda iti buisda. Ti kasta a “kinamauyong” ket maikanatad a kitaen a nasayaat. Nakasarak ti colporter iti gimong dagiti mamati iti dayta a barrio nga addaan iti narunrunoten a Baro a Tulag. Naragsakanda unay iti gundaway a gumatang iti intero a Biblia.

Idi dekada 1950, idi inkeddeng ti Philippine Bible Society nga isagana ti maysa a bersion ti Baro a Tulag iti moderno a Tagalog, naawisak a makikadua iti komite. Bassit unay ti ammok iti Griego, ken saanak a linguist. Ngem iti napalabas a tawtawen, adu ti tiempo nga intedko iti panagadal iti Kasuratan, ken babaen ti tulong ti adu a sursurat, pinadasko a sukimaten ti pudno a kaipapanan dagiti sao a naaramat. Idi agangay, idi maar-aramid ti trabaho iti Daan a Tulag, naawisak a mangbasa iti intero a baro a patarus. Pribilehiok met ti makiatendar iti seminar dagiti agipatpatarus iti makabulan idiay Baguio ken ti makaam-ammo kadagiti eksperto a kas ken ni Dr. Eugene Nida ken dadduma pay.

Iti dayta a tiempo, makikadkadua dagiti Romano Katoliko iti panangipatarus iti Biblia. Dadduma a kakabsat iti sabali a pagilian ket nakabutbuteng unay kadakuada daytoy a panagkadua. Para kaniak, kasla ad-adu ti adal dagiti padi ngem dagiti Protestante a kakaduada nga agtrabaho, ta dadduma kadakuada ket addaan iti liberal a pakasaritaan. Naipablaak itan ti baro a bersion ti Biblia iti Tagalog, adda ti addaan iti Apocrypha ken adda met ti awanan. Iti kaaduan, nalaklaka unay a basaen ngem ti daan a bersion. Naikkaten dagiti daan a porma ti gramatika a saanen a masansan a mausar.

Saan unay a ti pannakiraman dagiti Romano Katoliko iti panangipatarus ti pakaringgoran ti nakemko. Makaragsak ti pannakaammo a saanen a maiparit a libro ti Biblia kadagiti gagangay a tattao, no di ket basbasaen ken ad-adalen itan dagiti Romano Katoliko. Ti pakaringgoran ti nakemko ket dagiti moderno a teoria ti panangipatarus. Ti teoria ti dynamic equivalence kayatna a sawen a padasentayo nga ammuen no ania ti kayat a sawen dagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mannurat ti Biblia sa iyakartayo daytoy kadagiti maawatan ken maawat a kapada a sasao iti pagsasao a pangipatarusan. Pudno a dakkel a pagimbagan daytoy ngem iti daan a wagas ti panangipatarus a dandani sao-por-sao. Nupay pudno nga adda nasayaat kadagitoy a teoria, ti makariribuk kaniak ket ti kasla di panangikaskaso iti verbal inspiration (ti pannakaipaltiing ti tunggal sao). Para iti adu, siempre, “old hat” (nagdaanen) ti verbal inspiration. Ngem ti kinaumiso ti Kasuratan ket masansan a pakaragsakan dagiti napakumbaba nga agad-adal iti Sao ti Dios. Isu nga kadagiti baro a patarus, adu kadagiti panangulit-ulit a mangipakita iti panangitampok ti Dios ti naibilang a di kasapulan. Kadagiti libro a daniw, adda nabaknang a kaipapanan a kasla naisakripisio gapu iti estilo ti daniw iti Tagalog. Ania pay ngarud, saan a mabalin ti mangaramid iti patarus a makapnek iti amin. Kadagiti adu a moderno a bersion iti Ingles, awan ti siguraduen a makapnek iti amin.

Iti intero a panagserbimi kas misionero, napaneknekanmi ti pateg ken kinapateg ti Kasuratan. Mamin-adun a napaneknekan ti kinapudno ti Psalm 119:130, “Ti iseserrek dagiti sasaom ket mangted iti lawag; mangted iti pannakaawat kadagiti nanumo.”

Iti panagsarsarungkarmi idiay Santol Sanitarium, adda maysa a lalaki a nakasaritak a nagkuna a mamati kano ken Cristo. Ngem awan ti pagilasinan nga addan pannakaisalakanna. Inkeddengko a sukimatek bassit ket sinaludsodko kenkuana, “Napakawanen kadi dagiti basolmo?” Saan unay a sigurado. Isu nga impakitak kenkuana ti Acts 10:43, “Isu ti paneknekan dagiti amin a propeta, nga babaen ti naganna, siasinoman a mamati kenkuana ket makaawat iti pammakawan dagiti basol.” Inlawlawagko no ania ti kayat a sawen ti mamati ken Cristo ken impakitak nga ti pasettayo ket mamati ken ti paset ti Dios ket mamakawan. Interesado unay, isu a sinaludsodko manen, “Mamatika kadi ken Cristo, a natay iti Krus tapno awitenna ti dusa a maikari kenka gapu kadagiti basolmo?” Kinunana a mamati, isu a sinaludsodko manen, “Napakawanen kadi dagiti basolmo?” Saan pay laeng a sigurado. Pinabasak kenkuana ti bersikulo iti namin-adu, ket iti tunggal maminsan sinaludsodko no napakawanen dagiti basolna. Kalpasanna nakitak a simmilnag ti rupana; kasla adda nangsindi iti silaw. “No pudno daytoy, ngarud napakawanen dagiti basolko.” Natalged ti nakemna a pudno daytoy gapu ta Sao ti Dios. Idi nagsubliak iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

simmaruno a lawas, inabrasanak a naisem. “Napakawan pay laeng kadi dagiti basolmo?” sinaludsodko. “Wen, siempre,” insungbatna, “ket pangngaasim ta mapanmo dayta a lalaki iti dayta a kama. Kayatna met nga ammuen ti maipapan iti pammakawan dagiti basol.” Isu nga naammuak a pudno ti aramid ti parabur, ta nangrugin a nangsaksi maipapan iti baro a ragsakna.

Iti isu met laeng nga ospital, simrekkami ken ni Fred Pucknell iti kuarto ti maysa a pasiente a naammuanmi a nagtrabaho idi iti editorial staff ti maysa a nalatak a Manila Weekly. Idi inyawatmi kenkuana ti dadduma a basaen, nabigbigna a misionerokami. Innalana ti maysa a magasin ket kinunana, “Nalabit masungbatanyo dagiti saludsodko. Adu ti panagduaduak maipapan iti kinaagnanayon ti biag ken iti biag kalpasan ti ipapatay.” Saan a nakatulong kenkuana dagiti artikulo iti magasin. Saan a nakaskasdaaw a kasta ti pampanunotenna ta nalawag nga bassit laeng ti namnamana a makaimbag iti tuberculosis. Kinuna ni Fred, “Sakbay a pagsaritaantayo dagita a saludsod, kasapulam nga umuna nga urnosen ti relasionmo iti Dios babaen ken Cristo.” Kalpasan ti sumagmamano pay a panagsarungkar, inawatna ni Cristo kas Mangisalakan kenkuana. Isu nga iti sabali a panagsarungkar, kinunami kenkuana, “Ita ta nagtalekkan ken Cristo kas Mangisalakan kenka, mabalintayon a pagsaritaan dagidiay panagduaduam idi.” Ti di malipatan a sungbatna ket, “Manipud idi nagtalekak ken Cristo, awanen ti panagduaduak.” Saan a gapu ta ad-adu ti ammona maipapan iti kinaagnanayon wenno iti biag kalpasan ti ipapatay, no di ket am-ammona ni Cristo. Ti iseserrek ti Sao ti Dios ket nangted kenkuana iti lawag.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 11

Ti Pangrugian ti Trabaho idiay San Juan

"Ngarud, patpatgek a kakabsat, agtalinaedkayo a natibker, di agkintayeg, kanayon a naruay iti aramid ti Apo, ta ammoyo nga ti panagbannogyo ket saan nga awan serserbina iti Apo." (1Cor. 15:58)

Ita, kalpasan ti atiddog a panaglikaw iti "daga ti Biblia," agsublitayo iti panagbirukmi iti sumaruno a pagserbian. Ti balaymi ket idiay San Juan, maysa a suburbio ti Manila, ngem maysa wenno dua laeng a block manipud iti beddeng ti sabali a suburbio, ti Mandaluyong. Kasla umiso nga agtrabahokami iti asideg ti pagnanaedanmi. Agraman ti panagkararag a dawaten ti panangiturong ti Apo, immunak a sinukimat ti Mandaluyong (a naawagan idi iti San Felipe Neri). Inaramidmi daytoy babaen ti panagbalbalay a mangiwaras kadagiti basaen maipapan iti Ebanghelio. Bayat ti panangkitkitami no ania ti sungbat dagiti tattao, mabalinmi met ti agbiruk iti pagilasinan ti Kristiano a trabaho. Malaksid iti dakkel a simbaan dagiti Romano Katoliko ken maysa a simbaan dagiti Aglipayano (a nagsina iti Romano Katoliko idi panagbaliw ti siglo), adda met simbaan dagiti Metodista. Nangngegmi met nga adda nalabit dadduma pay nga agtrabtrabaho sadiay.

Isu nga ti San Juan ti pinanunotmi, ta kasla awan pay idi ti Protestante a trabaho sadiay. Adda kapilia dagiti Metodista idiay Sta. Mesa, maysa a milia wenno ad-adu pay ti kaadayona iti San Juan. Kalpasan ti panagur-uraymi iti Apo iti kararag, namatikami a rumbeng nga ikagumaanmi nga ikasaba ti Ebanghelio iti daytoy nga ili. Idi Nobiembre 1929, inabanganmi ti umuna a kadsaaran ti maysa a balay iti J. Basa Street. Adda daytoy iti abay mismo ti publiko a tiendaan ken nakasango iti maysa a bakante a lote, a sangoanan ti San Juan Elementary School. Ti Agora building ti adda itan iti dayta a lote. Kadagiti Huebes iti malem, inton maibbatan ti iskwela, addaankami iti gimong para kadagiti ubbing, ket maminsan dimmanon iti 200 dagiti immatendar, a nalabes bassit iti kabaelanmi nga asikasuen a nasayaat. Kadagiti Domingo iti agsapa, magnaak iti tiendaan nga agiwaras kadagiti tract ken mimeographed nga awis para iti gimong iti rabii ti Domingo. Immay dagiti dadduma a kakabsat manipud iti Intramuros Chapel tapno tulongandakami, ngem bassit unay ti sungbat dagiti tattao.

Ngem maysa a rabii, napabilegkami idi simmangpet ti maysa a grupo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a dandani tallopulo a nagtitipon ken kasla interesado unay. Naammuanmi a kameng dagitoy ti simbaan dagiti Metodista ngem saanda a naragsak iti pastorda gapu ta manmano unay a sarsarungkaranna ida idiay San Juan. Daytoy a grupo ket indauluan ti maysa a babai a di ammo ti edadna—uray isu a mismo di ammona! Ni Timotea Carreon, Tea ti awagda (maibalikas iti Tay-a), ket pudno a mamati ken Cristo, ket inummongna ti adu a kabagian ken kaarruba tapno umatendarda iti gimongmi. Di nagbayag, idaydayawnan ti Apo ta adda dimteng iti iliana tapno ikasaba ti Ebanghelio. Ti pastor dagiti Metodista, siempre, saan a naragsak iti napasamak ket inreklamona kaniak a takawek kano dagiti karnerona. Pinatalgedak kenkuana nga immayda gapu iti bukodda a kayat, saan a gapu iti aniaman nga espesial nga awis manipud kaniak. Insingasingko a no pakanenna dagiti karnerona iti nasayaat a naespirituan a taraon, agtalinaedda kenkuana. Pagduaduaak no ammona pay ketdi ti mangpakan iti bagina, ad-adda pay ti mangpakan iti sabsabali.

Imbaga ni Tea kaniak nga iti bukodna a gastos, adda bassit a kapilia a kawayan ken ruot a naibangon iti distrito ti Salapan (iti ayan itan ti elementary school). Mabalin kadi a mapankami agisuro kadagiti ubbing sadiay iti maysa a malem? Isu nga iti tunggal Biernes iti malem, insurotmi kadagiti ubbing dagiti chorus, bersikulo ken maysa nga estoria ti Biblia. Ni Tea ti nangummong kadagiti ubbing, a pudno nga agtaray-taray iti intero a lugar tapno aramidenna dayta nupay nataenganen. Kalpasanna, agtakder iti likud ket agrag-o unay ta mausar ti kapiliana. Dandani iti tunggal lawas, adda masarakanmi a bassit a regalo iti tugaw ti kotse—sumagmamano nga itlog, mais, maysa a bulig a saba.

Immakarkami iti sabali a tiendaan iti N. Domingo, ti kangrunaan a kalsada, a nalaklaka a pangawisan kadagiti dumaldalan tapno sumrekda. Ni Mr. Taylor, sekretario ti Army and Navy YMCA idiay Fort McKinley, ket nangted kadakami iti nasobra a screen ti sine ti army. Napuskol a canvas, naplateado iti maysa a sikigan ken dakkel unay isu nga inusarmi pay no dadduma kas tolda. Nagpatulongak kadagiti agar-aramid iti layag tapno sukogenda daytoy a kas tangke ken nangikabilda kadagiti eyelet iti aglawlaw ti ngato nga igid. Kadua ti maysa a karpintero, nangaramidkami iti uppat a kayo a sikigan a mabalin a mai-bolt a sangsangkamaysa. Isu nga naaddaankami iti baptistry a mabalin nga ibakbaklay. Maysa kadagiti immuna a nabautisaran iti daytoy ket ni Gregorio, ti karpintero—isu idi ti mangar-aramid iti bukodna a pagitabonan! Nabautisaran met sadiay ni Tea ken dadduma iti pamiliana. Inusarmi daytoy

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

iti umuna a gundaway idi Agosto 31, 1931. Gapu ta binulodak iti alketran ti ruar, saan unay nga aglabas ti danum.

Maysa pay a nabautisaran sadiay ket ni Trinidad Dayton, maysa a Filipina a naiasawa iti Americano. Nupay addaan ti asawana iti napateg a saad iti maysa nga asienda ti asukar idiay Canlubang, Laguna, addaanda latta iti balay idiay San Juan. Ni Trining (kas iti panangawagmi kenkuana) ket gayyem ni Pelagia Alfonso, nga anak ni Tea. Maysa nga aldaw, nagsakit iti gurigor ni Stevie, ti anak ni Trining, isu nga insingasing ni Pelagia nga ikararagda isuna. Gagangay idi ti panangayab kadagiti sumagmamano a Kristiano tapno ikararagda ti maysa a masakit. Saan a kimmontra ni Trining nupay saan a naruam iti kasta. Iti simmaruno nga aldaw, immimbag ni Stevie. Ngem saan unay a ti sungbat ti kararag ti nangriing iti interes ni Trining; no di ket ti wagas ti panagkararagda. “Makisaokayo iti Dios a kasla am-ammoyo Isuna ken kasla adda Isuna ditoy mismo.” Pinatalgedanda kenkuana nga addaanda iti personal a pannakaam-ammo iti Dios. Inkeddeng ni Trining ti makiatendar kadagiti gimong a kaduana ida, ket maysa a Domingo, bayat ti panagkanta ti maysa a himno, inawatna ni Cristo. Kalpasan ti sumagmamano a tawen, sinaludsod ti maysa a gayyemmi a nagsarungkar kenkuana, “Kasano a nasarakam ni Cristo?” Ti sungbat ni Trining, “Ay! Saan a siak ti nakasarak Kenkuana, Isu ti nakasarak kaniak!”

Ni Gregorio, a nadakamatkon, ket addaan iti dakes a kababalin a dandani kanayon a naladaw nga umay kadagiti gimong. Maysa a tawen, addaan koma ti dadduma kadagiti annakna iti paset iti programa ti Paskua ngem saanda a nagparang. Idi nalpasen ti programa ken nakapanawen ti kaaduan a tattao ken dandanikamin a kandaduaan ti ridaw, simmangpet ni Gregorio a kadduana dagiti annakna! Saan unay a natibker a Kristiano, ket kalpasan ti sumagmamano a tiempo, pinanawannakami ket napan iti Iglesia ni Cristo, maysa a sekta nga inrugi ni Felix Manalo. Maysa nga aldaw a nakisaritaak ken ni Gregorio, sinaludsodko no apay a mapmapan sadiay idinto ta ilibakda ti kinaDios ni Cristo. Kinunana nga ad-adu ti disiplinada ngem kadakami. Idi sinaludsodko no ania ti kayatna a sawen, kinunana nga iti tunggal Sabado, mapan dagiti mangaskasabada iti balay ni Mr. Manalo ket maited kadakuada ti material ti kasabada para iti Domingo. Isu nga agpapada ti kasaba iti tunggal simbaan. Insungbatko nga idiay pagbaludan, nalawag unay ti disiplina ti gobierno, ngem awan ti wayawayada. Ad-adda a kayatmi nga agturay ti wayawaya ti Espiritu Santo kadagiti gimongmi.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Iti sumagmamano a tawen, nangisurokami kadagiti ubbing kadagiti nadumaduma a barrio iti tunggal lawas. Maysa a kaay-ayo a chorus idi ket ti "Joy, joy, joy, with joy my heart is ringing." Isu nga naaddaanak iti baro a nagan: "Mr. Joy, joy." Kalpasan ti adu a tawen, bayat ti panagtugawko iti kotsek iti asideg ti tiendaan, adda dua a babbai a limmabas ket nangngegko ti maysa a nagkuna, "Isu dayta ni Mr. Joy, joy!" Iti maysa a tiempo, maysa a baket a nairuar manipud iti Culion Leper Colony ti tumultulong iti daytoy a trabaho, ket idi agangay nakaala met iti tulong ti dadduma kadagiti agtutubo a babbai idiay San Juan. Maysa nga aldaw, padpadasen ti maysa kadakuada nga ilista dagiti nagan dagiti ubbing ket narigatan a maammuan ti apelyido ti maysa nga ubing. Sinaludsodna iti balasitang no anak isuna ti siasino, ket insungbat ti ubing, "Anak ti nanangko!"

Bayat ti maysa a bagyo idi 1932, natumba ti bassit a kapilia nga imbangon ni Tea. Adu ti nadadael, ngem ti nadadaelen a balay da Tea ken ti asawana iti ruar bassit ti ili ket nagtalinaed a nakatakder iti tengnga dagiti nabibileg a babbalay a natumba. Kinuna ni Tea kadagiti kaarrubana, "Nagkararagkayo kadagiti santo, ngem nagkararagkami iti Apo ket inaywanannakami." Dandani di nakaadal, nupay makabasa, ngem pagduaduaak no adda pay sabali a nabasana malaksid iti Bibliana. Napan nagsarungkar iti nanang ni Trining a kaano laeng a naisalakan ket nasarakanna nga agngan-nganga. Adda dagiti tugaw a pagtugawan ngem ad-adda a kayat dagiti babbaket ti agtugaw a nakaripepe iti datar. Kinuna ni Tea ken ni Antonina, "Ti bagim ket templo ti Espiritu Santo, ket rumbeng a taginayonem a nadalus para Kenkuana." Isu ti panungpalan dayta a narugit a kababalin.

Agurnong ni Tea manipud iti bassit unay a sapulna. No addaan iti kuarta, gumatang iti GI roofing wenno dadduma nga adigi a nasayaat a kayo. Isu nga idi rugrugi ti 1933, nagpaibangon iti balangkas ti maysa a kapilia iti bassit a lote iti H. Lozada Street. Kalpasanna kinunana kaniak, "Imbes nga agbayadkayo iti abang ti kapilia, apay a saanyo a leppasen ti inrugik?" Isu nga nakagatangkami iti dadduma a materiales ket idi Hulio 4 nagtitinnulongkami, maysa a panagtitinnulong nga awagan dagiti Tagalog iti "bayanihan" (inusar ti maysa a nalatak a grupo dagiti Filipino a mannala daytoy kas naganda). Dagiti nababa a paset dagiti diding ket bato nga adobe ken ti ngato a paset ket kayo. Nagtrabaho a sipapasnek dagiti lallaki ken babbai iti intero nga aldaw. Nangisagana dagiti babbai iti naimas a pangaldaw ken merienda. Adda

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

naragsak nga espiritu ti panagkakadua ket idi rabiin, nakatakderen dagiti diding. Idi agangay, nainayon ti semento a datar, tawa ken ridaw. Agarup sangagasut laeng a yarda ti kaadayona iti balay ni Trining Dayton, ket impalubosna nga isu ti pagaramidan ti dadduma a klase ti Sunday school.

Iti dayta a tiempo, agarup dua a kilometro ti kaadayo ti balaymi iti kangrunaan a paset ti San Juan. Adda daytoy iti baro a pagnaedan nga adu ti bakante a lote iti aglawlaw, maysa a nasayaat unay a lugar a pagay-ayaman ken paggargaraan dagiti lallaki nga annakmi. Saanmi a kabaelan ti agbakod wenno agdiding iti aglawlaw ti dagami, isu nga ti panagmula iti hardin ket dandani awan serserbina. Maysa kadagiti kaarrubami ket addaan kadagiti kalding nga aggargaraw iti intero a purok, ket kanenda amin a padasenmi nga imula. Nakaalaak iti dadduma a cactus a napno iti siit a mabalin laeng nga iggaman no addaan iti guantes. Inpagarupko a saan a kanen dagiti kalding dagitoy! Anian a biddutko! Naimas gayam unay kadakuada! Maysa kadagiti kalding ket dakkel a kalakian a kalding, a kagurguran unay ti katulongmi iti balay, ni Vicente idi. Maysa nga aldaw, nakita ni Vicente a simrek ni “Billy" iti paraangan ti kaarrubami gapu ta nailukat ti ruangan. Matmaturog dagiti aso ti kaarruba ket siaannad nga immasideg ni Vicente ket inserrana ti ruangan (a di ammomi). Idi nakariing ti aso, nagtaray ni “Billy” nga agturong iti nakaserrekanna ngem nasarakanna a di makaruar sadiay. Dakkel ti ragsak ni Vicente—agingga a pinapanko nga inlukat ti ruangan ken nagpakawan iti kaarrubami.

Saan amin a panagkasaba ken panangisuro ti trabaho ti misionero. Maysa a rabii, kalpasan ti sumagmamano a tawen, nakangngegak iti ariwawa iti paraangan. Adda toro a simrek iti paraangan ket ni Gregorio, a katulongmi idin, ti mangpadpadas a mangiruar kenkuana. Bayat ti panagkinnamat, nagtaray ti toro iti ngato ti septic tank. Narpuog ti kalub gapu iti dagsen ti toro ket naaddaankami amin—isu ken dakami—iti dakkel a parikut. Nakaigalut ni Gregorio iti tali kadagiti sara ti toro ngem awan ti nagbanagan ti panangguyodmi kenkuana nga agpangato. Lumugananak iti kotse ket napanak iti “municipio” tapno agpatulong kadagiti pulis. Ti maymaysa laeng nga adda sadiay ket saan a makapanaw, ngem imbagana kaniak no sadino ti nalabit pakasarakak iti dua a pulis nga agbanbantay. Nasarakak ida iti maysa a simple a barberia a nasimbeng ti turogda kadagiti bangko. Idi nariingko ida, nagawidkami ket babaen ti tulongda, naiyaonmi ti toro manipud iti narugit a kasasaadna. Awan ti panagyamanna iti amin a panagregtami! Isu ket

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nakapungtot unay ket narigatankami a nangigalut kenkuana iti adigi ti balay agingga iti agsapa. Kinuna dagiti pulis nga ipanmi ngarud iti municipio inton agsapa. Immuna ni Gregorio ket simmarunoak iti kotsek. Agsinnublat ti toro —no dadduma saan nga aggaraw, no dadduma met kamatenna ni Gregorio. Idi naiyawatmin kadagiti pulis, kiniddawko kadakuada a saanda a palubosan agingga a mangted ti makinkukua iti bayad. Idi nagsubliak, awanen ti toro ket saan a kayat ti makinkukua ti mangaramid iti aniaman.

Bayat ti umuna a terminomi, naawisak a mangidaulo kadagiti gimong para kadagiti Filipino a beterano a pasiente idiay Santol Tuberculosis Infirmary (idi agangay ket Quezon Institute). Daytoy ket maysa a nainayon a trabaho ti Army and Navy YMCA a naiyawat kaniak. Idi agangay, nagbanag daytoy iti programa ti panagsarungkar iti intero a lugar. Kadagiti tunggal Martes iti malem, mapankami ken ni Anna tapno agiwaras kadagiti basaen ken makisarita kadagiti pasiente a nangipakita iti aniaman nga interes. No dadduma, makaitugotkami pay kadagiti babassit a bouquet ti sabsabong. Kaaduan kadagiti pasiente ket atiddog ti panagtalinaedda sadiay, ket malaksid kadagiti sumagmamano a mamati, naaddaankami iti ragsak a mangiturong iti dadduma ken Cristo. Maysa a lalaki nga matmatay iti T.B. ket addaan iti naraniag a panangsaksi, ket no ikararagko isuna, babaen ti dakkel a panagregta, kunaenna, “No nakapsutak, isu met ti kapigsaak.” Adda met dagiti saan a nangikaskaso, siempre, a kas iti lalaki a saan a mamati iti ayat ti Dios gapu ta matmatay met isuna ket panawanna ti pamiliana. Maysa nga Americano ti nangipudno nga awanen ti namnamana; nakaaramid kano iti basol a di mapakawan, kuna ti panunotna. Dakkel ti basolna ngem pinatalgedak kenkuana a saan a nalabes iti kabaelan ti parabur ti Dios. Saanna nga inawat ni Cristo, ket idi nagsubliak iti simmaruno a lawas, nakapanen iti agnanayon. Rumbeng kadi a naad-adda pay ti panagpilitko iti panangawisko kenkuana?

Maysa kadagiti naisalakan sadiay ket ni Mr. Candido Aguilar a nagbalin idi a sales manager ti Singer Sewing Machine. Bassit ti pannakaagasna ngem nagsagaba iti dakkel kadagiti ima dagiti Hapon a pulis bayat ti gubat gapu iti pannakikontakna kadagiti gerilia. Kalpasan ti gubat, dakkel ti tulongna iti trabaho idiay Binangonan ken Tanay.

Masansan nga addaankami kadagiti gimong iti ruar kadagiti nadumaduma a paset ti San Juan bayat ti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

panangikagumaanmi a dumanon kadagiti tattao ti ili babaen ti Ebanghelio. Iti maysa a gundaway, naaddaankami iti dua a lawas nga inrabii a gimong ti panagebanghelio iti bassit a kapilia. Iti umuna a lawas, awan ti nangsungbat. Inawismi ti maysa a gayyem a mangaskasaba, ni Mr. Gebala, tapno ikasabana ti Sao. Kalpasan ti maysa a lawas, immay kaniak ket napaay ti nakemna gapu ta marikna nga awan ti wayawayana iti panagkasaba. Adda kano saan nga umiso isu a kunana a saanen nga ituloy. Pinilitko isuna nga ituloyna gapu ta siguradoak a saan nga isuna ti parikut no di ket dagiti mamati. Adda di panagkikinnaawatan kadakuada ket kasla adda dua a nagsina a grupo. Isu nga kalpasan ti gimong iti rabii ti Domingo, kiniddawko nga umaydakami amin iti silong ti balay ni Mrs. Dayton tapno padasentayo a rinsiren daytoy a parikut iti nagbabaetantayo.

Kalpasan ti panagsasarita ken uray pay ti bassit a panagsusupiat, insungbat ti maysa kadagiti agtutubo a babbai dagiti pammabasol nga ibagbaga ti dadduma maipapan kenkuana. Bayat ti panagsaona, kasla dinarup iti epilepsia. Ita ta ad-adun ti kapadasak, ad-adda a panunotek a darup dayta ti demonio. Saanen a naulit dayta. Impanmi isuna iti doktor sa iti balaymi, a nakaimbaganna kalpasan ti sumagmamano nga aldaw. Ti siddaaw iti daytoy a kapadasan ket kasla nangriing kadagiti mamati iti pannakabigbigda iti bukodda a pagkurangan, ket nasaysayaat nga espiritu ti nagturay.

Gapu iti daytoy, iti maikadua a lawas, nakakitakami iti bendision. Maysa kadagiti naisalakan ket ti kabsat a babai ni Trining Dayton. Ni Domingo Capati ket nasayaat nga agay-ayam iti golf ket nagbalin a ladies' champion, a tinengngelna iti sumagmamano a tawen ditoy Filipinas. Nakalkaldaang ta saan a nagtakder a natibker maipapan iti panagay-ayam iti Domingo, ket ad-adda a dimmakkel ti lugar ti golf iti biagna ngem ti Apo. Isu ti nangibagi iti Canlubang Sugar Estate iti panagay-ayam iti golf. Idi pimmusay kadagiti sumagmamano a tawen a napalabas, ti Estate ti nangasikaso iti panagitabon, nga addaan iti padi a mangidaulo iti abay ti tanem. Kayat ti pamilia ti Protestante a gimong isu nga ti makinkukua iti estate ket nakikompromiso, "Agpada a makiraman." Ti laeng gimong ket idiay abay ti tanem, isu nga sinaludsodko iti Filipino a padi no adda kaykayatna no siasino ti umuna. Insingasingna a siak ti umuna. Adu unay ti tattao, dagiti tattao ti Estate ken dagiti mannurat iti sports. Inusarko ti gundaway a mangikasaba iti Ebanghelio ket nagsaoak iti Tagalog,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a nangguyod iti ad-adu pay nga atension. Simmaruno ti padi ket amin a seremoniana ket iti Latin. Idi agangay, nangngegmi a ti anak ti makinkukua iti Estate ket nagurmod iti inaramid ti padi. “Ti Americano ket nagsao iti pagsasaotayo ngem ti Filipino a padi ket nagsao iti ganggannaet a pagsasao.”

Iti naudi a malem ti kampania ti panagebanghelio, nangted ni Kabsat Gebala iti awis a tumakder ti siasinoman a situtulok nga agtalek ken Cristo. Dandani dagus, timmakder ti maysa a babai, ni Felisa Mallari, a nakatugaw iti asideg ti sango. Saan unay nga interesado ti asawana a kas kenkuana, ngem iti dayta a malem kayatna a makita no ania ti mapaspasamak. Isu nga siaannad a nagtugaw iti suli ti kaudian a linia. Ni Nicolas ket kasla ken ni Zaccheus, ta pandek a lalaki ken nasaludsodan met. Idi kinuna ti mangaskasaba nga adda maysa a timmakder, pinanunot ni Nicolas no siasino dayta. Ti panagkayatna a makaammo ti nangtignay kenkuana a tumakder, ket nasdaaw ta ti asawana gayam ti nakatakder. Ti mangaskasaba, a di ammona a timmakder laeng gapu iti panagkayat a makaammo, ket nagyaman ta adda met lalaki iti kaudian a linia a timmakder. Saan a naisalakan iti dayta nga aldaw ngem saan a nagbayag ket naisalakan met. Di nagbayag kalpasan ti pannakabaliwna, bayat ti panagtrabahona kas karpintero, ar-arasawen dagiti kaduana iti trabaho gapu ta nagbalin a Protestante. “Saanmo kadi nga ammo,” kunada, “a nabingay dagiti Protestante iti adu a nadumaduma a sanga. Ti Simbaan a Romano Katoliko ket maymaysa; masapul nga isu ti umiso.” Gapu ta baro pay laeng a Kristiano, saan nga ammo ni Nicolas no kasano ti sumungbat ngem dimmawat iti tulong iti Apo. Agtugtugawda iti linong ti dakkel a kayo a mangga bayat ti panagpangaldawda. Intudona ti maysa a poste ti telepono iti asideg ket kinunana, “Kitaenyo dayta a poste! Maymaysa amin—awan ti sanga! Ngem natay! Sadino ti papanantayo para iti linong ken bunga? Ditoy kayo a mangga nga adu ti sangana, ta sibibiag.”

Kadagidiay immuna a tawen ti trabaho idiay San Juan, masansan a nariribukan ken napaay ti nakemmi gapu iti kinaubing dagiti adu a mamati iti pammati. Masansan a kaslada dagiti taga-Corinto. “Ket siak, kakabsat, saanak a makisao kadakayo a kas kadagiti naespirituan, no di ket a kas kadagiti nalasag, a kas kadagiti maladaga ken Cristo. Gatas ti impainomko kadakayo, saan a natangken a taraon: ta saanyo pay idi a kabaelan, ken uray ita saanyo pay a kabaelan. Ta nalasagkayo pay laeng: ta yantangay adda kadagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagbabaetanyo ti apal, apa ken panagsisina, saan kadi a nalasagkayo, ken agbibiagkayo a kas kadagiti gagangay a tattao?" (1Cor. 3:1-3). Masansan unay a dagiti banag a pagap-apaanda ket kasla nalaka unay ken kinaubing.

Maysa a rabii, bayat ti panagawidmi manipud iti prayer meeting, pinalugananmi ti maysa kadagiti lallaki. Ibagbagana kadakami ti dadduma kadagitoy a rigat ken parikut. Idi bimmaba iti kotse ket intuloymi ti nagluganan, nakaay-ay-ay unay ti riknak iti bagik ken napaay unay ti nakemko. Ania pay ti serserbi ti panangituloy! Pinanunotko, "No kayatda ti agapa gapu kadagiti kasta a nakaub-ubing a banag, ibatik laengen ida nga agaramid iti dayta. Panawak ida ket mangrugiak iti baro a trabaho iti sabali a lugar. Saankon a maibturan ida." Kalpasanna, bayat ti panagmanehok, kasla nangngegko ti Apo nga agsao, saan a mangngeg ti lapayag ngem nalawag unay. "Annakko ida ket ib-ibturak ida." Nakaay-ay-ay latta ti riknak iti bagik, pinanunotko, "Ay, Apo, no maibturam ida, ibturak met ngarud." Ngem saan pay a nalpas ti Apo kaniak, ta nangngegko manen ti timekna, "Wen, ken ib-ibturak met dayta bagim." Dayta a dungpar ket nangdangran kaniak iti mismo a nasakit, umiso iti puntiria. Nakitak manen ti bagik, ti nakaay-ay-ay a panangkaasik iti bagik ken ti kinatangsitko. Kasano kadi kaadu ti impakitak nga Espiritu ni Cristo kadagidiay baro a mamati? Nabigbigko manen ti naanus a asi ken ti naanus a parabur ti Apotayo iti maysa a di maikari.

Bayat dayta maikadua a termino, idi rugrugi ti dekada 1930, limmabaskami kadagiti panawen ti nakaro a pannubok iti pinansial. Panawen dayta ti depresion idiay United States ket adu a banko idiay U.S. ti malmalugi. Idi rugrugi ti 1934, addaanak iti sumagmamano a tseke manipud kadagiti banko idiay U.S. ngem saan nga inawat ti lokal a banko, uray pay para iti collection. Ta iti ammoda, nalabit nakaserraren ti banko ta maysa a bulan sakbayna a naisurat ti tseke. Ti nasayaat a gayyemmi, ni Bruce Cameron ti American Bible Society, ket siaasi a timmulong kadakami. Naawat ti Bible Society ti tinawen a subsidiana sakbay ti pannakalugi ti banko, isu nga adu ti pondoda a peso ditoy. Siaasi nga inawatna dagiti tsekek ket intedna kaniak ti lokal a kuarta. Awan kadagiti tseke ti naisubli.

Gapu kadagitoy narigat a panawen, maud-udikami kadagiti binulan a hulog ti balaymi. Namnamaenmi nga ti kompania ti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

real estate ket alaenna ti balay gapu iti mortgage. Maysa nga aldaw, sinarungkarak ti manager, ni P.D. Carman, ket sipapasnek nga imbagak kenkuana ti kasasaadmi ken nga iti panunotko ket adda kalintegan nga alaenna ti balay. Nakaay-ayat unay ti panangasikasona. Kinunana, "Saanko a maibilang ti bagik a Kristiano, ngem addaanak iti puso para kadagiti adda iti rigat ket ammok nga ikagkagumaanyo." Imbes nga alaenna ti balay, inurnosna nga maiyakar ti mortgage ken mausig manen babaen ti maysa a Filipino a banko. Gapu ta British kami idi, saanmi a maaramid daytoy iti bagbagimi.

Idi agangay, nakitami no kasano ti panagtrabaho ti Apo kadagitoy amin a banag. Bayat ti panangsakup dagiti Hapon, inala dagiti Hapon amin a sanikua dagiti ganggannaet. Uray no napalubosan dagiti makinkukua nga agtalinaed iti bukodda a balay, masapul nga agbayadda iti abang kadagiti Hapon. No saludsodenda kaniak no siasino ti makinkukua iti sanikua, kanayon nga ibagak a naisanglad daytoy iti maysa a Filipino a banko. Saanda a pulos nga inkagumaan pay daytoy. Ngem impakaammo ti banko kaniak a masapul a mapabaro ti mortgage ta nalpasen ti tiempona. Idi inlawlawagko ti kasasaad, kinunada nga agawidak ket ipakaammodanto kaniak no umdas ti tiempo, gapu ta ti panangpabaro ti mortgage ket masapul a maaprobaran dagiti Hapon. Pinabay-anda laengen gapu ta saanda a kayat a mapukaw ti kalinteganda iti sanikua.

Isu nga nagnaedkami iti balay nga awan ti abang ken awan ti bayad agingga a naibaludkami. Isu nga uray kadagidiay pannubok iti pinansial iti adu a tawen sakbayna, ti Apo ket mangmangipaay para iti masakbayan.

Maysa a rabii, adda dagiti di ninamnama a sangaili a dimteng iti mismo nga oras ti pangrabii. Ti laeng maipaaymi kadakuada ket tinapay ken mantekilia ken prito a saba. Manipud iti diariok idi Agosto 12, 1936, alaek daytoy, "Awan ti regalo. Bassit unayen ti taraon. Pampanunotek no ania ti pangisagsaganaan kadakami ti Apo. Pudno a sakripisio ti panangidaydayaw. Kabaelanna! Awanen ti nasipsipnget pay a makitak iti masakbayan." Kalpasanna, uppat nga aldaw kalpasanna, iti maika-16, adda daytoy a naisurat, "Nakaawat iti sumagmamano a regalo. Nangngeg ti kararag." Siaasi nga impakita ti Apo ti dakkel a kinamatalekna kadakami iti amin a tawtawen. Idaydayaw ti naganna!

Idi Nobiembre 19, 1931, naiyanak ti anakmi a babai, ni Rose Ellen, ket naipanagan kadagiti dua a lelangna. Iti dayta a tiempo, ni Miss Jeannette

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Lape, maysa a padami a misionero manipud Glendale, California, ket kaduami nga agnaed. Maysa nga aldaw, imbaga ni Kenneth a kayatna ti maaddaan iti ading a babai. Kinuna ni Jeannette kenkuana nga agtaud iti Dios dagiti maladaga isu nga rumbeng a dawatenna iti Dios ti ading a babai. Inaramidna daytoy ngem iti sumagmamano a tiempo kalpasanna, awanen ti nadakamat maipapan iti tarigagayna. Kinuna ni Jeannette, “Ken, saankon a mangngeg nga ikarkararagmo pay ti ading a babai.” Kimmita kenkuana a nakadilat ti matana gapu iti siddaaw, “Saan a makalipat ti Dios! Maminsan laeng a dinawatko Kenkuana ket umdasen dayta; saanko a kayat ti sangadosena.” Idi umas-asidegen ti tiempo, kayat ni Anna nga isagana ti panunotna iti posibilidad a lalaki ti maladaga, isu nga kinunana, “Ken, no mangted ti Apo iti sabali pay a lalaki, ayatentayo latta met isuna, saan kadi?” Iti daytoy, ti sungbat nga inawatna ket, ”Saan a pulos, isublitayo isuna!” Pinadayawan ti Dios ti pammati ti maysa a bassit nga ubing—babai ti baro a dimteng.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 12

Maysa a Dekada ti Adu nga Aramid

“Ket ti Dios ket kabaelanna a paaduen kadakayo ti amin a parabur; tapno, kanayon nga addaankayo iti amin a kasapulanyo iti amin a banag, agruaykayo iti tunggal nasayaat nga aramid.” (2 Cor. 9:8)

Ti dekada 1930 ket naokupado a panawen, maysa a dekada ti adu nga aramid iti trabaho ti Apo. Idi mangrugi daytoy, mangrugrugikami pay laeng iti trabaho idiay San Juan. Nupay napankami iti furlough manipud 1937 agingga iti 1938, nagtuloy ti trabaho. Bayat dayta a furlough, nagawid ni Lutgardo Ramos tapno makikadua iti Apo. Nailiwkami unay iti daytoy patpatgen a tao ti Dios, kas met iti pannakailiwmi idi ken ni Kabsat Simeon Endaya. Manipud pay idi damo, kayatmi a makita a pudno a nailian ti gimong, nangnangruna nga addaan iti bukodna a panglakayen. Iti maysa a pioneer a trabaho, maipasango ti misionero iti narigat a pagpilian. Ituloyna kadi nga aramiden a dandani amin a banag iti bagina? Gapu iti ad-adu a pannakaammona iti Sao, nalabit nasaysayaat ti panangaramidna kadagiti banag. Ngem adda peggad nga iyegna laeng iti sabali a kultura ti naruamanna iti bukodna a pagilian. Ditoy ti masapul a siguraduenna ti pannursuro ti Sao ti Dios ken saan a surotenna dagiti bukodna a tradision. Wenno rumbeng kadi nga iyawatna dagiti banag kadagiti nailian, uray no saan unay a nalaing wenno naumiso ti pannakaaramidna, agingga a nasaysayaat ti pannakaisuroda iti Sao? Awan ti panagduaduami nga ti maudi ti maymaysa a wagas a pangbangon iti gimong a pudno a nailian.

Kas masansan a mapasamak, ad-adu dagiti babbai ngem dagiti lallaki ket kadawyan a nad-adda nga aktibo ken naespirituan. No dadduma, kayatko koma a lallaki ti dadduma kadagiti babbai! Apay a saanda a mabalin ti agkararag iti prayer meeting? Nasolbar dayta a saludsod babaen ti panagbibingay iti grupo para iti kararag. Kalpasan ti panawen ti Bible study, maipresenta dagiti dawat a kararag. Kalpasanna, agbibingaykami iti grupo ti tallo wenno uppat, agtutubo ken nataengan, dadduma iti Ingles ken dadduma iti Tagalog. Iti daytoy a wagas, makiraman amin ken makapaset. Agtitipon manen ti intero a grupo para iti maudi a kararag.

Idi rugrugi ti trabaho, inrugimi ti maysa a kaugalian nga agtultuloy pay laeng. Dayta ket iti umuna a lawas ti tawen, adda prayer meeting iti tunggal rabii. Iti daytoy a wagas, padasenda nga ipasdek ti naespirituan a tono para iti intero a tawen ken ikararagda dagiti nairanta a plano para iti umay a tawen.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Ita, mangayabda kadagiti nailian nga agtrabtrabaho tapno mangted iti report iti tunggal rabii tapno maikararagda ti panangidanon ti Ebanghelio kadagiti sabali a lugar. Iti maysa kadagitoy immuna a serye, nakangngegak iti maysa nga aggargaraw bayat ti panawen ti kararag. Saan a kakaisuna daytoy ta rumrummuar ken sumsumrek dagiti tattao wenno mapan iti tawa tapno agtupra. Ngem napaliiwko a tallo a lallaki a pulos a saan pay a nagkararag ti nagkararag iti dayta a rabii. Kalpasan ti gimong, imbaga ni baket a Tea kaniak a napan iti asawana (manmano ti panagtugawda nga agkadua) ket kinitkitna tapno tumakder ken agkararag. Kalpasanna, napan iti asawa ti apokona a babai ken iti sabali pay a kabagian. Nalabit saan a tignay ti Espiritu ngem uray kasta, nagbunga.

Dayta patpatgen a kabsat, ni Timotea, ket naiduma ti wagasna. Manmano a di umatendar iti gimong. No dadduma, aglangoy wenno agbaddek iti waig no naipanaw ti danum ti rangtay a kawayan. Mapan iti balay ti anakna a babai tapno agbaliw iti namaga a kawes. Iti maysa a gundaway, napankami iti ruar iti apagbiit. Idi nagsublikami, imbaga ni Tea kadakami ti maysa a kaarruba a babai nga intugotna iti Apo. Umakar daytoy a babai iti sabali a lugar ket pinanunot ni Tea a rumbeng a mabautisaran. Isu nga ni Tea ti nangbautisar kenkuana iti karayan! Iti tunggal gimong, kunaenna ti “Salamat sa Panginoon” (agyamantayo iti Apo). Iti pumpon ti asawana, pinanunotko iti nakemko, “Saanna nga ibaga dayta ita nga aldaw.” Rumbeng koma nga ammokon. Kalpasan ti panangitabon iti abay ti tanem, iniggaman ni Tea ti imak, “Salamat sa Panginoon—adda itan iti Apo.” Ngem idi nangngegna a mapankami iti furlough, saan unay a naragsak agingga a pinatalgedanmi nga agsublikami. Nalabit ti kabassitan a regalo ngem isu met ti kapatgan ket ti maysa a peso nga intedna kadakami para iti pliti. Kayatna nga agitugot kadagiti manok ken dadduma pay a banag iti barko agingga a pinatalgedan ti pamiliana a nasayaatkaminto a mapakan iti barko. Iti maysa a gundaway, nangted kadakami iti urbon a kalding, a pinarti ken inukisan ti katulongmi iti balay.

Idi 1940, padpadakkelen ti Morales Street iti asideg ti kapilia tapno agbalin a ti Aurora Blvd. ita. Saan a maapektaran ti panangpadakkel ti lote a nakaibangonan ti kapilia ngem agbalin daytoy a corner lot a kayat ti makinkukua nga usaren para iti bagina. Inkeddeng ti gimong ti agbiruk iti daga a gatangen ket nasarakanda ti sanikua ita iti A. Lake

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Street. Ti immuna a panggepda ket gatangen laeng ti sango a kagudua, ngem gapu iti kinaliway ti ahente, masapul nga alaenmi ti intero a lote. Iti daytoy, ti Dios ti nangiturong ta uray dayta ket bassit unayen ita.

Maysa a malem, nagkaykaysakami amin a timmulong a nangiyakar iti maysa a balay iti sanikua iti sabali a lugar. Naigalut dagiti atiddog a kawayan iti sirok ti balay ket adu a lallaki ti nangbagkat iti balay iti dagidiay kawayan. Gapu ta natayag bassit ngem ti gagangay a Filipino, kasla marikriknak nga adda amin a dagsen iti abagak! Narumek ti daan a kapilia tapno mausar ti kaadu a material a mabalin iti panangibangon manen. Idi 1941, naaladan amin ngem daga pay laeng ti datarna.

Bayat ti dekada 1930, malaksid iti trabaho iti kapilia ken kadagiti gimong iti ruar, adda met dagiti klase dagiti ubbing kas nadakamatkon. Nadakamat metten dagiti linawas a panagsarungkar idiay Santol Sanitarium. Ni Anna ket addaan iti Bible class iti maysa a rabii iti tunggal lawas idiay Abiertas' Home, maysa a pagtaengan dagiti ina a di naasawaan. Kadawyan nga agitugot iti dadduma a babbalasang manipud San Juan tapno tumulong kenkuana. Idi nagsublikami manipud iti furlough idi 1929, nakagatangkami iti second-hand nga Essex (dagiti laeng nataengan ti makalagip kadagidiay a kotse). Nasayaat ti panagserbina kadakami ngem kasapulan ti adu a panangaywan. Maminsan, mapmapankami idiay Baguio idi kellaat nga adda nagkaratukong iti sirok ti hood ken nakaro a panagkintayeg. Idi nagsardengkami a nangkita, natakuatanmi a natukkol ti maysa kadagiti uppat a blade ti bentilador. Gapu ta adayo unay iti aniaman a pagpaayusan, inkeddengko a ti laeng wagas a pangisubli iti balanse ket tukkolen ti blade iti bangir. Babaen ti panagsardeng iti baba ti zigzag iti Kennon Road ken ti panangibelleng iti danum ti radiator ken panangikabil iti nalamiis a danum, nakadanonkami iti ngato ti bantay nga awan ti aniaman a rigat.

Iti panagsalogmi iti dayta a biahe, idi nakadanonkamin iti patad, nadadael ti differential gear. Naguyodkami iti maysa a garahe iti asideg nga ili a nakaammuan ti parikut. Awan ti piesa a magatang sadiay, isu nga imbatimi ti kotse ket nagawidkami a naglugan iti bus ken tren. Imbaga ti mekanikok nga ti baro a piesa, uray no makasarakkami, saan a mainnatop kadagiti daan a gear. Babaen ti tulongna, nakasarakkami iti kompleto a unit para iti dayta a daan a modelo iti maysa a junk shop. Intugotko daytoy idiay amianan ket impaikabitko ket nasayaat unay ti panagandarna.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Isu nga no rummuar a maymaysa ni Anna iti rabii, kunaen dagiti lallaki nga annakmi, “Ikararagtayo a saan a madadael ti kotse ni Nanang.” Saan a siak ti lalaki a nangibaga iti asawana, “Iti amin a tawen nga adda kaniak daytoy a kotse, pulos a saan a naaksidente,” ket insungbat ti asawana, “Iti amin a tawen nga adda kenka daytoy a nadadael, pulos a saanka a naaddaan iti kotse!” Maminsan, nadungparko ti maysa a nuang iti ubetna. Nagasat ta nainayad ti panagmanehok isu nga nagna laeng ti nuang a kasla awan ti napasamak, ngem nalupi ti fender ken narpuog ti maysa a headlight. Sakbay ti panagpanawko para iti furlough, adda nangted kaniak iti P37.00 para iti dayta! Ti rehistro a maingpis ti tiempona ket nagastos koma iti P35.00!

Idi 1931, inrugi ni Dr. Paul Cullen ti Association of Baptists for World Evangelism ti Manila Evangelistic Institute. Kalpasan ti maysa wenno dua a tawen, idi awan dagiti lallaki a misionero idiay Manila, sinaludsod ni Miss Ellen Martien no mabalinko ti agisuro iti doktrina sadiay. Imbagak a nalabit saan a maawat ti panangmatmatko iti doktrina. Inngato ni Miss Martien ti maysa a Biblia ket kinunana, “Agtalinaedka iti uneg dagiti kalub daytoy a Libro ket maawatto.” Babaen dayta nga urnos, immanamongak ket malaksid iti panangisuro iti doktrina, insurok met ti Roma. Idi agangay, ni Dr. Russell Bradley Jones ti nangasikaso iti panangidaulo iti Institute, ket indiayak ti panagsardengko gapu iti kinakurang ti adalko. Siaasi a saanna nga inawat ti panagsardengko. Naragsakan ti panagkakaduami kadagitoy a lallaki. Maysa a tawen, naawisak nga agisuro iti Apocalipsis ket ni Dr. Jones ti agisursuro iti Daniel. Gapu ta naiduma ti dadduma a panangmatmatna iti padto ngem ti panangmatmatko, padasen dagiti estudiante nga ibusorda ti maysa iti sabali.

Idi Disiembre 1931, immuna a naam-ammok ni Sandy Sutherland. Nagtaud iti maysa a gimong idiay Scotland ket napan idiay U.S. tapno agadal pay. Manipud sadiay, immay idiay Filipinas a kadua ti ABWE ket isu ti immuna a nangrugi iti trabaho idiay Palawan. Saan a naragsak kadagiti pagannurotanda iti pinansial isu nga nagsina kadakuada ket intuloyna ti agserbi iti Apo nga agmaymaysa idiay abagatan a Palawan. Nagnaed idiay Brookes Point ket nanipud sadiay ti panangidanonna iti Ebanghelio. Idi agangay, ti dadduma kadakami idiay Manila, agraman ti dadduma a Filipino a mamati, ket nakikontak kadagiti dadduma a gimong idiay Scotland maipapan iti panangirekomenda ken ni Sandy iti trabaho ti Apo ditoy. Idi Oktubre, 1936, nagkasar da Sandy ken Maisie idiay

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Chinese Gospel Chapel, nga adda idi iti Gandara St. idiay Manila. Bayat ti panangitugotko ken ni Sandy iti kasar a naglugan iti narugit ken nadadaelen a daan a kotsemi, impilitna nga isuda ken ti nobiana ket makilugan kadakami manipud iti kapilia agingga iti reception iti balay da Dr. ken Mrs. Culley. Awan pay ti tiempok uray laeng a mangpabuggo iti dayta! Kas iti gagangay a kinasukir daytoy, saan a nag-start ti daan a kotse idi simrek ti nagkasar, isu nga masapul a maitulod tapno umandar. Uray kasta, kinunami, nangrugi ti biagda kas agassawa iti nasayaat a panangitulod!

Idi Oktubre, 1932, nairuar ti umuna a ruar ti binulan a magasin, ti The Philippine Evangelist, a ni Dr. Cullen ti editor ken ni Mr. Wightman ti publisher ken printer. Iti pito a tawen, siak ti nangisurat kadagiti nota ti leksion ti Sunday school iti tunggal lawas iti dayta a magasin. Iti paset ti dayta a tiempo, siak ti assistant editor, a mangsukat ken ni Dr. Culley no adda iti ruar ti siudad. Daytoy a magasin ket addaan iti makatulong a ministerio iti adu a paset ti Filipinas kadagidiay a tawen ngem napilitan a nagsardeng idi inyeg ti gubat iti Pacifico dagiti Hapon kadagitoy a baybay. Iti sumagmamano a tawen, naipatarus iti Tagalog dagiti nota ti Sunday school iti Ingles ket naimaldit kas supplement.

Da Dr. ken Mrs. Culley ti nangrugi met iti Philippine Keswick Conference. Kangrunaanna a para kadagiti estudiante no awan ti klaseda iti nagbaetan ti Paskua ken Baro a Tawen. Ti umuna a conference ket naaramid idiay Montalban iti baba ti gorge idi Disiembre 1931. Naawiskami ken ni Sandy kas speaker. Nangbulodda iti maysa a dakkel a canvas a pagsalinongan dagiti babbai. Para kadagiti lallaki, adda dagiti salinong a naaramid iti ruot a cogon. Maysa nga agsapa, nangrugi ti tudo ket saan unay a nalapdan ti ruot ti tudo. Inkabilmi ken ni Sandy dagiti camp cot iti ngato dagiti bagkatmi ket nagtugawkami iti karayan a saan unay a nalamiis ngem ti napigsa a tudo. Napateg a panawen ti panagkakadua nupay nabasa bassit!

Idi agangay, adda komite a naaramid ket naawisak nga agserbi kas chairman. Babaen ti tulong dagiti estudiante, isaganami ti lugar. Dagiti sanga ti akasia ket naitanem iti daga kas balangkas dagiti pagtugawan iti auditorium a nakalukat iti sikigan ti turod. Adu kadagitoy ti agtubo iti bulong inton dumteng ti oras ti conference. Nangabangkami iti dua a “banka” (bangka) tapno agaramid iti rakit a pangballasiw iti karayan ket

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

addaankami kadagiti tolda ken dadduma pay a kasapulan.

Panawen dagidiay ti dakkel a bendision iti biag ti adu. Makapaguyugoy unay dagiti panangsaksi iti abay ti apuy iti naudi a rabii. Maysa nga agtutubo a babai, maysa a napintas unay a balasang, ti nagkuna iti maysa a rabii, “Immayak ditoy nga addaan iti bukodko a panggep para iti biagko. Ita, ti laeng kayatko ket ti mapasamak ti pagayatan ti Dios.” Para kenkuana, anian a pudno ti himno, “I know not what awaits me, God kindly veils my eyes.” Naiasawa iti maysa a nasayaat unay a pastor idiay Visayas. Bayat dagiti naudi nga aldaw ti panangsakup dagiti Hapon, dadduma kadagiti soldadoda ti nagulbod iti nakaro. Dayta nasayaat nga agtutubo a babai, agraman ti dua nga annakna, ket nadawel a pinatay dagiti Hapon iti sango ti pastor a naispal ti biagna.

Ti Montalban ket napintas a lugar nga addaan kadagiti nangato ken natikag a turod iti aglawlaw ti gorge. Iti tunggal rabii, nakaskasdaaw a makita ti rinibu a kurarapnit a rumrummuar kadagiti rukibda ket agtayab nga agturong iti tanap iti panagleneb ti init. Maysa nga aldaw, adda grupo dagiti lallaki a simmang-at iti bantay. Nasipnget ida idiay ket nabaybay-anda iti ngato ti ledge iti intero a rabii. Makitada ti kampo isu nga intuloymi ti nangsindi iti dakkel nga apuy ta makasaritami ida babaen ti timek ngem saanmi a madanon. Idi 1938, naipanaw ti layus dayta a lugar isu nga nakasarakkami iti sabali iti maysa nga asienda kadagiti turod iti baba ti Antipolo. Kaduana daytoy ti panangusar iti paset ti maysa a dakdakkel a balay iti talon. Ita, ti Valley Golf and Country Club ti adda iti dayta a lugar ket adda iti asideg ti Faith Academy. Idi 1941, isagsaganami ti sabali pay a conference sadiay. Iti tengnga ti aldaw, bayat ti panaginanak iti sikigan ti turod, kimmitaak iti baba iti ballasiw ti tanap nga agturong iti Manila ket pinanunotko no ania ti mapasamak no dumteng ti gubat. Dimteng met sakbay a naaramid dayta a conference. Ti panagtrabaho a naiplano idi Disiembre 8 ket nakansela gapu iti damag ti pannakabomba ti Pearl Harbor.

Maysa pay nga aramid iti dayta a dekada 1930 ket ti ministerio iti radio. Idi Enero 7, 1934, inrugi ni Dr. Paul Culley ti 15-minuto a programa a naawagan iti “Gospel Singers.” Iti panagkunak, isu ti umuna a programa ti panagebanghelio iti radio ditoy Filipinas. Idi damo, saan nga impalubos ti kompania ti radio ti aniaman a panagkasaba, ta mabutengda iti dakes a reaksion dagiti Romano Katoliko. Ngem nakasarak ni Dr. Culley iti wagas babaen ti panangiyam-ammona iti tunggal himno ken panangibagana no maipapan iti ania dayta. Iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

panungpalan dayta a tawen, mapan ni Dr.Culley iti furlough ket kiniddawna ken ni Dr. Jones nga isu ti mangtengngel iti programa. Ngem saan a mannalakantar daytoy a kas ken ni Dr. Culley isu nga imbagana a nalawag a mangted isuna iti ababa a mensahe.

Inawisnak ni Dr. Jones a mangted iti mensahe idi Pebrero 24, 1935. Nalawag nga awan ti kapadasak a makisao iti mikropono—awan pay ketdi idi ti public address system. Awan met ti radiomi a pagdengngeg kadagiti sabsabali, isu nga nerbiosak unay ket nalabit dayta ti nakaigapuan ti nasakit a karabukob ken napaaw a timekko. Ngem saannak nga impalubos ni Dr. Jones nga umatras, isu nga intedko ti mensahe nga insaganak maipapan iti "True Satisfaction" (Pudno a Pannakapnek).

Kalpasan ti maysa a tawen, idi Marso, 1936, idi panawan ni Dr. Jones ti Islas, kiniddawna kaniak nga awatek ti responsabilidad iti programa. Iti dayta a tiempo, inawagmin daytoy iti "The Gospel Messengers." Nagduduma ti grupomi: ni Mrs. Edward Bomm, maysa nga Americana, ti soprano; ni Miss Josefina Orteza, maysa a Filipina, ti alto; ni Dr. Ho Seng Huang, maysa a Insik, ti bass. Nalipatakon no siasino ti tenor ngem iti maysa a tiempo, ni Henkey Pouw, maysa nga Indonesian, ti pianista. Sakbay pay dayta ti pannakatakuat ti wire wenno tape recording isu nga live ti tunggal programa. Awan ti gundaway a mangulit tapno maikorihir ti aniaman a biddut. Maysa a rabii ti Domingo, naiyabante iti 15 minuto ti programami ket saankami a napakaammuan. Nagasat ta kadawyan nga adda kamin sadiay iti nasapa, ngem iti dayta a rabii dandaniak nga agpanik idi simrek a nainayad ti quartet maysa laeng a minuto sakbay ti panagsangpet iti ere.

Adda dagiti libre a booklet a naidiaya iti daytoy a programa, ket makapabileg ti sungbat dagiti tattao. Maysa a babai ti nangisurat a nabannogen unay iti biagna ket pinanunotna ti agpakamatay. Idi nangngegna ti quartet nga agkankanta iti "All this I have done for thee, What hast thou done for Me?", nariing iti kinaimbag ti Dios ken iti parabur ni Cristo.

Maysa pay a babai ti nangisurat maipapan kadagiti rigatna iti pamiliana isu nga dinawatmi no mabalin a sarungkarandami. Idi inaramidmi, imbukbokna ti estoriana ket pinadasmi nga iyawat kenkuana ti liwliwa ti Kasuratan. Sakbay a pimmanawkami ken ni Anna, sinaludsodko no mabalin nga ikararagmi isuna. Kasla nasdaaw bassit, nalabit panunotenna a kasapulanmi ti altar wenno kasta. Iti nasimple a sasao, inkararagko isuna ket imbagak iti Apo ti nakalkaldaang a

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kasasaadna ket dinawatko Kenkuana nga ipariknana iti pudno ti kaaddana kenkuana. Bayat ti panagkararagko, nangngegko nga agsangsangit. Kalpasan ti kararag, kimmita kaniak nga adda lua kadagiti pingpingna ket kinunana, “Pulos a saan pay a nakangngegak iti kasta a kararag iti biagko!” Dayta ti nangpabigbig kaniak manen iti pribilehio ti makisao iti Dios iti kararag. Masansan unay a kasla gagangay laeng kadatayo dayta a pribilehio. Simmangpet ti gubat ket napukaw ti pannakikontakmi. Agarup duapulo a tawen kalpasanna, maysa kadagiti mannursuro idiay Faith Academy ti nangitugot iti gimong iti rabii idiay San Juan iti maysa a kaarrubana a mamati. Kinuna daytoy a babai, “Saannak kadi a malagip?” Makabain ti panangibagak a saan, ngem nalawag nga isu gayam ti babai a nakikararagak idi. Mamati itan ken Cristo.

Intuloy dagiti sabsabali ti ministerio iti radio bayat ti furloughmi manipud 1937 agingga iti 1938 ngem idi nagsublikami, intuloyko manen agingga idi Disiembre 7, 1941. Iti dayta a programa, nagsaoak maipapan iti Four Freedoms nga indeklara ni Presidente Roosevelt, ngem inyaplikarko dagitoy iti naespirituan a wagas. Iti panungpalan, nakitak nga adda agarup maysa a minuto a nabati isu nga innalak ti maysa a card nga impatulod ti maysa a misionero kaniak a nakailistaan ti dadduma kadagiti “Fear Nots” (Dika Agbuteng) ti Kasuratan. Bayat ti panagsaok, agturturong dagiti Hapon iti Pearl Harbor ket iti simmaruno nga agsapa binombada dagiti lugar idiay Filipinas. Napukaw ti dadduma a wayawayami ngem nasursuromi met a saan a rumbeng nga agbutengkami.

Dayta a ministerio iti radio ti nangiturong kadakami iti sabali pay a pagserbian idi simrekkami iti dekada 1940. Kaugalian ti U.S. Fleet idiay Far East ti agyan iti kalgaw idiay Tsingtao iti China ken iti lamiis idiay Manila Bay. Iti maysa a submarine tender, ti USS Canopus, adda maysa a Kristiano a marino, ni Virgil Wemmer. Napaay ti nakemna gapu ta saan a nakasarak iti simbaan a mangikaskasaba iti Ebanghelio ken saan a makasarak iti Kristiano a programa iti radiona. Nasarakanna a di ninamnama ti programami ket insuratna a mabisin iti Kristiano a panagkakadua, nupay sumagmamano a lallaki ti agtitipon iti apartment nga inabangan ti maysa a Chief ken ti asawana idiay Manila.

Masansan a pakaringgoranmi dagiti U.S. servicemen idiay Manila. Adu ti naidestino idiay Manila wenno idiay Fort McKinley. Kasla awan ti maar-aramid para kadakuada iti naespirituan a wagas. Kadagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

immuna a tawen, ti sekretario ti YMCA idiay Fort McKinley ket nasayaat a Kristiano. Ngem napnot dagiti imami iti sabali a trabaho ket mariknami nga ti umuna a responsabilidadmi ket kadagiti Filipino. No dadduma, nakikontakkami kadagiti dadduma a lallaki. Bayat ti umuna a terminomi, natulonganmi ti maysa a taga-Navy. Iti maysa a watch night service, nangsaksi, “Idi, inpagarupko a ti Kinakristiano ket maipapan laeng iti umiso a pammati a maisao, ngem ita ammok nga adda ti tengngana iti maysa a Persona, ti Apo Jesu-Cristo.” Kasla lumamlamiisen iti naespirituan sakbay laeng ti panagsublina idiay U.S. Saanmi a nakita iti sumagmamano a tiempo, ngem naammuak no kaano ti panagpanawna. Binalkotko ti maysa a Baro a Tulag a nakaisuratan ti naganna ket imbatik iti barko a pagluganana. Bayat ti furloughko, naammuak nga adda idiay Moody nupay saanak a nakaawat iti surat manipud kenkuana. Idi sinarungkarak sadiay, imbagana kaniak nga ti Baro a Tulag ti nangisubli kenkuana iti panagkakadua iti Apo ken nangiturong kenkuana nga agserbi iti Apo kas mannursuro.

Nakipagkitakami ken ni Virgil Wemmer ken dadduma kadagiti lallaki iti apartment ni CPO King. Di nagbayag, naikeddeng ti agbiruk iti sabali a pagtitiponan a nalawlawa. Adu kadagiti lallaki ti agtitipon idiay Army and Navy YMCA idiay Walled City, isu nga dinawatmi ken ni Mr. Wightman ti pammalubos a mangusar iti Gospel Hall iti dayta a distrito kadagiti rabii ti Sabado. Ngem uray daytoy ket saan unay a nasayaat; ti kasapulanda ket ti rikna ti maysa a pagtaengan. Pinanunotko nga adayo unay ti balaymi ken narigat a biruken, ngem saan a kasta ti panunot dagiti lallaki. Isu nga nairugi sadiay ti regular a gimong iti rabii ti Sabado. Dadduma ti umay iti malem ket agtalinaed agingga iti malem ti Domingo. Nakaalakami iti pammalubos a mangusar iti bakante a lote iti likud a nangikabilanda kadagiti silaw ken volleyball court.

Kinuna ti maysa a lalaki, “Manipud idi pinanawak ti balayko idiay States, daytoy ti umuna a gundaway a naaddaak iti maysa a pagtaengan.” Maysa kadagiti kanayon nga umay, ni Archuletta, wenno Archie, ket nasinged unay a gayyem dagiti lallaki nga annakmi. Sinaludsodna no mabalin nga agitugot iti sabali a lalaki a saan a Kristiano. Nakaad-adu ti tiempo iti malem ti Sabado a naaramat iti dayta a lalaki, ket kasla dandanin nga agdesision para ken Cristo. Iti kamaudiananna kinunana, “Diak ammo no maibturak! Narigat ti adda iti submarine. No mabalin koma a padasek iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

maysa wenno dua a lawas ket kitaek no kasano.” Pinatalgedak kenkuana a saanna a mabalin nga awaten ni Cristo “on approval” (a kas pagpadasan) tapno kitaenna no agpaay. Pinatalgedak kenkuana nga inton awatenna ni Cristo, maitedto kenkuana ti pigsa a kasapulanna. No nagtalek kadi ken Cristo idi agangay wenno saan, saanmi nga ammo.

Maysa kadagiti lallaki nga immay iti balaymi ket ni John Tinkle, maysa a pudno a nagagar a Kristiano. Naam-ammona ti Apo idiay Long Beach, California, babaen ti ministerio ni Dawson Trotman kadagiti immuna nga aldaw ti trabaho ti Navigator. Naregta unay a mangsaulo iti Kasuratan ket nasaulona ti agarup 600 a bersikulo. Nagagar unay a mangtignay kadagiti sabsabali nga aramidenda met ti kasta. Bayat ti panagbuggo ken panangpunas kadagiti pinggan iti kusina, agsasarunoda a mangsaulo kadagiti bersikuloda. Idi agangay, ti barko ni John ket pinalned dagiti Hapon iti gubat iti Java Sea. Kunaen ti dadduma a limned a kadua ti barkona; ti bagina, wen, ngem ti espirituna ket nagawid tapno makikadua iti Apo.

Dua nga agtutubo a lallaki iti Air Corps ti army (sakbay pay ti panawen ti USAF) a naidestino idiay Nichols Air Base ket Kristiano laeng iti nagan. Da John Bristow ken Jesse Miller ket 18 laeng ti tawenda, agmaymaysa ken mailiw iti balayda. Maysa a rabii ti Sabado, napanda idiay YMCA ta panunotenda a bay-anen, agbuya laengen iti sine, nupay saanda a naragsak iti dayta. Adda marino a nangawis kadakuada nga umay iti balaymi, ket dayta ti nagbalin a pagbaliwan ti biagda. Ngem kasla dagiti kapadasan ni John iti gubat ket nangdangran iti naespirituan a biagna ket napukaw ti pannakikontakmi kenkuana. Agingga iti dayta a tiempo, ti panangmatmat ni Jesse iti Biblia ket maysa laeng a libro nga awiten iti simbaan. Kalpasanna, nasursurona nga addaan daytoy iti napateg a paset iti biagna. Gapu kadagiti bendision nga inawatna iti balaymi, inkeddeng ni Jesse nga inton maaddaan iti bukodna a balay, nakalukatto daytoy kadagiti servicemen. Ti estoria no kasano a natungpal dayta a panangikeddeng ket maibatinto iti sumaruno a kapitulo. Agyamankami iti Dios kadagiti nakaam-ammo iti dayta a tiempo ken met iti impluensia dagidiay Kristiano a lallaki kadagiti dua nga agtutubo nga annakmi a lallaki. No dadduma, kasla mabanat ti tiempo ken pigsami agingga iti beddengna. Kasano pay kabayag a maituloymi daytoy? Adda kadakami da Sandy ken Maisie Sutherland iti apagbiit iti aglawlaw ti Thanksgiving, 1941. Kinuna ni Sandy, “Cyril, saanmo a maituloy daytoy a kapardas. Masapul a bay-am ti maysa a banag.” Sumagmamano laeng nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

aldaw kalpasanna, kalpasan ti panagsubli dagiti Sutherland idiay Palawan, inasikaso ti Apo dayta a kasasaad babaen ti panagrugi ti gubat iti Pacifico.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 13

Agtitipon dagiti Ulep ti Gubat

"Uray no agkampo ti maysa nga armada a bumusor kaniak, saan nga agbuteng ti pusok: uray no tumakder ti gubat a bumusor kaniak, iti daytoy agtalekak." (Psa. 27:3)

Kas nadakamat iti napalabas a kapitulo, ti maikadua a furloughmi ket 1937 agingga iti 1938. Bayat daytoy a furlough, pinadasmi nga urnosen nga addaan da Leonard ken Kenneth iti maysa a tawen iti publiko nga iskwela. Idiay Filipinas, dakami a mismo ti mangisursuro kadakuada babaen ti Calvert course. Nupay nakaad-adu ti tiempo a kasapulan daytoy, mariknami nga isu ti kasayaatan a wagas para iti panagadalda iti dayta a tiempo. Idi nagsublikami ditoy, nakastrekda iti Bordner High School ta nalukayan ti dadduma kadagiti immuna a pagannurotan. Dayta met ti nangpabalin ken ni Rose nga umiskwela iti primary school. Maysa kadagiti kangrunaan a napasamak iti dayta a furlough ket ti pannakakitami a nabautisaran da Leonard ken Kenneth idiay Elmwood Chapel idiay Buffalo, New York, idi Enero 30, 1938.

Sakbay ti furloughmi, ni Miss Jeannette Lape manipud Glendale, California ket nakikadua kadakami iti trabaho. Addaan iti dadduma a parikut iti salun-at ken iti ugali ket nalabit immad-adda dagitoy gapu iti kinaawanmi. Maysa nga agsapa ti Sabado, nakaawatkami iti cable manipud iti maysa a nasayaat a gayyem idiay Manila, ni Miss Edna Hotchkiss ti ABWE, a ni Jeannette ket nakaaddaan iti nervous breakdown ket rumbeng a makuyogan nga agawid iti kasapaan a mabalin. Indiaya ni Miss Hotchkiss nga isu ti kumuyog kenkuana ngem kayatna a sawen dayta ti return ticket para kenkuana. Ti dagup a gastos ket agarup $1200.00. Dagus a tinawagak ni Mr. Richard Mac Lachlan, editor ti "Voices From the Vineyard" idiay New York, ken ni Tom Millham ti gimong a nangirekomenda kenkuana, ket insingasingko nga aniaman a pondo nga adda ket maipatulod iti maudi tapno maipatulod idiay Manila. Nakikontak dagitoy dua a kakabsat kadagiti sabsabali iti dayta a weekend. Babaen ti kinaimbag ken parabur ti Apotayo, ken babaen ti kinamanagparabur dagiti tattao ti Apo, naipatulod babaen ti cable idiay Manila ti kasapulan a pondo idi Lunes. Pudno a nangpabileg iti pammatimi ti pannakakitami no kasano kapardas a sinungbatan ti Dios dagiti kararagmi. Idi nakaimbagen, kayat unay ni Miss Lape ti agsubli idiay Filipinas ngem saan a marikna dagiti kakabsat idiay Los Angels a nainsiriban ti panangirekomenda kenkuana. Nagsubli met a kadua ti sabali a grupo dagiti misionero ngem kalpasan ti sumagmamano a tawen, masapul manen a maipauli gapu iti sakitna.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Iti maysa kadagiti biahek bayat dayta a furlough, inurnosko ti panagsarungkar idiay Fort Dodge, Iowa. Ti panggepko ket makisarita ken ni Kabsat Lloyd Walterick a mangipablaak idi iti "Light and Liberty." Agraman dagiti sabsabali, pakaringgoranmi a manmano ken saan a regular ti iruruar ti Voices. Nabuteng a kayatna a sawen daytoy ti panagbassit ti interes iti trabaho dagiti misionero. Nakaragragsak ti pannakaammok a kasangsangpet laeng ni Kabsat Walterick manipud iti panagsarungkar idiay New York a nakipagkitaanna kadagiti sumagmamano a kakabsat a kapada ti pakaringgoranda. Kadakuada da Harold Harper, maysa a nasayaat a gayyem ken masansan a mangted kadagiti misionero, ken ni Charles Bellinger a maysa kadagiti mannursuromi idiay missionary school idiay Brooklyn. Nupay naokupado a negosiante ni Kabsat Bellinger idiay Wall Street, iti sumagmamano a tawen isu ti nangidaulo iti daytoy baro a ministerio ti panagserbi kas liaison iti nagbaetan dagiti misionero ken dagiti gimong iti pagilianda. Kadagiti simmaruno a tawen, kalpasan ti panangayab ti Apo ken ni Kabsat Bellinger, nabangon ti Christian Missions in Many Lands ket idi agangay nakikaysa iti grupo manipud iti "Voices From the Vineyard" ken iti "Missionary Fund." Dagiti misionero iti intero a lubong ket addaan iti nauneg a pagyamanan kadagiti adu a kakabsat a nangted iti tiempo ken pigsada a nangtulong iti trabaho ti Apo iti sabali a pagilian.

Agtitipon dagiti ulep ti gubat idiay Europa, ket nalawagen dagiti di naasi a taktika ni Hitler idi nagsublikami manipud iti furlough idi 1938. Iti panagballasiwmi iti Pacifico, maysa a damag maipapan iti gubat ti nangpapanunot kadakami no makadanonkami kadi iti papananmi. Ti kaanakak, ni Cyril Weller, ket naawat ti China Inland Mission para iti panagserbi idiay China. Ngem saan a makakuyog kadakami agingga idiay Shanghai gapu ta adda grupo dagiti babbalasang a nakalista iti dayta a barko. Saan nga ipalpalubos ti pagannurotan ti CIM nga addaan dagiti baro a lallaki iti isu met laeng a barko a kadua dagiti babbalasang ti misionda. Adda nataengan a misionero ti CIM a nakalista, ni Mr. Henry Ford. Maminsan, nangisurat a siaangaw ken ni Henry Ford, ti nalatak iti lugan, a saludsodenna no pudno a mangted ti Ford Company iti lugan iti kanagan ti nangbangon iti daytoy. Naibaga kenkuana a saan a pudno dayta a damag. Ni Mr. Ford, a pandek, ket napakaammuan nga adda dua a babassit a lallaki a makikadua iti kuartona. Ti dua a lallaki (da Len ken Ken) ket agpada a natatayag ngem isuna!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Di nagbayag, naokupadokami manen iti trabaho idi 1939 idi nangrugi ti gubat idiay Europa. Agbakbakasionkami idiay Baguio idi 1940 idi sinakup dagiti armada ti Alemania ti Holland, Belgium ken France. Ni Henry de Vries, a nagtrabaho iti sumagmamano a tawen kas misionero idiay Mindanao, ket adda iti bangir a paset ti duplex. Umay dumngeg kadagiti damag iti radio ket nariribukan unay gapu ta, kas taga-Holland, ammona ti adu kadagiti lugar a nadakamat ket addaan kadagiti kabagian iti dadduma kadagitoy.

Kalpasan laeng ti panagtalaw dagiti British manipud Dunkirk, bayat ti panagsarungkarko idiay Santol Sanitarium, nakisaritaak iti maysa nga Americano a padi a pasiente sadiay. Imbagana ti panunotna nga awanen ti namnama ti Britain ken agballigi ni Hitler. Insingasingko a no utobenna ti Biblia ken ti pakasaritaan, masarakanna a nagbiddut. Uray no iti daytoy a panawen ti Israel kas nasion ket inyiwaya ti Dios, kaskasdi a tattaona latta ida, “ta ti mangsagid kadakayo ket sagsagidenna ti tengnga ti matana” (Zech. 2:8). Aniaman a mangiturturay wenno nasion a nangidadanes kadagiti Judio ket idi agangay nagsagaba gapu iti dayta. Nalabit no nasaysayaat koma nga estudiante ti pakasaritaan ni Hitler, uray saan pay a ti Biblia, saan koma a naabak iti kasta a makapabain a pannakaabak.

Iti maikadua a kagudua ti 1941, adu a servicemen ti umay iti balaymi. Masansan nga adda dagiti lallaki manipud kadagiti cruiser a sumardeng idiay Manila para iti weekend. Naammuanmi nga dagiti barko dagiti Americano a bumallasiw iti Pacifico ket makuykuyogan gapu iti dumakdakkel a rikna a maibusor kadagiti Americano idiay Japan. Idi rugrugi ti Disiembre 1941, ammomi a rumigrigat iti servicemen ti makaala iti overnight pass. Adda tallo a nasayaat a Kristiano iti USS Astoria a simmangpet ditoy. Daytoy a cruiser ket idi agangay pinalned iti gubat iti Coral Sea ket dua kadagidiay a lallaki ti limned a kadua ti barko. Saanmi a nabigbig idi no kasano ti kinakurang ti panagsagana ti America para iti gubat iti Pacifico iti dayta a tiempo.

Dagiti naing-inget a pannakaiparit ti nanglapped iti dadduma a lallaki nga umay iti balaymi iti weekend ti Disiembre 6 ken 7. Maysa kadagiti lallaki, ni Ray Harper, ket agtrabaho idiay Cavite Navy Yard a mangi-encode kadagiti mensahe. Addaan iti kotse nga imbatbatina kadakami no dadduma. Iti dayta a Domingo, bayat ti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

panagpanawna, kinunana, “Itugotko ti kotse tapno mapagrasaan. Isublikto inton Lunes. No adda mapasamak, nasaysayaat no adda ditoy.” Kalpasanna, idi nabigbigna a nalabit naad-adu ti naibagana, kellaat a pimmanaw a di nangsungbat kadagiti saludsodmi. Saanen a pulos a nakasubli.

Bayat ti pammigat iti agsapa ti Lunes, Disiembre 8, nangngegmi a binomba dagiti Hapon ti Pearl Harbor iti nasapsapa pay iti dayta nga agsapa (oras ti Manila). Kayatna a sawen dayta ti gubat—kasano kadi kapardas a maapektarannakami? Bayat ti panangitugotko kadagiti ubbing iti iskwela, ballaagak dagiti lallaki nga annakko a nalabit maibbatan ti iskwela ket rumbeng nga alaenda ni Rose iti iskwelaanna ket agawidda a dagus. Ti eskedulko ket mapan idiay Taytay a makitrabaho iti dadduma nga estudiante iti lugar ti Philippine Keswick Conference. Gapu iti panagrugi ti gubat, awanton ti conference isu nga nakansela ti panagtrabaho. Di nagbayag, nangngegmi a natnag dagiti bomba idiay Baguio. Sakbay laeng ti tengnga ti aldaw, rinaut dagiti eroplano ti Clark Field, iti mismo nga oras a kasangsangpet dagiti eroplano manipud iti reconnaissance. Agkarkarga iti gasolina dagiti eroplano ket agpangpangaldaw dagiti piloto. Bassit laeng ti nakatayab sakbay a nadadael. Agur-uray pay laeng dagiti bomber iti bilin a mangraut kadagiti base idiay Formosa. Pinanunotmi no ania ti napasamak ken ni Jesse Miller nga adda idi idiay Clark. Iti dayta a rabii, binomba dagiti Hapon ti Nichols Field, ket manipud iti tawa ti kuartomi, makitami dagiti panagbettak.

Kalpasan ti panangdadaelda iti kaaduan kadagiti eroplano ti U.S., umay dagiti Hapon a nairanay a sangsangkamaysa, kadawyan nga agarup tengnga ti aldaw. Manipud iti amianan, agpalaud iti ngato ti lugarmi ket bumabada tapno bombaenda dagiti barko idiay Manila Bay ken iti ballasiw ti Bay agingga iti Cavite Navy Yard. Saan unay a nagbanag ti panagpaltog ti anti-aircraft-tayo, ta kurang ti pigsa wenno dumanonna. Bayat ti panagbuybuyami iti maysa nga aldaw, nangngegmi ti sipol ti matmatnag a bala ket nagpaklebkami iti daga. Kasla maysa daytoy nga anti-aircraft a dud (saan a bimtak) a natnag iti abay a lote. Iti tunggal rabii, adda naan-anay a blackout. Kasla awan ti sigurado no ania ti rumbeng nga aramiden, ngem ti propaganda dagiti Americano ket adda kano tulong nga umay. Isu nga minamaag a pinanunotmi a di agbayag ket agbaliw ti agas ti gubat a bumusor iti kabusor.

Idi asidegen ti panungpalan ti Disiembre, nakaawatak iti tawag manipud iti maysa a dati a

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

misionero ti ABWE, ni Capt. Skolfield. Nagsubli iti U. S. Navy ket naidestino idiay Cavite idi nabomba daytoy. Naispalna ti dadduma kadagiti supply ket intugotna iti maysa nga apartment idiay Manila. Imbagana kaniak nga alaek ti dadduma kadagitoy ket intedna ti dadduma kadagiti misionero ti ABWE. Babaen ti mamindua wenno mamintallo a panangpunno iti kotse, inyakarmi ti dadduma kadagitoy iti balaymi. Maysa a banag ket 100-pound kano a sako ti asukar ngem idi linukatanmi, asin gayam.

Naragsakanmi unay dagitoy a supply gapu ta linukatanmi ti balaymi iti sumagmamano a misionero a naiwaywayas idiay Manila. Dadduma kadakuada ket rumrummuar idiay China ket ditoy laeng ti nakadanonanda. Dadduma met ket adda kadagiti barko nga agturong idiay India ngem naabutanda ditoy. Naibaga kadakuada a bumabada, ta agtuloy dagiti barko iti di ammo a papanan. Indiayada ti agpirma iti release no laeng mabalin nga agtalinaedda iti barko iti bukodda a peggad. Saan nga impalubos ket nagbiahe dagiti barko a kaduana dagiti hold baggage-da. Kalpasan ti gubat, naammuanda a natalged a nakadanon dagiti bagkatda idiay Australia ket naidulin sadiay. Iti maysa a tiempo, 13 kami iti balaymi; isu nga imbes a servicemen, dagitoy a misionero ti adda.

Kalpasan ti Paskua, immatras dagiti puersa a Filipino-Americano idiay peninsula ti Bataan. Tapno liklikanda dagiti kangrunaan a kalsada iti aglawlaw ti Manila, adda dagiti bus a napno iti soldado a limmabas iti asidegmi. Pinuoran dagiti tangke a pagidulinan ti lana idiay Pandacan tapno saanda a maala dagiti Hapon. Dagiti suplay ti militar ti U.S. a saan a maitugot idiay Bataan ket binuksanda ken intedda kadagiti Filipino. Nangngegmi nga adda dagiti lallaki a nangala iti maysa a dakkel a kahon gapu ta impagarupda a nangina ti linaonna, ngem natakuatanda gayam nga adda linaonna a bangkay ti maysa nga Americano a maur-uray a maipatulod. Ni Presidente Quezon ken dadduma a nangato nga opisial ti gobierno ti Filipinas, agraman ni Gen. MacArthur ken dagiti kaduana, ket napanda idiay Isla ti Corregidor iti ruangan ti Manila Bay. Naaramid daytoy a sarikedked tapno salakniban ken pagsublien dagiti agraraut nga aggapu iti China Sea, ngem bassit laeng ti maitedna a panangsalaknib manipud iti likudan.

Naideklara ti Manila a kas open city idi Enero 1, 1942, tapno maliklikan ti siudad ti gubat ken ti pannakatay dagiti sibilian. Ti panagbomba dagiti Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ket kaaduanna kadagiti lugar ti militar. Ngem idi binombada dagiti barko iti Karayan Pasig, natamaanda ti maysa a dakkel a simbaan dagiti Romano Catoliko. Nasayaat unay daytoy a nausar a propaganda—ti pagano a Japan nga awan ti panangipategna kadagiti Kristiano a Filipino! Mabalin nga addaan daytoy a propaganda iti biang idi agangay iti pannakawayawaya dagiti misionero idiay Manila manipud iti pannakabalud. Idi dimmissaag dagiti Hapon idiay Lingayen Bay, iti amianan ti Manila, ken idiay Atimonan, iti abagatan ti Manila, adda dagiti ganggannaet a napan kadagiti lugar a naibaga a pagbakuitan. Adda dagiti misionero a napan idiay Baguio, ngem inkeddengmi a nasaysayaat nga agtalinaedkami kadagiti balaymi ket ibatimi iti Apo ti pagbanagan.

Idi Enero 2, nakitami ti maysa a trak a napno kadagiti soldado a Hapon a limmabas iti asideg a suli. Inkeddengmi nga agtalinaedkami laeng ket urayenmi no ania ti mapasamak. Immay ti maysa a dati a houseboy a nangitugot iti maysa a sako ti arina manipud iti bodega a binuksan ti akinkukua para kadagiti Filipino. Kadagidiay nga aldaw, adu a tiempo ti inusarmi nga agkararag a sangsangkamaysa a kas grupo. Ti Psalm 46 ket nangted kadakami iti liwliwa idi naamirismi a “ti Dios ti pagkamangan ken pigsatayo, maysa a tulong a kanayon nga adda iti rigat.” Maysa a malem, nakitami ti maysa a trak a napno kadagiti Hapon nga umul-uli iti kalsadami. Bayat ti iyaasidegna, nagturongak iti ruangan, ta panunotek a kas ulo ti pamilia, siak koma ti umuna a sumabat kadakuada. Ngem nagtuloy laeng ti trak ket saan a nagsardeng. Maysa a rabii, immay ti kaarrubami a Filipino manipud iti ballasiw ti kalsada ket imbagana a nakitana iti dayta nga aldaw dagiti Hapon a dati nga agnanaed iti abay ti balaymi, ket imbagada kenkuana nga umaydanto alaen dakami. Insingasingna nga aglemmengak iti balayna wenno mapanak kadagiti probinsia, ngem saan a mabalin dagitoy a singasing. Iti panagbasak, ti Jeremiah 15:21 ket pudno a nangpabileg iti nakemko, “Ispalenka manipud iti ima dagiti nadangkes, ket subbotenka manipud iti ima dagiti nakaam-amak.”

Ti balay iti abay ket dati a pagnanaedan ti maysa a Hapon a naasawa iti Filipina. Immakarda sadiay idi immakarkami met idi 1937, ket nagsayaatda unay a kaarruba. Kalpasanna, immakarda iti sabali a balay, ket ti lugarda ket sinukatan ti grupo dagiti agtutubo a lallaki a Hapon nga agtrabaho kadagiti bazaar dagiti Hapon iti ili. Tunggal agsapa, agehersisioda sakbay a mapanda agtrabaho. Iti ballasiw ti San Juan Chapel, adda Hapon a nangabang iti maysa a balay. Adu ti tiempo nga inusarna nga aglikmut-likmut,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a kunana kano ket mapan agay-ayam iti golf. Dua laeng dagitoy a pagarigan no kasano a nangisaad dagiti Hapon kadagiti nailemmeng a lallaki ti militar ken espia kadagiti napateg a lugar.

Ti dati a kaarrubami, ni Mr. Imamura, ket nadutokan a kas pagsasaruan ti polis a Filipino ken dagiti autoridad ti militar a Hapon. Idi agangay bayat ti panangsakup, napanak kenkuana tapno dawatek ti tulongna maipapan ken ni Mrs. Bomm a naala iti maysa a rabii ket naitugot idiay Fort Santiago. Bayat ti panaguraynak iti ruar ti opisinana, nangngegko nga ibagbagana ti gagangay a propaganda dagiti Hapon, ket nagkapsut ti pusok. Rimmuar ti sumagmamano a sargento ti polis a Filipino, ket inyuneg nak ti receptionist iti opisinana. Nagsayaat unay ti panangsangailina kaniak, a kunana, “Agbubusor dagiti pagilianta ngem sika ken siak ket aggayyem.” Adda dagiti dadduma a gundaway a nagkasapulak manen iti tulongna, ngem napanak iti balayna. Mapanak no sumipngeten iti likud a ruangan. Maysa a rabii, rimmuar iti kosina tapno kasaritaenak bayat nga iti salana, sangsangailienna ti kangatoan a heneral a Hapon!

Ti Santo Tomas University ket ad-adda a nabayag ti pakasaritaanna ngem ti Yale wenno Harvard. Dagiti daga daytoy nga unibersidad dagiti Romano Catoliko ket innala tapno pagaramidan iti kampo dagiti balud. Amin dagiti ganggannaet a kabusor ket masapul nga agpadamagda sadiay sakbay ti Enero 15, isu nga inuraymi ti maudi nga aldaw. Nangikargakami iti dua wenno tallo a “carretelas” (ti gagangay a kalesa dagiti Filipino nga iguyguyod ti kabalio) ket pimmanawkami, ket imbatimi ti grupo dagiti mamati nga agsangsangit. Idiay Santo Tomas, nangbuangay dagiti Americano kadagiti komite a mangiturong iti kampo iti sidong ti panangimaton dagiti Hapon. Nagpilakami tapno punnuenmi dagiti porma maipapan kadagiti balaymi, kotsemi ken kuartami. Idi naammuanna a misionerokami, kinuna ti Americano a mangiturturong, “Dakayo a misionero ket maiyakarkayo iti sabali a lugar ita nga aldaw—sadiayen a punnuenyo dagiti porma.” Ngem iti kinapudnona, dandanikami a mawayawayaan a kas balud iti uneg ti balay, isu nga awan ti porma a napunnoan. Iti kasta, ti kotsemi ket maysa kadagiti sumagmamano a saan a naala. Idi agangay, gapu ta saanmi met a mausar, inlakomi ti bateria ken dagiti goma. Kalpasanna, adda tao a kayatna a gatangen ti kotse. Nangitugotda kadagiti goma ket maysa a rabii, tinulodmi iti dua a bloke agingga iti maysa a kaarruba a balay. Apaman a naiserrekmi iti sabali a garahe, limmabas ti maysa a patrol car dagiti Hapon!

Bayat ti panaguraymi idiay Santo Tomas iti dayta nga aldaw, naayabanak iti maysa nga opisina

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a nagsaludsodanda kaniak maipapan kadagiti dadduma a saan pay a simmuko. Nalag-an ti riknak ta saanko nga ammo no sadino ti ayanda. Nangted pay daytoy kaniak iti gundaway a mangkita iti listaan dagiti misionero nga inaramid dagiti Hapon. Kasla kompleto unay, ket nasdaawak ta nailistakami a kas "Plymouth Brethren," ta saanmi nga us-usaren dayta a nagan para kadagiti bagbagimi. Napanunotko a nakaskasdaaw ta uray maminsan bayat ti panangsakup, saan a dinawat dagiti Hapon a kitaen uray la dagiti pasaportemi.

Iti dayta met laeng a malem, naayaban amin dagiti misionero, Romano Catoliko ken Protestante, tapno dumngeg iti maysa a palawag a propaganda. Imbagada kadakami ti kinaparabur dagiti Hapon, nga immayda idiay Filipinas a kapada ti panggepmi, a tulongan dagiti Filipino. Mawayawayaankami a mapan kadagiti balay wenno institusionmi ket maitedto kadakami dagiti bilin. Mapalubosankami laeng a rumuar para kadagiti relihioso a gimong, panagpadoktor ken kasapulan a panaggatang. Masapul nga agpadamagkami iti "Religious Section" ti Armada dagiti Hapon a mangsungbat kadakami. Idi agangay, naikkankami iti maysa a nalabaga nga armband nga addaan iti letra a Hapon a mangipakita a ganggannaet a kabusorkami. Maysa iti tunggal pamilia, a maisuot no rumuarkami iti balaymi. Saan a nagbayag, nagbalin dagitoy a bendision. Ammo itan dagiti Filipino a saankami nga Aleman. Isu nga awanen ti kasapulan nga agtawar iti tiendaan, ta dagus a maited kadakami ti kasayaatan a presio. Adda dagiti nainayon a banag a maikabil iti basketmi, ket iti uray maminsan laeng, adda kuarta nga in-inut nga inyawat iti imak ti maysa a di am-ammo a nangted.

Isu nga iti dayta met laeng a rabii, nakasublikamin iti balay. Nagrag-o dagiti mamati idiay San Juan iti dagus a pannakawayawayami. Inyaspingda daytoy iti pannakawayawaya ni Pedro manipud iti pagbaludan! Nawayawayaankami nga awan ti pinirmaanmi a pakasuratan wenno inkarimi. Adda dagiti saan a kasta ti gasatda. Adda dagiti panguluen ti denominasion nga inayaban ti Religious Section ket imbilin a pirmaanda ti naisagana a pakasuratan. Adda dagiti panguluen, kaaduanna dagiti addaan liberal a panangmatmat iti teolohia, a nagpirma. Ngem adda dagiti sumagmamano, kas da Mr. Fonger ti American Bible Society, Mr. Ed Bomm, ken Dr. Santiago Cruspero (maysa a Filipino) ti ABWE, a nagkedked a mangikompromiso iti Kristiano a panangsaksida. Naibalud dagidiay nga Americano idiay Fort

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Santiago, a nalatak a lugar ti panagrigat ken panangtutuok. Adda dagiti opisial ti Religious Section a simmarungkar iti dadduma a simbaan tapno dumngeg kadagiti kasaba no Domingo. Gapu ta basbassitkami a grupo ken adda pay iti suburbio idiay San Juan, saankami a nasarungkaran iti kasta.

Maysa kadagiti misionero a Baptist ti natay gapu iti sakit idiay Kampo ti Baguio, isu a nangangay ti simbaan a pinagpastoranna idiay Manila iti memorial service. Agingga iti maudi a minuto, namnamaenda a mawayawayaan ni Mr. Bomm para iti dayta. Isu nga idi nalawagen a saan a makaumay, dinawatda kaniak a siak ti sumukat. Nakaskasdaaw ti tulong ti Apo a nangted iti maitutop a mensahe iti kasta a kabassit a tiempo. Iti sabali a gundaway sadiay, apaman a timmakderak tapno agkasaba, simrek ti sumagmamano nga opisial a Hapon. Saan a nagbayag, naayabanak iti Religious Section ket sinaludsod ti panguluen sadiay no kayatko ti maisubli iti pagiliak. Impagarupko a mairaman koma ti pamilia, ngem awan ti nadakamat maipapan kadakuada. Saanko nga inawat daytoy a dawat gapu ta adda dagiti dadduma a naiwalang ditoy gapu iti gubat. Isuda koma ti maipangruna, ket adda dagiti sumagmamano a nakapanaw a napan idiay Shanghai tapno aglayag iti barko a pagbakuitan, ti S. S. Gripsholm. Idi naammuanna nga aggapuak idiay British Columbia, imbaga ti panguluen kaniak a dimmakkel isuna idiay Fraser River valley iti dayta a probinsia.

Tunggal lawas, masapul a mangipatulodkami iti report maipapan kadagiti aramidmi—no ania dagiti gimong a tinabunuanmi ken dadduma pay. No nangisurokami iti klase wenno nagkasabakami, masapul nga itedmi ti topiko ti mensahemi. Iti maysa a lawas, nangipatulodda kaniak iti surat, a nadakamatda a nagkasabaak iti kasta a Domingo, ket dinawatda ti kopia ti kasabak. Saan a kaugalianko nga isurat dagiti kasabak, balabala laeng. Gapu ta nagkasabaak iti Tagalog, intaypko ti mensahek iti Tagalog, ta dandani siguradoak a saanda a maawatan dayta! Saan a nagbayag, adda manen dawat a kopia ti kasabak ken “no nagkasabaak iti Tagalog, pangngaasiyo ta mangipatulodkayo iti patarus iti Ingles.” Gapu ta kayatda unay a basaen ti mensahek, inkeddengko a nalawag koma a maipakita kadakuada ti dalan ti pannakaisalakan.

Iti dayta a tiempo, aw-awisenda ti nadumaduma a Filipino a mangaskasaba a mangted iti ababa a mensahe iti radio no Domingo iti agsapa. Siempre, inkalikagumda nga aprobaranda pay ti mensahe sakbay a maiwaragawag. Inawisda

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ni Dr. Cruspero a mangted iti mensahe ngem linaksidda ti umuna a manuskritona. Medio nakakatkatawa kaniak ta ni Dr. Cruspero pay ti nagpabalakad kaniak, maysa a ganggannaet a kabusor. Kayatna nga usaren ti gundaway ngem saan nga ikompromiso ti takderna para ken Cristo. Inadalmi ti manuskrito ket nangaramidkami iti sumagmamano a panagbaliw. Iti maysa a paset, nadakamatna ti Empire State Building iti maysa a pagarigan. Imbes ketdi, sinukatanmi daytoy iti maysa a natayag a pasdek idiay Manila. Naawat ti nabaliwan a mensahena.

Nagtuloy dagiti gimong idiay San Juan Chapel a kas iti gagangay, ngem awanen dagiti gimong iti rabii. Siempre, saan a mapalubosan dagiti kas iti open-air meetings wenno klase dagiti ubbing iti ruar, ken uray ti panangiwaras kadagiti literatura. Adda pay naidulin a literatura. Gapu ta kurang ti papel wenno aniaman a suplay, inlakomi daytoy a kas basura a papel. Awan duadua nga inusar daytoy a pangbalkot wenno pangaramid kadagiti supot kadagiti tiendaan. Isu a gapu ta kurang unay ti mabasa, namnamaenmi a basaen dagiti tattao uray dagita a pangbalkot.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 14

Ti Panangsakup dagiti Hapon

"Kabaelan kadi ti Dios ti mangisagana iti lamisaan iti let-ang?" (Psa. 78:19)

"Mangisaganaka iti lamisaan iti sanguanak iti imatang dagiti kabusorko." (Psa. 23:5)

Sakbay a simrek dagiti Hapon idiay Manila, nakaipatulodkami iti cable kadagiti kakabsat idiay New York tapno ipakaammomi a nasayaatkami pay laeng iti dayta a tiempo. Awanen ti nangngegda maipapan kadakami agingga idi Enero 1943, idi impakaammo dagiti nagbakuit iti S.S. Gripsholm ti damag maipapan kadakami. Narigat a tiempo dayta para kadagiti ay-ayatenmi, nangnangruna kadagiti nagannak ni Anna. Iti maysa nga aldaw, impagarupda a natayen ti inana. Ti doktor (maysa a nasayaat a Kristiano) manipud iti ballasiw ti kalsada ket impagarupna a naladawen agingga a nakitana ti bassit a panaggaraw. Napasublina ti biagna, ngem kinunana a ti kasayaatan nga agas ket maysa a surat manipud Manila. Dagiti tallo a kabsat a babai ni Anna ket nangipatulod kadagiti ababa a surat babaen ti Red Cross idi naudi a paset ti 1944, ngem saan a naawat dagitoy agingga iti kalpasan ti pannakawayawayami.

Iti dandani tallo ket kagudua a tawen, awan ti surat a naawatmi malaksid ti maysa manipud iti Echoes of Service idiay Bath. Gapu iti maysa a rason, kasla makalusot dagiti surat manipud Britain, ta maysa kadagiti kaduami nga agtrabaho nga aggapu sadiay ket nakaawat iti adu a surat. Kaipapanan daytoy, siempre, a naan-anay a naputed dagiti gagangay a pagtaudan ti kasapulanmi ta awan ti sagut a makadanon kadakami. Kadagiti umuna nga aldaw, dadduma kadagiti adda kadagiti kampo dagiti balud ket naikkan kadagiti pakete a taraon ti Red Cross ngem saan a naited kadakami nga adda iti ruar; ta kunada kano, adda met kadakami dagiti tiendaan ditoy!

Kasano a sinuplayan ti Dios dagiti kasapulanmi bayat ti panagnaedmi iti mismo a balaymi a kas balud iti uneg ti balay? Adda dagiti lokal a tattao a nangted kadakami kadagiti sagut, kaaduanna a taraon. Agrigrigat met dagiti mamati ngem nangtedda latta kadakami. No dadduma, adda met dagiti sagut nga aggapu kadagiti saanmi a dati nga am-ammo. Nakailakokami met iti dadduma a banag. Siempre, masapul a nailemmeng daytoy kadagiti Hapon, ngem nailakomi ti kotse ken pianomi ken dadduma pay a banag. Kalpasanna, adda dagiti Insik a nangidiaya a mangpabulod kadakami iti kuarta nga awan ti interes agingga iti kalpasan ti gubat. Pagimbagan met daytoy kadakuada ta kasla maysa a

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

puonan a mabayadan iti nasayaat a kuarta. Awan ti panagtalekda iti kuarta dagiti Hapon, a naawagan iti "Mickey Mouse Money." Adda dagiti kadakuada a saanda nga inawat ti bayad kalpasan ti gubat.

Siempre, kayat met nga ammuen dagiti Hapon no sadino ti pagtaudan ti pagbiagmi. Dagiti Filipino a tumultulong kadakami ket mapagduaduaan a tumultulong iti kabusor. Maysa a malem, sinarungkarandakami ti maysa nga opisial ken maysa a soldado a Hapon agraman ti maysa a polis a Filipino. Nasayaat ta addakami amin iti balay iti dayta a tiempo. Nalawag a kayatda nga ammuen no siasino ti tumultulong kadakami. Ipagpannakkelda ti panagsaoda babaen ti maysa nga interpreter. Rinugianda ti nagsaludsod iti Tagalog, a masapul nga isaludsod ti Filipino kadakami iti Ingles. Ngem nadadael ti panggepda idi simmungbatak a dagus iti polis iti Tagalog. Nagriawda, "Oh, agsaoka gayam iti Tagalog!" Saan koma a nasayaat no imbagak a nalabit nasaysayaat pay ti panagsaok iti dayta ngem kadakuada. Sinaludsodda no kasano ti panagbiagmi. Intudok ti hardinmi a namulaanmi iti kamote ken karabasa, kdpy. Ti pudno, saan unay a nagbunga, ngem saanko a napanunot a kasapulan pay nga inayon dayta a damag. Nalawag a saan nga umdas dayta, isu a sinaludsodda, "Ania pay?" Nadakamatko nga adda dagiti kameng ti gimongmi a tumultulong kadakami. Nakasagana dagiti lapis ken pad—"Oh, siasinoda?" "Oh, saanko a maibaga kadakayo amin a naganda—adu unay ida." "Mano ti itedda kadakayo?" Inusarko ti tiempo a nangibaga no kasano a dagiti nadumaduma a tattao (awan ti nagan, siempre) ket nangted iti sumagmamano a bunga ti mais, bassit a bagas, wenno nalabit sumagmamano nga itlog. Saanko nga imbaga kadakuada nga iti maysa a gundaway, nangipatulod ti kaarrubami a Hapon iti maysa a pakete a nanamnam a makan! Iti kamaudiananna, nalawagen a saanak nga ited kadakuada ti aniaman a naisangsangayan a damag. Idi pumanawdan, innalak ti maysa a Baro a Tulag iti pagsasao a Hapon a naipatulod kadakami idi pay. Inlawlawagko iti opisial nga adun ti tiempo nga adda kaniak dayta, ket gapu ta saanko a mabasa, maragsakanak no isu ti mangala. Nalawag a nabigbigna no ania dayta ket adda imbagana iti pagsasao a Hapon kadagiti kaduana a kasla nakaparagsak kadakuada. Masansan a pampanunotek no ania ti napasamak iti dayta a Testamento. Intalekmi laengen daytoy iti Apo.

Iti adu a wagas, masapul nga agaramidkami iti pagsukat. Adda dagiti sumagmamano a lallaki ti Navy a dati nga agidulin iti ekstra a puraw nga uniporme iti balaymi. Inlemmengmi dagitoy iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

awang iti baba ti atep tapno saan a masarakan dagiti Hapon. Idi agangay, naaramid dagitoy a kawes a mabalinmi nga isuot. Ti panagusar iti shorts imbes a naatiddog a pantalon ket maysa a wagas a panangsalimetmet.

Saan a nagbayag, awanen ti arina a trigo a magatang. Ti arina a bagas wenno balanghoy ket saan a kas iti trigo ti panagtubona iti lebadura. Makagatangkami iti lebadura ta adda pay dagiti brewery nga agtartrabaho. Adda kadakami ti gilingan ti mais, nga inusarmi a pangaramid iti nagiling a mais ken arina a bagas. Inusar da Len ken Ken daytoy a pangaramid iti peanut butter ket inlakoda. Tunggal rabii, nagigadkami iti niog ket pinespesmi tapno maala ti gata. Ti nabati kalpasan ti panangpespes ket naiprito a kadua ti asukar, ket nangted daytoy iti raman ken sustansia kadagiti cereal ken puding. Gapu ta napanunotmi a napateg nga adda gatas a mainum ni Rose, gimmatangkami iti gatas ti nuang (carabao) iti maysa nga ubing tunggal agsapa. Pinaadu ti ganansiana babaen ti panangalamanna iti danum iti gatas.

Nga addaan iti kahon iti likud ti bisikletak, idiay downtown ti Manila ti panaggatangko. Idi nadadaelen dagiti goma, nasirib unay dagiti Filipino a nangaramid kadagiti goma manipud kadagiti sidewall ti daan a goma ti lugan.

Amin a radio ket naayaban tapno maimbestigaran ken mabaliwan tapno saanen a makasagap iti short-wave. Ti balaymi ket nalikmut kadagiti lanut a pagsilungan. Adda wire a nailawlaw iti intero a balay iti nagbaetan dagiti lanut. Ti maysa nga ababa a murdong ket rimmuar iti maysa a lukab ti diding. Tunggal rabii, maikonekta daytoy iti radiomi babaen ti ababa a wire. Iti kaaduan a rabii iti alas 10 p.m., makasagapkami iti programa ti damag iti Ingles manipud iti Free China. Iti kasta, ammomi ti panagdur-as ti gubat. Saan a mapagtalkan ti kinapudno dagiti programa dagiti Hapon. Kaaduanna, ipagarupmi a ti kasumbangir ti pudno iti ibagbagada. Ti pagiwarnak iti Tagalog ket naawagan iti “Taliba” (Agbanbantay). Agpukpukkaw dagiti ubbing nga aglaklako iti pagiwarnak, “Taliba! Balitang baligtad” (Agbanbantay! Damag a nabaliktad).

Maysa kadagiti suki ni Len iti peanut butter ket dati a radioman. Inlemmengna ti maysa a shortwave iti balayna. Dagiti kangrunaan a damag ket naitaype kadagiti babassit a pidaso ti onionskin a papel. No itulod ni Len ti peanut butter, makapanaw nga addaan iti maysa kadagitoy a papel ti damag a nailemmeng iti hawakan ti bisikletana. Maysa nga agsapa bayat ti panagturongna sadiay, pinasardeng ti maysa a gayyemna tapno ibagana a dagiti Hapon ket

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

dinarupda ti balay ti radioman, nasarakanda ti shortwave-na, ket intugotda isuna idiay Fort Santiago. Nalawag a nabayagdan a binantayan ket al-alaenda dagiti tattao a simmarungkar iti dayta a balay. Nalawag a nailista met ni Len, isu nga iti sumagmamano a tiempo, saan a nagparparang. Sinaludsod ti military police iti maysa nga am-ammo no sadino ti balay ni Len, ngem imbagana a saanna nga ammo.

Maysa kadagiti pagliwliwaan kadagidi nga aldaw ket ti maysa a sunggo a naited ken ni Len. Naitugot daytoy manipud Bataan babaen ti maysa a nakalibas sadiay. Nangted daytoy iti adu nga oras a pagragsakan, malaksid no makawarwar ket kasla maragsakan a mangliklik iti pannakatiliwna manen. Sianus nga agtrabaho iti adu nga oras iti aniaman a siglot tapno makawaya. Umay dagiti ubbing a mangsulsoli, a siaannad nga agtalinaed iti ruar ti madanon ti tali ti sunggo. Maysa nga aldaw, bayat ti panaglagtona kadagitoy a manangsulsoli, napugsat ti tali! Nagtatarayda nga addaan iti nakaskasdaaw a kapardas! Lumabas ti maysa nga aglaklako iti prutas iti sunggo a kasla matmaturog, ngem apaman a tumalikod, kurangen ti maysa a sabana. Pinabulod ni Len ti sunggona iti maysa a gayyem iti sumagmamano nga aldaw. Bayat ti kaawanna, timmawag ti maysa a kaarruba tapno ibagana nga adda ti sunggo ni Len iti paraanganda. Saan a kukua ni Len no di ket kapadpada unay, isu nga addaankamin iti dua nga agpada. Nakalkaldaang ta nasapa a natay daytoy maikadua. Nabalkot ti tali iti tengngedna isu nga idi limmagto, isu ti pakatayanna.

No dadduma, sarungkaran dagiti lallaki nga annakko dagiti gagayyemda iti aglawlaw iti rabii. Maysa a rabii, sinabat ni Len ti sumagmamano a Hapon ket imbilinda nga agpadamag iti opisinada iti sumaruno nga agsapa. Saan a gagangay a rumuar unay dagiti Hapon iti rabii, ket no rumuarda, kanayon a grupo. Mabalin a nakaam-amak unay para iti maysa wenno dua laeng! Saanak a makakuyog ken ni Len, ta masapul nga agpadamagak iti Religious Section iti dayta met laeng nga agsapa. Kimmuyog ni Anna kenkuana ket imbagak kadakuada a saanda nga agited iti aniaman a damag, sungbatanda laeng dagiti saludsod. Idi nasaludsod no apay nga agal-alla-alla iti rabii, kinuna ni Len a rimmuar isuna tapno agehersisio iti bassit sakbay a maturog. Idi kinitada dagiti rekordna, nadlawda a British isuna ngem naiyanak idiay Filipinas. “Mamin-ano a napanka idiay Britain?” Imbaga ni Len a pulos a saan pay a napan idiay Britain. Saanda a sinaludsod maipapan iti panagpanna idiay U.S. wenno Canada, ket nalabit

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

saanda a pulos a napanunot dayta. Imbagada kenkuana nga agawid—nasayaat ti agehersisio ngem saan koma nga iti rabii ta adu dagiti dakes a tattao iti aglawlaw. Dayta a pannakaispal ket pudno a sungbat iti kararag.

Maysa kadagiti gagayyemmi a dati nga estudiantek iti Biblia, ni Mr. Max Atienza, ket imbagana kaniak nga addaan isuna kadagiti kontak kadagiti gerilia. No itedko kenkuana ti listaan dagiti soldado nga am-ammomi, padasenna ti mangala iti damag no sadino ti ayanda ita. Awan ti ammomi maipapan iti kaaduanda. Ngem adda nangngegmi maipapan ken ni Virgil Wemmer. Maysa a malem, bayat nga isubsubli ti labandera dagiti nadalusan a kawesmi, adda dua nga agtutubo a babbai nga immay iti ruangan. Idi inawisko ida a sumrek, kasla nagkedkedda nga ibaga ti panggepda agingga a pimmanaw ti labandera. Kalpasanna, imbagada kaniak nga agtrabahoda kadagiti Hapon iti maysa a pagkumponean ti kotse idiay Manila; adda met dagiti Americano a balud ti gubat nga agtrabaho sadiay. Inyawatda kaniak ti bassit a surat manipud ken ni Virgil. Sinaludsodko no mabalinda nga ilemmeng nga iserrek ti aniaman para kenkuana ken iti sabali a kaduana a nadakamatna. Padasenda dagiti babassit a pakete. Saanda a mapalubosan a makisao kadagiti POW, ngem ti maysa a kaduada nga agtrabaho ket mangibati iti banag iti kasilias ket senialanna ni Virgil a sumrek no rummuaren.

Bayat dayta, kinuna ni Max Atienza a ti maysa kadagiti kontakna ket natiliw ti Kempetai (polis dagiti Hapon), isu a saanna nga ammo no makaawatkami pay iti damag. Nupay kasta, kalpasan ti sumagmamano a tiempo, naisubli ti listaan nga intaypko nga addaan kadagiti nota maipapan iti kaaduan kadagiti lallaki. Ni Jesse Miller ket agtartrabaho idi iti pannakaaramid ti airfield iti abagatan laeng ti Manila. Idi agangay, naitugot idiay Japan ket nagtrabaho sadiay agingga iti pannakawayawayana kalpasan ti VJ Day idi Agosto 1945. Ni Ray Harper ket adda idiay Puerto Princesa idiay Palawan. Sadiay, adda dagiti balud a napili a maipatulod idiay Japan ket dagiti dadduma ket agtalinaed idiay Palawan. Ni Ray ket kadagiti maibati, ngem nakisinnukat iti lugar iti maysa a lalaki a nangipagarup a natalntalged ti agtalinaed idiay Palawan. Adu kadagiti barko a nangilugan kadagiti balud nga agturong idiay Japan ti natorpedo dagiti submarino ti U.S. nga awan ammoda nga adda dagiti Americano iti uneg. Ni George Wightman, anak ti kaduami a misionero, ket maysa kadagiti natay iti kasta a wagas. Natalged a nakadanon ni Ray idiay Japan ket idi agangay nawayawayaan sadiay kalpasan ti VJ Day. Dagiti balud a

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nagtalinaed idiay Palawan, idi asidegen ti pannakawayawaya, ket inummong dagiti Hapon iti maysa a rukib ket pinapatayda amin.

Ammomi ti aramid dagiti gerilia. Saan laeng a maibusor kadagiti Hapon no di ket kadagiti met Filipino a nakitinnulong kadakuada. Kaaduanna, mapakdaaran dagitoy nga isardengda wenno sagabaenda ti pagbanagan. Dandani duapulo a kasta ti pinatay dagiti gerilia iti San Juan laeng. Ti maysa kadakuada ket agnaed iti dua a bloke manipud kadakami ket ti asawana ket nangipatulod pay idi kadakami iti taraon. Maysa nga aldaw, nakitak ti maysa nga Americano a nakasakay iti kabalio a simrek idiay San Juan. Adda dagiti tiempo nga asitgan ti maysa a gerilia ti maysa a lalaki idiay downtown ti Manila, paltugenna iti tengnga ti aldaw, sana maawan iti tengnga dagiti adu a tattao. Idi rugrugi ti 1944, nakitami ti maysa a nalapsaten a kopia ti LIFE magazine ken nakaalakami met iti pagiwarnak ti maysa a bassit nga ili. Awan ti am-ammomi iti dayta a bassit a lugar ngem binasami ti intero a pagiwarnak. Dagiti presio kadagiti anunsio, dagiti pakaammo maipapan kadagiti pannakaiyanak, kasar ken pannakatay, amin dagitoy ket nangted kadakami iti bassit a pannakaawat iti biag idiay U.S. bayat ti gubat. Iti kaaduan kadagitoy a banag nga intugot dagiti submarino ti U.S., naimarka dagiti nalatak a balikas ni MacArthur, “I shall return” (Agsubliakto). Kas iti namnama dagiti Filipino a napangato ken nagtalinaed gapu iti daytoy a kari, kasta met a mapabileg dagiti pusomi babaen ti kari ti Maysa a nangatngato, “Umayakto manen.”

Ngem dagidiay ket aldaw a nakasursuruanmi ti agduadua ken agannad unay. Nasaysayaat ti saan nga agibaga iti aniaman malaksid kadagiti kasingedan a gagayyem. Isu nga agal-aluadkami a mangibingay iti naimbag a damag maipapan iti gubat a nakadanon kadakami. Saankami a pulos a sigurado no siasino ti pudno a mapagtalkanmi.

Gapu iti nakaro a kinakurang, immadu unay ti panagtakaw ken dadduma pay a krimen. Kapkapaen dagiti ubbing ti pitak iti kanal tapno agbirukda kadagiti kas iti lansa, turnilio ken bolt. No madalusan, mailakoda dagitoy kadagiti flea market. Nasursuro dagiti tattao a bantayan dagiti labaanda iti pagbitayan tapno saan a mapukaw. Ti kawayan nga ipasuk iti rehas ti tawa ket maysa a wagas a pangala kadagiti nalukay a kawes. Iti rabii, sumang-at dagiti lallaki kadagiti poste tapno putdenda ti wire ti koriente. Iti aglawlawmi, nangbuangayda iti grupo dagiti agbanbantay. Aniaman a pagduaduaan maipapan kadagiti mannanakaw ket mangpatanog iti alarma ket tunggal maysa ket

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

isindida dagiti silawda bayat a rummuar dagiti lallaki nga addaan “bolo” (machete) ken flashlight. Dagus a bimmassit ti krimen iti distritomi. Maysa kadagiti misionero a dati idiay China nga agnaed iti asideg ket naagawan iti pitakana maysa nga aldaw.

Nagdakkel ti nagdumaan daytoy iti kasasaad sakbay ti gubat idi bassit unay ti krimen. Dati, ibatimi ti balaymi nga awan ti tao, nakalukat amin ti baba, ket awan ti maala. Saan a gagangay ti panangtakaw babaen ti panangpangta ken panangagaw iti pitaka, ngem binaliwan amin dayta ti kasasaad ti gubat.

Nakasubli dagiti Sutherland idiay Palawan sakbay laeng a rimmuar ti gubat. Awan ti damag maipapan kadakuada a nakadanon kadakami agingga iti kalpasan ti gubat. Imbatida ti balayda idiay Brookes point ket nagkamangda kadagiti turod. Saanda a nakasuko sakbay ti deadline ta awan ti Hapon iti aglawlaw a pagsukoanda. Isu a napilitanda nga agal-alis manipud iti maysa a lugar iti sabali ken no dadduma aglemmengda a sumrek idiay Brookes Point no adda kasapulanda sadiay. Adu ti pannakasagabada iti malaria, a nakaro iti dayta a paset. Idi 1944, nasabatda dagiti sumagmamano a lallaki ti U.S. Navy manipud iti maysa a submarino a nadadael kadagidiay a baybay. Tinulongan dagiti gerilia dagitoy a lallaki ket nakakontakda iti headquarters idiay Australia.

Iti dayta met a tiempo, ti ubingda a lalaki, ni Alastair, ket addaan iti bukodna a kararag tunggal rabii. Idi pinilit ti amana, kinuna ni Alastair a dawdawatenna iti Dios nga ipatulodna ti maysa a submarino tapno alaenna ida sadiay. Saan a napanunot dagiti nagannak ti kasta a posibilidad. Imbaga dagiti lallaki ti navy kadakuada nga adda submarino a naibilin a mangala kadakuada iti maysa a rabii ket inawisda dagiti Sutherland a kumuyog. Anian a ragsakda idi, nga awan ti sapatosda ken napigis dagiti kawesda, nagtakderda iti landok a deck dayta a submarino. Nasungbatan dagiti kararag ni Alastair. Idiay headquarters ni MacArthur, uray iti kinakapuy ti bagina, adu ti sinaludsodda ken ni Sandy tapno maalada amin a damag a maitedna. Napalubosanda nga agsurat kadagiti ay-ayatenda idiay Scotland ngem naiparit nga ibagada no kasano a nakadanonda idiay Australia. Dagiti dadduma a gagayyem a misionero manipud Mindanao ket naala iti kasta met a wagas.

Iti isla ti Panay, ti maysa a grupo dagiti misionero a Baptist ket

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

naglemmeng kadagiti turod ken kabakiran dayta nga isla. Nupay adda dagiti soldado a Hapon iti aglawlaw iti nadumaduma a gundaway, idi laeng Disiembre 1943 a nasarakanda ti paglemlemmenganda. Sakbay laeng ti Paskua, dagitoy a misionero ken dadduma a nagkamang kadakuada ket pinapatay dagiti soldado a Hapon.

Iti laksid dagiti rigat, nakaalakami latta iti damag maipapan iti panagdur-as ti gubat, nangnangruna idiay Europa. Maysa nga agsapa bayat ti panagbisikletak nga agturong iti ili tapno aggatang, adda di am-ammo a Filipino a nagdenna kaniak. Naragsakan unay iti damag nga imbagana a natnag ti Italia kadagiti Allied powers. Idi Hunio 1944, nangngegko iti damag manipud Kunming maipapan iti Normandy landing. Uray no nalpasen ti alas diez ti rabii, kasapulak a mapan kadagiti dadduma a gagayyem a misionero iti aglawlaw tapno ibagak ti naimbag a damag.

Marikna met a saan a nasayaat ti kasasaad dagiti Hapon, iti laksid ti propagandada. Adda dagiti pagilasinan ti umad-adu a pannakadanag. Nagbalin a punto ti panagbaliw idi innala dagiti Americano ti Saipan. Mangisaad daytoy iti air base a makadanon iti mismo a Japan. Sinaruno daytoy ti nakaro a pannakaabak ti Navy-da kadagiti baybay ti Filipinas. Para kadakami, napardas ti ingatngato dagiti presio. Ti maysa a sako ti bagas ket nasurok a pitogasut a peso. Siguradon nga ad-adu pay ti inflation. Ngem ti panagtalekmi ket adda iti Apo ken kadagiti nakaro a dadakkel ken napateg a kari ti Saona.

Idi rugi ti panangsakup, sinaludsod ti maysa kadagiti panglakayen a Filipino no isardengmi ti panagbayad iti daga ti kapilia. Gapu ta ammok nga adda umdas a pondo para iti sumaruno a bayad, kinunak nga ituloymi agingga a suplayan ti Apo ti kasapulanmi iti dayta. Ti dati nga akinkukua ket asawa ti maysa a justice ti Supreme Court, ket nasdaaw a makabayad latta ti gimong. Nagsardeng nga agbayad dagiti dadduma nga adda utangna kenkuana. Gundaway daytoy para kadagiti panglakayen a mangsaksi maipapan iti kinaimbag ken bileg ti Dios uray iti kasta a narigat a kasasaad. Idi agangay, inasitgak ti maysa a Kristiano nga Insik a negosiante maipapan iti posibilidad a pautangenna ti kuarta a pangbayad iti mortgage. Ti gimong ket agpirma iti nota a bayadanda no makabaelanda, nangnangruna kalpasan ti pannakawayawaya.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Inanamonganna daytoy nga urnos ket adda dagiti nabayad kenkuana, ngem kalpasan ti pannakawayawaya, pinunasna ti nabati a balanse a kas sagutna iti kapilia.

Kabaelan kadi ti Dios? Wen, pudno a kabaelanna! “Ita, iti Daydiay a makabael a mangaramid iti nalawlawa unay ngem iti amin a dawatentayo wenno panunotentayo, maitunos iti bileg nga agtartrabaho kadatayo, kenkuana ti dayag iti iglesia babaen ken Cristo Jesus iti amin a kaputotan, iti agnanayon nga awan patinggana. Amen” (Eph. 3:20-21).

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 15

Ti Biag iti Kampo dagiti Balud

"Mapnekkayo kadagiti banbanag nga adda kadakayo: ta Isu a mismo ti nangibaga, Saanka a pulos a baybay-an, wenno saanka a pulos a panawan." (Heb. 13:5)

Maysa a malem idi Hulio 1944, bayat ti panangsarungkar kadakami ti maysa a kaarruba a misionero, nakitami ti sumagmamano nga opisial a Hapon a mapan iti balay ti sabali a misionero. Dagus a pimmanaw ti sangailimi iti likud a dalan tapno adda iti balayna no sarungkaranda isuna. Saan a nagbayag, adda dagiti saan a nadawat a sangaili iti ruanganmi. Imbilinda a tumakderkami amin iti sanguananda bayat a basbasaenda ti maysa a proklamasion, umuna iti Hapon, sa iti Ingles. Ti kayatna a sawen, saandan a masigurado ti kinatalgedmi gapu iti agwaywayas a kinaawan linteg. Isu a para iti bukodmi a pannakasalaknib, maibaludkami iti maysa a kampo dagiti balud. Sadiay, maikkankami iti "pannakataripato a pangsalaknib," maysa a nalamuyot a balikas a dagus a naawatanmi. Masapul a nakasaganakami iti alas nuebe iti sumaruno nga agsapa nga addaan iti maysa a maleta ti tunggal maysa para kadagiti kawesmi—amin a dadduma ket maipaayto! Nagprotesta ni Anna a gapu ta masakit ti anakmi a babai, saan a mabalin a makasaganakami iti kasta a kabassit a tiempo. Ngem saanen a nagtuloy ti protestana idi winagwagan ti opisial a Hapon ti tammudona iti sango ti agongna ket kinunana, "Agsaganakayo inton bigat iti agsapa wenno..." Nasaysayaat nga isu ti mangibaga iti maudi a sao iti kasta a kasasaad.

Apaman a pimmanawda, naipatulod ti damag kadagiti kakabsat idiay San Juan. Immayda nga adu tapno tulongandakami. Dagiti alikamenmi, muebles, ken libromi ket dagus a naitugot kadagiti balayda tapno maaywanan. Inikkatda koma amin iti balay; ngem gapu ta saan a mabalin nga adda iyalismi, inallukoyko ida nga ibatida ti sumagmamano a muebles iti balay. Iti kasta, kaaduan kadagiti personal a kukuami ket natalged a naisubli kadakami kalpasan ti pannakawayawayami. Ti maysa nga agtagtagiting a relo nga eight-day, maysa kadagiti sagut iti kasarmi, ken sumagmamano a libro ket napukaw.

Iti sumaruno nga agsapa, immay ti trak ti armada, a dandani napnon kadagiti gagayyem ken kaarruba. Ti "maysa a maleta ti tunggal maysa" ket inawatanmi a nalawlawa bassit ti kaipapananna ket dagus a rinugianmi ti nangikarga kadagiti banag iti trak tapno awan ti makakontra. Ti maysa kadagiti gagayyemmi ket nangitugot kadakami iti basket ti prutas. Linapdan dagiti soldado ti panangpadas ni Anna a mangisang-at iti daytoy iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

trak—"Awan ti taraon!" Ngem tunggal maminsan, nagsardeng ni Anna iti ad-adda nga asideg iti trak. Iti kamaudiananna, nagpakaasi iti maysa a soldado a kasla nasaysayaat bassit ti nakemna. "Nagsakit ti ubingko a babai, kasapulanna daytoy a prutas." Nalabit a nalagipna ti maysa nga ubing a babai idiay pagilianna, insang-at ti soldado ti basket, ket simmaruno ti asawak. Iti kamaudiananna, simmang-at dakami ken dagiti lallaki nga annakko iti tailgate ti nalabes ti kargana a trak ket nagkapetkami bayat ti panagwaywayasna nga agturong idiay Santo Tomas.

Sadiay, nalawag nga imbaga kadakami nga awan ti gundawaymi a makisarita kadagiti gagayyemmi a naibaluden sadiay. Dagiti padi ken madre a Romano Catoliko ken dagiti Protestante a misionero ket nakuspil amin iti gymnasium para iti maysa a rabii. Pinadas dagiti Hapon a mangaramid iti roll call ken mangisaad iti urnos manipud iti riribuk, ngem saanda a nagballigi. Iti umuna, masansan a saanda a mangngeg ti sungbat no maawagan dagiti nagan. Kalpasan ti mamindua wenno mamitlo a panangawag iti nagan ti maysa a madre, adda nangibaga a natayen isuna sumagmamano a bulan ti napalabas. Kalpasanna kinunada a sumungbatkami babaen ti panangibaga iti tawenmi. Naawagan ti nagan ti maysa a Methodist a puraw ti buokna ket iti kapigsaan ti timekna, impukkawna "64." Daytoy ti nangpakatawa iti amin a tattao isu a binaybay-anda daytoy a wagas. Saanko nga ammo no kasano nga inrekord dagiti Hapon dagiti naganmi kadagiti letrada ngem adda bassit a pannakaawatmi idi inawaganda ni "Mr. Littlewood." Awan ti simmungbat. Timmalliawak iti gayyemmi a ni "Chips" Smallwood ket kinunak, "Sika ti aw-awaganda." Ngem saan a kayatna ti sumungbat iti "Littlewood."

Ti natangken a semento a datar nga awan ti ules ken adu unay a lamok ket saan a nangpaturog kadakami iti dayta a rabii. Iti bannawag, napilakami iti uppat iti tunggal linia ket nabilang, kalpasanna naikargakami kadagiti trak tapno maitugotkami iti estasion ti tren. Kalpasanna nabilangkami manen bayat ti panagtakdangmi kadagiti trak. Napilakami iti sibay ti tren—nabilang manen. Iti uneg ti tren—nabilang manen iti dandani mamitlo. Nalawag a narigatanda a mangala iti agpada a bilang iti tunggal panagbilangda! Nakaupay unay para kadakuada ngem nakakatkatawa unay para kadakami, nupay pinadasmi nga ilemmeng ti katawami.

Iti dayta a malem, nakadanonkami iti daga ti Agricultural department ti University of the Philippine idiay Los Banos. Adda dandani sangaribu ket limagasut a naibalud sadiay a nauna kadakami, ket naibangonen dagiti naatiddog a pasdek

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a nabingay kadagiti cubicle. Naatepan dagitoy a pasdek iti bulong ti nipa. Adda pribilehio sadiay a saan a masarakan kadagiti dadduma a kampo dagiti balud: mabalin nga agkakadua ti pamilia. Agbingay ti agassawa iti maysa a cubicle imbes a maisina kadagiti nagduduma a pasdek. Addaan da Len ken Ken iti cubicle iti sumagmamano a ruangan ti kaadayona, ket ni Rose ket nakibingay iti cubicle iti nagbaetan ti cubicle-mi ken ti cubicle dagiti Paget, a kaduana ti anak a babai dagiti Paget, ti Ceylon and India General Mission.

Adda komite dagiti naibalud a nabuangay tapno iturongna dagiti aramid ti kampo iti sidong ti panangimaton dagiti Hapon. Binantayan dagiti soldado a Hapon ti aglawlaw tapno siguraduenda nga awan ti makalibas ken tapno ilaksidda dagiti Filipino a siraragsak koma a mangitugot iti taraon. Isu a ti kaaduan kadagiti naibalud ket awan ti direkta a pannakisaritada kadagiti Hapon. Nabuangay dagiti grupo ti trabaho tapno amin a nasalun-at ket addaan iti paset iti panangtaripato iti kampo. Ni Anna ket naikabil iti panagisagana iti taraon, a ti kangrunaanna ket ti panangikkat iti kaaduan nga igges, uod, ken rugit iti bagas. Nagpalistaak iti maintenance ket maysa kadagiti trabahok, a kaduak ti maysa a padi, ket ti panangaramid iti magnaan iti nagbaetan ti dua a pasdek, a naatepan iti nipa. Isu a nasursurok ti panangigalut iti atep a nipa babaen ti uway. Tumultulong dagiti lallaki nga annakko iti kosina, ngem addaanda met iti sumagmamano a naisangsangayan a klase, ket naituloy ni Rose ti dadduma kadagiti adalna.

Iti sumagmamano a bulan, ti pasetmi iti kampo ket naisina iti sabali; ket gapu ta relihioso a trabahador kami amin, naawagan ti pasetmi iti “Vatican City” wenno “Holy City.” Gapu ta adda ti ospital iti sabali a murdong, ti maysa a wagas a makapankami sadiay ket ti maipatulod iti ospital. Idi nagsakitak iti dengue, nagtalinaedak sadiay iti dua nga aldaw. Gapu iti daytoy, nakasaritak ni Mr. Dayton ket naitedko kenkuana ti sumagmamano a banag nga indawat ti asawana nga itugotko kenkuana. Ti trabahona ket ti panaggatang kadagiti suplay a taraon kadagiti Filipino iti ruangan. Idi agangay, nagsakit ni Anna iti beri-beri gapu iti kurang a taraon isu a kasapulanna ti mapan iti ospital tapno maineksionan. Dagiti bitamina nga adda ket naidulin sadiay para kadagiti nakaro ti kasapulanda.

Iti umuna, umdas met ti taraon nupay simple unay. Saan a nagbayag daytoy ket dagus a nagkurang unay. Kayatmi nga ipagarup

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a tunggal pannakaabak dagiti Hapon iti gubat ket sarunuen ti pannakakissay ti rasion. Iti kamaudiananna, 700 a calorie iti tunggal aldaw ti tunggal tao ti promedio. Ti "Lugao" ket bagas a nailuto iti adu a danum. Dayta ti kangrunaan a taraon. No dadduma, adda baboy a mapapatay—saan a makadanon iti adu iti dua a ribu a tattao. Adda maysa a gundaway nga adda daing ken itlog nga naasinan. Ti bisin ket mangparaman uray kadagiti itlog a medio "nabanglesen". Pinadasmi ti agmula kadagiti nateng wenno aniaman a kasla makan. Iti abay ti cubicle ti maysa a gayyem, adda puon ti saba. Inpritomi ti uneg a paset ti puonna ken dagiti ramutna iti nabanglesen a lana ti niog. Naalami ti lana babaen ti panangawatmi iti rasion ti sigarilio a pagsinnukat. Kadagiti manmano a gundaway a makaalakami iti saba, iprito mi pay dagiti ukisna ket kanenmi met. Manipud iti kampomi, makitami dagiti turod iti aglawlaw a nalangeb kadagiti puon ti saba ken niog.

Idi agangay, naikkat ti "pader a nangisina iti nagbaetan" ket nawayawayakami a makilangen kadagiti dadduma. Dagus a nalawag ti nagdumaan ti kababalin iti dua a paset. Kadagiti relihioso a grupo, uray no saan amin a mamati, adda espiritu ti kinagagayyem, panangipateg iti padada, ken kinaregta a tumulong kadagiti dadduma. Nupay adda dagiti misionero iti sabali a paset, ti kaaduan ket nadumaduma a grupo dagiti negosiante, propesional agraman dagiti nababa a kita a kas kadagiti palaboy, prostituta, ken sumagmamano a marino. Ti pannakadanag kadakuada ket nagbanag iti panagaapa, kinaimot, ken panangpagunggona iti sabsabali. Kalpasan ti pannakawayawayami, nalawag nga adda dagiti nangiduldulin iti taraon wenno inlakoda iti nangina unay a presio, para iti naagum a panggepda.

Masansan a saludsodendakami no dagiti naibalud a kaduami ket ad-adda a nakalukat iti Ebanghelio. Awan ti pagilasinan a ti rigat ket nangpalukneng kadagiti puso dagiti saan a naisalakan. Gagangay a panunot a ti didigra ket mangpasubli kadagiti tattao iti Dios. Mabalin a pudno daytoy iti sumagmamano a kaso, ngem kaaduanna ket saan a kasta ti mapaspasamak. Maipapan iti Dakkel a Rigat, maibaga kadatayo, ". . . ket kinagatda dagiti dilada gapu iti ut-ot, ket tinabbaawanda ti Dios ti langit gapu kadagiti sakitda ken dagiti sugatda, ket saanda a nagbabawi kadagiti aramidda" (Rev. 16:10-11).

Ti maysa a pasdek ket inlasin ti komite dagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

naibalud a kas kapilia isu a nagtuloy dagiti regular a gimong ken Sunday school. Siempre, naisina dagiti gimong dagiti Romano Catoliko ken Protestante. Gapu ta adu unay dagiti nadumaduma a grupo, nabuangay ti komite a mangurnos kadagiti gimong ken mangsinnublat kadagiti agsasao. No dadduma, ti maysa a liberal a mangaskasaba ket ipaganetgetna ti ayat ti tao iti padana. Para kaniak, kasla narigat a panunoten ti panangayat iti dayta a guardia a Hapon nga addaan iti paltog bayat ti pannagnana iti ruar. Maminsan, naawisak a mangted iti mensahe iti agsapa ket pinilik ti agsao maipapan iti persona ni Cristo manipud iti umuna a kapitulo ti Colosas.

Dagidiay ket gundaway tapno ad-adda nga am-ammuenmi ti tunggal maysa ken tapno raemenmi dagiti dadduma a saanmi a kapada iti teolohia. Ni Episcopal Bishop Binstead ket nagun-odna ti panagraemmi idi nagboluntario a tumulong iti emerhensia iti maysa a temporario nga ospital. Ti panangibelleng iti linaon dagiti bedpan bayat ti panagwaras ti disenteria ket saan a makaay-ayo a trabaho. Dagiti Seventh Day Adventist ket simamatalek a nangsurot kadagiti prinsipioda a saan a mangan iti baboy, ti panagikapullo, ken ti panangsalimetmet iti Sabbath. Kinunak iti maysa kadakuada, “Saanak nga umanamong iti dadduma a prinsipioyo, ngem raemek ti panangsurotyo kadagidiay a kombiksion.” Nakiurnos da Len ken Ken iti sumagmamano kadakuada nga isuda ti agtrabaho iti kosina no Sabado tapno awan ti trabahoda no Domingo.

Dandani amin ket nangitugot iti sumagmamano a libro para iti bukodda a panagusar, isu nga inkeddeng a pagtitiponen amin dagitoy ket ikabil iti maysa a biblioteka a mabalin nga usaren ti amin. Maysa a malem, kitkitaek dagiti libro a kaduak ti maysa a misionero nga Anglican manipud Japan. Bayat ti panangkitana iti “Life of Christ” ni Papin, kinitanak ket kinunana, “Nasayaat dayta a libro ngem saanmo nga anamongan.” Ammona no ania ti takderko iti teolohia. Sadiay ti nakaaddaak iti tiempo ken gundaway a mangbasa iti trilogy a “Mutiny on the Bounty,” “Pitcairn Island,” ken “Men against the Sea.” Nakaay-ayat unay dagitoy, ket ti maikadua ket mangipakita iti impluensia ken panagbaliw a dimteng kadagiti nakalasat babaen ti maysa a kopia ti Nasantoan a Kasuratan.

Dagiti dadduma a naibalud a mannursuro ket naituding a mangisuro kadagiti ubbing, nupay masansan a masapul nga agaramidda iti pagsukat ta awan ti libro ken suplayda. Ti maysa kadagiti padi ket naisangsangayan ti interesna a

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

mangtulong ken ni Len iti nangato a matematika. Ni Rose ket nainteresan iti sumagmamano a tiempo iti panagdrawing. Maysa a sardam, adda saan a gagangay a napintas a panaglenned ti init. Nakalubong ti tangatang kadagiti nalamuyot a pastel a maris a nangguyugoy iti imatang ti adu. Imbagak ken ni Rose a nasayaat koma no maipinta dayta. Simmungbat, “Tatang, maysa laeng ti pintor a makapinta iti dayta!” Kinunak, “Siasino dayta?” Simmungbat, “Ti Pintor a nangpinta itan laeng iti dayta iti tangatang.”

Bayat ti kaaddami sadiay, dumakdakes dagiti kawes ken sapatosmi. Dagiti sapatos nga adda kadakami ket saan a mabayag, nangnangruna iti matudo ken napitak a panawen, isu a kaaduanna nga agsuotkami iti “bakya,” ti kayo a sapatos dagiti Filipino. Maminsan, nangikkatak iti maysa a pidaso ti kayo iti diding ti cubicle-mi tapno agaramidak iti maysa a pares ti “bakya” para kaniak. No dadduma, nalaklaka ti agsaksaka ngem padasen ti magna iti pitak a nakasuot iti “bakya.” Maysa a malem, adu kadagiti lallaki ti inruar dagiti Hapon iti kampo tapno agpukan iti sungrod kadagiti turod iti aglawlaw. Naammuanmi idi agangay nga inraman dagiti Hapon ti gatad dayta a sungrod kadagiti expense account-da. Iti maysa a gundaway, kayatda nga agtrabahokami para kadakuada, nga idiayada ti nakaparparegta a tangdan a 25 sentimo iti maysa nga aldaw. Kiniddaw ti komitemi a mailaksidkami gapu iti Geneva Convention. Awan kaipapanan dayta kadagiti Hapon, ngem nalabit a naupayda iti kalidad ti trabaho a maaramidmi.

Kinuna ti maysa a padi, “Nagbalin a natadem ti riknatayo iti RUMOR (tsismis).” Pudno dayta! Dagiti tsismis a dimteng kano dagiti suplay ti Red Cross idiay Santo Tomas Camp idiay Manila; nga adda kano idiay estasion ti tren idiay Los Banos; nga adda kano iti opisina ti Commandant a Hapon. Dagiti tsismis a dimmissaag kano dagiti Americano! Kadagiti rabii, adda dagiti nakaro a panagsusupiat no ti gurruod ken kimat iti adayo ket isu ti ungor ken silap ti artilleria.

Nasayaat ta nagtalinaed met ti riknami iti HUMOR (kinamannakaangaw). Kinuna ti maysa a teologo, “Ti biag iti kampo ket mangpasagana kadatayo a mangawat. Nakasaganatayo a mangawat iti aniaman—lugaw a nabangles, bagas nga addaan igges, berde a danum, nalabnaw a sabaw nga awan karnena—aniaman a maawagan a taraon. Ken anian nga agas para kadagiti allergy—nagbalin dagitoy a daan a pakasaritaan kadagiti naibalud.”

Naireport a ni Mr. Leith, maysa a misionero a British, ket nagkamali a nangipagarup a ti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

sabawna ket napudot a danum ket inaramidna a tsaa—kas iti maysa a pudno nga Ingles. Saan a mabalin a pudno dayta a report—saan a pulos a kasdiay kapudot ti sabaw!

Ti maysa a babai a nagbasa kadagiti bilin maipapan iti panagsurat kadagiti kard nga ipatulod iti pagilian, a masapul nga iti Ingles wenno Nipponggo, ket nangngeg a nagriaw, "Oh, isuratkonto ti kukuak iti Nipponggo. Nalaing unay da Inang ken Amang iti dayta!"

Sarita a nangngeg iti ballasiw dagiti partisyon:
Mr. G. "Gurgurak ti maturog no kasta kabsog ti tianko."
Mrs. G. "Saanka nga agpakleb, agtidayka."
Mr. G. "Kasta ti ar-aramidek—ngem dumanon latta ti tianko iti ikamen."

Adda sumagmamano a padi a Dutch a naiserrek iti kampo, ket nangbuangayda iti glee club. Isu a no dadduma, mapukaw ti panagsasawami iti agpapada nga aldaw babaen ti panangaramid iti konsierto. Adda dagiti nangsurat iti parodia dagiti daan a kanta maipapan iti kasasaadmi. Ti "They'll be Coming Round the Mountain when they come" ti kaay-ayo. Adda dagiti nadakamat iti daytoy a kas iti panangpapatay iti daan a nangisit a toro (ti maymaysa nga animal a pagtrabaho) tapno maysa nga aldaw, mabsogtayto. Nakaparagsak unay dagiti nailemmeng a pangiyasping maipapan kadagiti Hapon gapu ta nalamuyot met tapno saan a maammuan dagidiay a mararaem a lallaki.

Kadagidiay nga aldaw a nalasatak ti naespirituan a riribuk. Nadagsenen ti kanayon a mabisinan, ngem ti makita pay dagiti annakko a mabisinan ngem saan nga agreklamo ket narigat. Kalpasanna, ti makita dagiti saka ken luppo ti asawak a namang-ed gapu iti beri-beri, maysa a sakit ti kinakurang ti taraon, ket nainayon a pakasubokan. Pinangatomi ti sakaanan ti iddana tapno tumulong iti panagayus ti dara ket masansan a mapan iti ospital para kadagiti ineksion a bitamina. Iti dayta a tiempo, maysa a bersikulo ti kanayon a sumngaw iti panunotko, "Mapnekkayo kadagiti banbanag nga adda kadakayo" (Heb. 13:5). Kasla saanko a maliklikan. Iti tengnga ti rabii, makariingak ket sumngaw iti panunotko ti "Mapnekkayo kadagiti banbanag nga adda kadakayo". Ngem ania ti adda kaniak a pagpnekak? Maysa nga awan linaonna a tian, masakit nga asawa, mabisbisinan nga annak, bassit a pigsa wenno enerhia gapu iti napukaw a dagsen. Ti dagsenko ket bimmaba iti 105 pounds ken ti asawak iti 85. Awan ti ammomi no ania ti mapaspasamak iti balaymi ken iti sumagmamano a kukuami. Awan ti pannakisarita kadagiti gagayyem ken ay-ayaten; awan ti kinasigurado a makaruarkami iti daytoy a sibibiag. Mapnek kadagiti kasta a banbanag? Gapu iti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kinarelihiosok, saanko nga imbalikas ti nailemmeng a panagsukir, ngem kasla nalabes bassit ti dawdawaten ti Apo iti dayta a tiempo.

Simmilap iti panunotko ti insurat ni Apostol Pablo, “Nasursurok, iti aniaman a kasasaadko, ti mapnek. Ammok ti maipababa, ken ammok ti agsagrap iti nawadwad: iti sadinoman ken iti amin a banag nasursuruak ti mabsog ken mabisinan, ti agsagrap iti nawadwad ken ti agkurang” (Phil. 4:11-12). Ti nailemmeng a reaksionko ket ni Pablo ket apostol, maysa a naisangsangayan a Kristiano, a saan a kasta siak; ngem kalpasanna, masapul a sangoek ti kinapudno nga insurat ni Pablo dagidiay a balikas bayat nga adda iti pagbaludan idiay Roma. “Mapnekkayo iti adda kadakayo.” Kasla adda lapped iti panunotko a nangsardeng iti panangadawko iti dayta a paset. “Kadagiti banbanag nga adda kadakayo,” kasla kaaduanna ket basbassit pay ngem awan. Pudno, kayatko a mapnek—ngem saan kadi a mabalin nga itantan agingga iti kalpasan ti pannakawayawayami?

Saan! Masapul a sursuruek ti leksion ti panagpnek sadiay ken iti sidong dagidiay a kasasaad. Kasla nagbayag daytoy agingga nga imbagak laengen iti Apo, “No kayatmo a mapnekak, Sika ti masapul a mangaramid, saanko a kabaelan.” Kalpasanna, kasla nakadanonak iti punto a maituloyko ti dadduma a paset ti bersikulo, “ta Isu a mismo ti nangibaga, ‘Saanka a pulos a baybay-an, wenno saanka a pulos a panawan.’ ” Dagidiay pamiliar a balikas ket simmilnag iti baro a lawag. Saan a dawdawaten ti Dios a mapnekak kadagiti banbanag, kadagiti kasasaad, no di ket iti Bagina a mismo. Saantayo a pulos a mapnek kadagiti banbanag ta temporario ken lumabas laeng dagitoy. Iti daytoy a lubong, saantayo a pulos a mapnek kadagiti kasasaadtayo. Ken Cristo laeng a masarakantayo ti panagpnek. Kasta ti panangsursuro ni Pablo iti daytoy a narigat a leksion—“Kabaelak amin a banag babaen ken Cristo a mangpapigsa kaniak.” Ti paraburna ket kanayon nga umdas. Ti bilegna ket naan-anay iti kinakapuytayo. Kas iti daan a himno ti kinaubingmi, “I have Christ, what want I more” (Adda kaniak ni Cristo, ania pay ti kasapulak). Aniaman ti kasasaad, umdas ni Cristo a mangpunno iti puso ken panunot. Isu laeng ti makapnek. “Ti kinadiosan a kadua ti panagpnek ket dakkel a ganansia.”

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 16

Pannakawayawaya manipud iti Pannakabalud

"Umaykayo ket kitaenyo dagiti aramid ti Dios: nakaam-amak dagiti aramidna kadagiti annak ti tao." (Psa. 66:5)

Maysa nga aldaw, adda maysa a trabaho, a nalipatakon ita, a nangitugot kaniak iti gymnasium iti baba a paset ti kampo. Adu a lallaki ti agnanaed sadiay ket iti maysa a kabinet iti abay ti katre ti maysa a lalaki, naisurat dagitoy a balikas:

> *"Sep. 20 – Kadaksan a lugaw a naramanak.*
> *Sep. 21 – Kasasam-itan a musika a nangngegko."*

Ti nasam-it a musika ket saan a tono ti maysa a symphony orchestra wenno ti martsa ti banda ti militar. Iti dayta nga agsapa, nangngegmi ti adayo nga ungor ti maysa a bunggoy dagiti bomber. Iti nalawag a tangatang ken nasileng nga init, nakitami ida iti adayo, a kas iti bunggoy dagiti ngilaw. Idi agangay, nangngeg ti bettak dagiti bomba iti adayo. Awan ti duadua no siasino ti kampida. Iti pannakaupay dagiti guardia a Hapon, nagpukpukkaw iti ragsak dagiti naibalud gapu iti umuna a pagilasinan ti panagsubli dagiti Americano. Agbalbalinen a pudno dagiti nalatak a balikas ni MacArthur, "I shall return" (Agsubliakto).

Naladawda laeng iti maysa nga aldaw para iti maika-22 nga anibersario ti kasarmi! Iti dayta a rabii, bayat ti panagtugawmi iti ruar ti barracks ken pagsasaritaanmi dagiti napasamak iti dayta nga aldaw, adda nakaskasdaaw a silap ti lawag. Kalpasan ti sumagmamano a segundo, nangngegmi ti napigsa unay a bettak. Adda nakapanunot a nangbilang iti nagbaetan ti silap ken ti uni, ket kinuentana nga adda koma iti asideg ti Manila. Saankami a sigurado no barko a nakakarga iti bala iti Bay wenno maysa a dakkel a pagiduldulinan ti bala.

Idi agangay, tunggal adda makita nga eroplano dagiti Americano, ipakita dagiti naibalud ti ragsakda babaen ti panangwagaywayda, saan a panyo no di ket ules. Nakapungpungtot unay daytoy kadagiti guardia. Adda dagiti naibalud a natungpa gapu iti daytoy. Isu a naiwaragawag ti bilin a no aguni ti alarma ti air-raid, masapul a dagus a mapan amin iti barracks-da ket agtalinaedda sadiay agingga nga aguni ti "All Clear." Saan unay a nakaibaw-ing daytoy ta inton maawat dagiti autoridad ti kampomi ti opisial a damag maipapan iti air raid,

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

dandanin nalpas!

Kumarkaro ken agbalbalin a nakaro unay ti kasasaad ti taraon. Naammuan nga addaan dagiti Hapon iti adu a bagas a naidulin iti bodega a reserba para iti emerhensia iti masakbayan. Nalawag nga al-alaen dagiti guardia a Hapon ti para kadakuada ket saanda a mapagtalkan. Isu a dinawat ti Commandant iti komite ti kampo nga agited kadagiti lallaki a mangbantay iti bodega, ad-adda pay no misionero. Isu a nagbalin ti nakaskasdaaw a kasasaad a dagiti naibalud ti mangbanbantay kadagiti suplay a saan a maited kadakuada!

Gapu ta blackout iti tunggal rabii, ti panagsasarita dagiti grupo dagiti tattao ti nangpalabas iti rabii. Ti kaay-ayo a topiko? Taraon! Ania ti umuna a kayatmo a kanen inton mawayawayaantayo? Amin a kita dagiti resipe ti naaramid ken nagsinnukat. Ti sabali a topiko ket ti panagdur-as ti gubat. Sadino ti umuna a pagdissaagan ni MacArthur? Idiay Santo Tomas Camp idiay Manila, dayta ket nailemmeng nga impakaammo babaen ti loudspeaker. Ti maysa a nalatak nga announcer ti damag ket naliklikanna dagiti Hapon babaen ti panangusarna iti pudno a naganna imbes a ti naganna iti radio. Isu ti mangipakaammo kadagiti trabaho tunggal rabii. Maysa a rabii, inngudona, “Saankayo a maladaw! Ngem nasaysayaat ti ‘Layte’ (maladaw) ngem awan.”

Ania ti masakbayanmi? Saankami pay a sigurado no ania ti mapaspasamak ita, ad-adda pay ti masakbayan. Umad-adu ti aramid iti tangatang. Nangngeg dagiti panaggaraw dagiti soldado iti rabii. Dagiti ay-ayatenmi iti pagilian, bayat ti panangbasada iti pagiwarnak, panagdengngegda iti radio, nalabit ad-adu ti ammoda maipapan iti gubat ngem dakami nga adda iti mismo a tengngana!

Amin ket agpampanunot no ania ti estratehia ni MacArthur. Dimmissaag dagiti Americano idiay Mindoro ket nangbangonda iti airbase idiay San Jose. Ti kasla mapasamak para kadakami ket ti panagdissaag idiay Luzon ket idiay Batangas tapno asitganda ti Manila manipud abagatan. Kasla kasta met ti panunot dagiti Hapon ta iti rabii nangngegmi dagiti lugan nga agturong iti abagatan. No daytoy ti estratehia, mabalin a namnamaenmi ti nasapa a pannakaispal!

Idi Enero 7, iti kasipngetan ti agsapa, nakariingkami ket nadlawmi a kasla adda saan a gagangay a panaggaraw iti pasdek

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a pagnanaedan dagiti Hapon, iti asideg ti ruangan. Naayaban ti sumagmamano iti komite dagiti Americano tapno itedda dagiti rekord. Pimmanaw ti commandant ken dagiti tattaona sakbay ti bannawag. Imbagada iti komite nga awanen ti mangaywan kadakami. Ngem gapu ta adda rinibu a soldado a Hapon iti aglawlaw, agtalinaedkami koma iti kampo. Iti bannawag, naitayag ti Stars and Stripes ken Union Jack kadagiti kawayan a poste. Adda nangbulod iti trumpeta ni Ken tapno tokarenna dagiti national anthem bayat a nakatakder ken nagsaludo ti amin. Iti dayta a rabii, babaen ti loudspeaker, dimngegkami iti damag—dimmissaag dagiti Americano idiay Lingayen Gulf ket agturturongda iti abagatan nga agturong iti Manila. Nangngegmi pay ni Presidente Roosevelt nga agsasao manipud Washington.

Dagus a naamirismi a gapu iti ragsakmi, saan a nainsiriban ti ar-aramidenmi. Gapu ta adda dagiti soldado a Hapon iti asideg, nasaysayaat no saanmi a guyuguyugen ti imatangda. Kalpasan dayta, ad-adda a siaannad ti panangiwaras kadagiti damag. Dagus a naammuan dagiti Filipino iti aglawlaw a pimmanawen dagiti Hapon ket rinugianda ti nangitugot kadagiti suplay. Dagiti promissory note a mabayadan kalpasan ti pannakawayawaya ket dagus nga inawatda. Dagus nga adda tallo a pannangan iti maysa nga aldaw imbes a dua, ad-adu ti kita ken ad-adu ti kaaduna. Awan duadua nga aggapu daytoy iti Apo tapno pabilgennakami para kadagiti aldaw nga umay. Gapu iti ad-adu a taraon, pimmigsakami ket imbes nga agkapkapuy ti panagnami, kasla kayatmi a pardasen bassit ti addangmi. Linukatan ti komite ti bodega ket inwarasda ti bagas, maysa a gatad iti tunggal maysa. Dua ti panggep daytoy nga aramid. Umuna, nagbutengda a no mangngeg dagiti soldado maipapan iti dayta a naidulin a bagas, alaenda. Maikadua, idulin koma ti tunggal pamilia a kas reserba no bilang adda kinakurang manen iti masakbayan. Maysa manen a probision a nangispal iti biag ti adu kadakami.

Kalpasan ti innem nga aldaw, nagsubli dagiti tattao a Hapon, ket nakaupay unay kadakami. Nalawag a naibabainda ket awan duadua a nababalawda gapu iti panangbaybay-ada kadakami. Ti nainget ken mangparparigat a kababalinda ket pagilasinan daytoy. Ti maysa a naibalud ket in-inut a rimmuar iti rabii tapno mangala iti taraon ket agkarkaradap a sumubli iti baba ti alad. Nalabit a saanna a naawatan dagiti senial ti gayyemna iti uneg ta nakita dagiti guardia ket napaltogan. Iti sumagmamano nga oras, nakisupiat ti komite kadagiti Hapon

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

maipapan iti panangitugot iti daytoy a lalaki iti ospital tapno maagasan. Idi nangted ti commandant iti pammalubos, naladawen—natayen ti lalaki. Adda pay sabali a lalaki a napaltogan gapu iti pagduaduaan a padpadasenna ti agtalaw.

Ti damag a nagwaras iti kampo ket nangpatalged kadagiti Hapon nga adda radio a nailemmeng iti kampo. Pinutedda ti koriente (sakbay pay dayta dagiti transistor ken radio nga agusar iti bateria). Inkalikagum ni Dr. Nance idiay ospital nga adda koma koriente sadiay tapno maaywanan dagiti sumagmamano nga agas a nabati. Ti pudno, adda met sadiay ti radio! Maysa nga aldaw, naibilin kadakami a panawanmi ti barracks-mi ket agpilakami iti kalsada. Iti adu nga oras, nagtakderkami iti napudot nga init bayat a rinugian dagiti guardia ti nangsukisok kadagiti pagnanaedanmi. Nagprotesta dagiti naibalud a saanda koma a sukisoken dagiti kuartomi no awankami sadiay. Iti kamaudiananna, napilitanda nga umanamong ta adu kadakami ti nagsubli laengen iti barracks-mi. Naibaga kadagiti Hapon a mabalinda nga ituloy ti panagsukisokda ngem agtakderkami iti ruar ket buyaenmi. Ti pudno, medio nakakatkatawa ti buyaen. Dagiti partisyon ket “sawali” (kawayan a nalalaga a naingpis unay ti pannakabisngayna). Ingato ti guardia ti maysa a papel a motto nga inaramid laeng iti balay tapno kitaenna no ania ti adda iti likudna! Awan malaksid ti naingpis a partisyon!

Adda pay dagiti pannakakissay ti rasion. Matmatay dagiti tattao gapu iti bisin. Kasapulan nga ikkan iti bassit a nainayon dagiti dadduma a lallaki tapno addaanda iti pigsa a mangkali kadagiti tanem. Mamindua a nagbalinak a pallbearer (mangbaklay iti lungon)— ti simple a lungon ket naitugot iti tanem iti maysa a bassit a kariton a pagkarga iti basura! Ti maysa a nagserbiak iti kasta ket maysa a nataengan a misionero a Presbyterian, ni Mr. Blair, a nabayag a nagserbi idiay Korea ket naipit idiay Manila gapu iti kasasaad ti gubat. Ti sabali ket ni Dr. MacGill, maysa met a Presbyterian a nagserbi idiay Lucena ket adu ti inaramidna iti panangrebisar iti Biblia a Tagalog. Ti sabali pay a daan a gayyem a nagbalinak a pallbearer ket ni Leslie Wolfe ti Disciples, Church of Christ. Maysa met isuna nga eskolar iti Tagalog ket natay sumagmamano nga aldaw kalpasan ti pannakawayawayami.

Ti umad-adu nga aramid ti gubat iti aglawlawmi ket nangpatalged kadakami a nakaro unay ti kasasaad. Naireport a simrek dagiti puersa dagiti Americano idiay Manila idi Pebrero 3, 1945, ket dagus a nagturongda idiay Santo Tomas Camp. Nakalkaldaang ta kalpasan ti pannakawayawayada, dagiti Hapon ket

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

pinaltoganda iti kanion dagidiay a pasdek ti unibersidad ket adda dagiti natay ken nasugatan. Manipud iti kampomi, makitami dagiti ili nga agur-uram. Nakaungtot unay dagiti Hapon ta kalpasan ti amin a propagandada, sangsangailien latta dagiti Filipino dagiti agsubli nga Americano.

Iti kamaudiananna, kinuna dagiti Hapon nga awanen ti bagas, ket naikkankami iti maudi a rasion a “palay” (bagas nga adda pay ukisna). Pinakdaarannakami dagiti doktormi a saanmi a kanen nga adda pay ukisna. Gapu iti nakapuy a kasasaad dagiti tianmi, nalabit a makapatay. Isu kadi ti namnamaen dagiti kabusormi? Gapu ta awan ti gilingan ti bagas, pinadas dagiti tattao ti nadumaduma a wagas tapno maikkat dagiti ukis. Nangalakami iti babassit a bloke ti kayo ket napigsa nga inkudkodmi dagitoy iti “palay” iti nakersang a lamisaan sa tinaraptapmi ti ukis. Dandani maysa nga aldaw a naan-anay ti nausar a panangisagana iti umdas a bagas para iti maysa nga aldaw. Nalawag a tiempon a rugian ti panangusar kadagiti reserba a naited kadakami idi. Maysa nga ay-ayaten a kabsat a babai, maysa a nataengan a misionero a bassit ti ganasna, ket nangitugot kadakami iti dadduma a bagasna. Saan unay a nanamnama isuna iti panagsubli dagiti Americano ket napanunotna a saan a nainsiriban ti panangibusmi iti suplaymi. Nupay kasta, impakita ti Apo kenkuana a masapul a bingayanna kami.

Iti malem ti Pebrero 22, adu a misionero ti nakarikna a ti emerhensia ket mangkasapulan iti naisangsangayan a tiempo ti kararag. Dandanin maibus dagiti suplay a taraon. Iti pamiliami, umdas laeng para iti dua pay a bassit a pannangan iti sumaruno nga aldaw. Kalpasan dayta, ania ti aramidenmi? Agtalekkami iti Apo, ta dagiti tiempomi ket adda kadagiti imana. Saan a nagbayag kalpasan ti gimong ti kararag, napabileg dagiti pusomi idi nakitami dagiti bomber ti U.S. a mangraraut kadagiti lugar iti aglawlaw ti kampo. Pudno a makitami dagiti bomba a matnag manipud kadagiti eroplano. Idi nakariingkami iti rabii, kasla naul-ulimek ngem iti gagangay—ania ti kaipapanan dayta? Nupay bigbigenmi ti posibilidad a saankami a makaruar iti dayta a kapadasan a sibibiag, saanmi a pudno a pampanunoten a mapasamak dayta. Natalgedkami nga aywanannakami ti Apo, ket nagsadagkami kadagiti karina nga ispalennakami.

Iti bannawag ti maika-23 ti Pebrero, nakabangonkami tapno agsindi iti apuy iti baba ti maysa a lata a nakaikabilan ti kagudua ti nabati a bagasmi. Mabalinmi nga ipaluto dayta sakbay ti roll call iti alas siete a pagpilaanmi amin

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

iti kalsada tapno mabilangkami. Ngem dimteng ti damag a maladawto ti roll call iti dayta nga agsapa. Kalpasan ti pannakaispalmi, nangngegmi nga adda plano dagiti Hapon a paltoganda kami iti machine gun inton agpilakami para iti roll call. Maysa wenno dua kadagiti naibalud ti nakapagtalaw iti kampo iti maysa wenno dua nga aldaw sakbayna. Babaen ti pannakikontakda kadagiti gerilia a Filipino, nakakontakda iti headquarters ni MacArthur maipapan iti nakaro a kasasaad iti kampo.

Iti dandani alas siete, adda dagiti eroplano a limmabas iti ngato ti kampo ket adda dagiti matnag manipud kadakuada. Umuna a panunot—taraon ti ibagbagsakda. Ngem saan—paratrooper dagidiay. Anian a ragsak! Ti maysa kadagiti eroplano, kalpasan ti panangibagsakna iti kargana, ket bimmaba iti ngato ti kampo ket iti fuselage, nakitami ti dadakkel a letra a “RESCUE” (PANNAKAISPAL). Kalpasan ti dua a tawen, idi inestoriak daytoy idiay abagatan ti U.S., adda maysa a dati a G.I. nga immay kaniak kalpasan ti gimong ket imbagana nga isu ti nangpinta iti dayta a sao. Naibilin kenkuana a pintaanna ti sao ngem saanna nga ammo agingga iti dayta a rabii no ania a pannakaispal dayta.

Kalpasanna, nagriribuk amin! Ti ragsak ti nangpalipat kadakami iti peligro dagiti agtaytayab a bala. Napardas a simrek ni Len ket kinunana, “Ikabilyo ti nabati a bagas iti dayta a banga!” Nagdukkokkami ket pinaypayanmi ti bassit nga apuy. Gapu ta police deputy da Ken ken siak, naibilin kadakami a mapan kadagiti barracks ket ibagami kadagiti tattao nga agiddada iti barracks-da. Awan serserbina—kinatkatawaandakami dagiti tattao! Nagtaray da Anna ken Rose nga agiggem ti imada iti sango ti barracks tapno makitada ti maysa a soldado nga Americano. Saanmi nga ammo a maawaganda iti G.I. wenno no apay. Impukkaw ti maysa kadakuada, “Sumrekkayo sadiay ket agiddakayo, makiay-ayamkayo iti patay!” Ti maysa a lakay iti abay a barracks ket tinapik-tapikna ti likud ti maysa a machine gunner ket pinabilegna.

Pinutdan dagiti gerilia dagiti alad a barbed wire ket immayda a kas danum iti amin a sikigan. Ti panaglagto dagiti paratrooper ti senialda nga agtignay. Dandanin agehersisio dagiti Hapon iti gagangay nga agsapa, a naipila dagiti armasda iti sikigan. Awan ti gundawayda a makiranget wenno makatalaw. Bayat ti dagus a panangan mi iti bagasmi, simrek dagiti amphibious tank iti kampo. Bimmallasiwda iti Lake Laguna de Bay. Isuda koma ti mangitugot kadagiti babbai ken ubbing, ngem simmang-at met dagiti lallaki

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

iti tangke. Pinadas ti monitor ti barracks-mi a taginayonen ti bassit nga urnos, ngem nangpabayag laeng daytoy iti panagsakaymi kadagiti tangke.

Nangalakami iti tunggal maysa a maleta ket napankami iti nalawa a lugar; ket pinadasko nga allukoyen da Anna ken Rose a sumang-at, ngem kayatda nga agkakaduakami amin. Impukkaw dagiti soldado, “Babbai ken ubbing laeng!” ngem idi nakitak dagiti padi nga addaan kadagiti robada a sumangsang-at, naguraak. Nalabit a dagiti robada ti nangpakuwalipikar kadakuada! Ti maysa a reporter ket inasitganna ni Ken, innalana ti naganna, ken ti nagan ti lelangna idiay Buffalo. Maipakaammonto kenkuana. Imbaga ni Ken kenkuana ti maipapan kadakami a dadduma, ngem ni Ken laeng ti nadakamat iti report ti damag. Isu nga iti sangapulo nga aldaw, impagarup ti pamilia ni Anna a ni Ken laeng ti sibibiag.

Naibaga kadakami a rugianmi ti magna a rumuar iti kampo. Adda G.I. a nangibato kadakami iti chocolate bar nga imbingaymi iti nagbaetanmi a lima. Anian a nanamnam! Iti dalan, adda dagiti Filipino a nangted kadakami iti saba ken naata nga itlog a kinanmi bayat ti panagnami. Adda dagiti tattao a nabannog unay tapno agawit iti aniaman ket imbatida laengen dagiti maletada iti igid ti kalsada. Adda pay makinilia nga adda sadiay! Pinapardasnakami ti maysa nga opisial, “Pangngaasiyo ta padasenyo ti agdardaras!” Innalana ti maletak ket inawitna para kaniak tapno pardasen ti panaggaraw. Rinibu a soldado a Hapon ti adda iti aglawlaw ket adayokami pay iti linia dagiti Americano. Idiay kangrunaan a kalsada nga agturong iti abagatan ti Manila, imbaga dagiti soldado nga ituloymi nga agturong iti aplaya.

Idi agangay, naammuanmi a ti umuna a plano ket ti panangiruar iti kaadu a mabalin babaen dagiti tangke iti ballasiw ti danaw. Dagiti dadduma ket magna nga agturong iti amianan iti kangrunaan a kalsada, ket, a nasalakniban dagiti soldado ken gerilia, makirangetda a sumubli iti ballasiw dagiti linia dagiti Hapon agingga iti puersa dagiti Americano. Nupay kasta, gapu ta napardas unay ti panagdaliasat dagiti amphib ken bassit unay ti nasabetda a pannakaranget, indiayada nga agsubli iti aplaya tapno mangala manen iti sabali a karga.

Bayat ti panagtakder ken panaguraymi iti aplaya, agbetbettak dagiti bala ti kanion dagiti Hapon iti saan unay nga adayo. Ti maysa a naibalud ket nangidulin iti maysa a garapon ti nalabaga nga asukar ket nagna iti linia a mangidiaya iti tunggal maysa iti maysa a kutsara—ti umuna nga asukar a naramanmi iti adu a bulan. Adda maysa a nalatak a photographer ti LIFE nga agal-ala iti ladawan, ngem saanak met a pulos a naiyalis kadagiti panid dayta a magasin. Idi agangay, pinadasko ti mangala iti dadduma kadagidiay

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a ladawan manipud kadagiti news agency. Adda nagun-odko, ngem awan ti ladawanmi wenno dagiti gagayyemmi. Nakaala met iti pelikula ti armada maipapan iti pannakaispal ket iti apagbiit, nakitami ti bagbagimi a sangsangkamaysa a nakatakder sakbay a pimmanawkami nga agturong iti aplaya. Ti ragsak laeng ti nangpatuloy kadakami a magna iti dayta a tallo a milia a pannagna.

Kalpasan ti apagbiit, nagsubli dagiti amphib ket simmakaykami kadagitoy. Nabati dagiti bagahe—iyegda kano laengen no maudi no adda pay lugar. Saan met unay a napateg dagitoy, ngem nagun-odmi met laeng. Dadduma kadagiti amphib ti napaltogan bayat ti panagballasiwda iti danaw nga agturong iti maysa a lugar nga asideg ti Calamba, nga idi ket adda iti likudan dagiti linia dagiti Americano. Bayat ti panaguraymi iti igid ti danaw, adda Filipino a nangilako kaniak iti innapuy iti nangina unay a presio. Ngem saanen a bale; nawayawayakamin, natalged, nasalun-at, ken sangsangkamaysa. Saan a nabayag, immay dagiti trak a nangitugot kadakami idiay Bilibid, maysa a pagbaludan idiay Muntinlupa. Dagiti dati nga agnanaed sadiay ket nawayawayaanen wenno naglibasda. Iti intero a dalan, nagpukpukkaw dagiti Filipino iti “Mabuhay” ken impakitada ti senial ti balligi. Idi agmalmalem iti dayta a nakaparagsak unay nga aldaw, simrekkami iti sabali manen a pagbaludan, ngem daytoy ket addaan iti Stars and Stripes nga agwagwagayway iti ngatuen. Uray no saanak pay idi a sitisen ti America, nakaparagsak latta ti panangkitak iti dayta a bandera.

Adawek daytoy manipud iti maysa a damag a napetsaan iti Pebrero 24 a nagparang iti maysa a pagiwarnak idiay Buffalo: “Dimmarup manipud iti tangatang, iti daga, ken iti danum iti teritorio ti kabusor iti bannawag ti Biernes, dagiti soldado nga Americano ken dagiti gerilia a Filipino ket nangyeg iti wayawaya iti 2146 iti kampo dagiti sibilian a balud idiay Los Banos. . . . Dua laeng kadagiti balud ti nasugatan iti ababa a gubat iti kampo ken iti sumaruno a panagbibinnaril kadagiti sniper. Dua kadagiti nangisalakan ti natay ken dua ti nasugatan . . .’Awan ti ad-adda a makapnek iti puso ti maysa a soldado ngem daytoy a panangisalakan.’ kinuna ni Gen. Douglas MacArthur. ‘Nauneg unay ti panagyamanko. Pudno unay a kaduami ti Dios ita nga aldaw.’ ”

Dagiti autoridad ti militar ket nangtantiya a no maisalakan ti 75% kadagiti balud iti kasta a kasasaad, maibilangen a naballigi ti misionda. Ngem 100% ti naisalakan, ken bassit unay ti natay ken nasugatan. Kalpasan ti dua nga aldaw, nangangay ti chaplain iti panagyaman para kadagiti balud ken kadagiti soldado a nangisalakan. Pudno unay nga

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

adu ti rumbeng a pagyamananmi iti Apo. Siempre, nagyamankami met kadagidiay a lallaki a nangipusta iti biagda tapno maisalakandakami. Kinuna ti chaplain a idi naawagan ti maysa a peligroso a misión, nagboluntario ti intero a grupo. Ngem kalpasan a raemenmi ti kinatured dagiti soldado ken gerilia ken ti kinaumno ti panagplanoda, masapul nga awatenmi ti kinapudno dagiti sasao ni MacArthur, “Pudno unay a kaduami ti Dios ita nga aldaw.” Maysa a lalaki ti nangibaga kaniak a pulos a saan pay a nakaraman iti gubat a nagdalan ti amin a banag a kas iti naiplano.

Ti pagiddaak iti dayta a rabii ti Biernes ket natangken a metal a kama—asino ngata ti makaammo no mano a kriminal ti nakaturog sadiay! Innalak ti Bibliak ket binasak ti Salmo 66; kasla insurat daytoy para iti dayta a naisangsangayan a gundaway! “Pinagbalinna a namaga a daga ti baybay: nagnada a nangballasiw iti danum.” Pulos a saan a nagtagtagainep ni David maipapan kadagiti amphib! “Pinagsakaymo dagiti tattao iti ngatuen dagiti ulomi; limmasatkami iti apuy ken iti danum: ngem inruarnakami iti nabaknang a lugar.” Malipatanmi kadi pay dagidiay nga eroplano, dagiti paratrooper a nagdisso iti tengngami? Wen, ammok a daytoy ket panangikabil iti kaipapanan iti teksto (eisegesis) ken saan a panangilawlawag iti pudno a kaipapanan (exegesis), ngem pudno a liwliwa daytoy kaniak iti dayta a rabii. “Umaykayo ket dumngegkayo, dakayo amin nga agbuteng iti Dios, ket ibagak no ania ti inaramidna para iti kararuak. . . Madaydayaw koma ti Dios, a saan a nanglaksid iti kararagko, wenno nangikkat iti asina kaniak.”

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 17

Agawidkamin!

"Umay koma iti sanguanam ti panagas-asug ti balud; segun iti kinadakkel ti pannakabalinmo, salaknibam dagidiay naikeddeng a matay." (Psa. 79:11)

Pudno a nangngeg ti Apo dagiti panagas-asugmi ket sinalaknibannakami. Ita, agtalinaedkami iti innem a lawas idiay Bilibid nga agur-uray iti pannakaisublimi iti pagilianmi. Saan a nakasagana a naimbag dagiti autoridad ti militar para kadakami. Nakaturog da Anna ken Rose iti natangken a semento a datar iti sumagmamano a rabii sakbay a naikkan iti ules. Dakami met dagiti ubbing a lallaki ket adda kadagidiay natangken a metal a kama. Naikkankami iti taraon, ngem kasla kurang met laeng para kadakami. Kalpasanna, naammuanmi nga idiay kampo ti Santo Tomas, adu unay ti taraon. Nangyeg pay ketdi ti Red Cross iti kape ken donut. Dagiti mabisin a balud sadiay ket nagbussogda unay ket nagsagabada gapu iti dayta. Adu ti nagsakit unay. Isu nga idiay Bilibid, pinagbassitda ti taraonmi idi damo para iti pagimbaganmi. Ngem nasarakan dagiti balud ti pagibellengan iti basura—maibilang pay laeng a gameng dagiti nasileng a lata. Ken iti adu kadagidiay a lata, adda pay nabati a taraon! Saan a maawatan dagiti G.I. dagiti kapada nga Americano. Kadakami met, saanmi a maawatan no apay nga agreklamoda iti taraon. Ipangpangatoda ti agongda iti scrambled egg a naaramid iti pulbos nga itlog a naiyinlata—ngem kadakami, kasla taraon dagiti nabaknang. Kas ammoyo, bulan ti napalabas sakbay a nakaramankami iti itlog. Maysa nga aldaw, naangotmi ti nabanglo nga ayamuom ti baro a naluto a tinapay—tawenen a saankami a nakaangot iti kasta! Nakaleddaangan ta saandakami nga ikkan agingga iti sumaruno nga aldaw. Idi damo, masapul nga ipalayogda ti taraon ken iparbengda babaen ti parachute ta saan a makadanon a dagus dagiti trak.

Iti maikadua nga aldaw, maysa nga MK (anak ti misionero) ti nangibaga kaniak nga adda maysa a lalaki nga agsalsaludsod maipapan kadagiti misionero a "Plymouth Brethren." Nasarakak a dagus ni Homer Grob nga agtrabtrabaho iti yunit ti ospital a naipasdek sadiay. Taga-Cleveland ni Homer, ket idi agangay nagsubli iti Filipinas kas misionero iti apagbiit. Babaen kenkuana, nakaam-ammokami iti dadduma pay a Cristiano ket naimbag ti panagkikinnaduami. Iti rabii, iyaplagmi ti ules iti daga ket agbibinnianganmi iti Sao ti Dios. No dadduma, ibingayda met kadakami dagiti naimas a kanen a magun-oddan. Dagidiay ket nakapapigsa a panawen iti espiritu para kadakami amin.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Adu a nasugatan a sibilian a Filipino ti maay-aywanan idiay ospital, ket naammuanmi nga adda sadiay ti naimbag a gayyemmi a ni Maria Calica kas pasiente. Ni G. ken Gng. Calica ken ti pamiliada ket nagnaed idiay Canlubang Sugar Estate idiay Laguna. Naam-ammomi ida babaen ni Gng. Dayton ken ti pamiliana a nagtaud met sadiay. Idi Mayo 1941, dakami dagiti ubbing a lallaki, a kaduami ti maysa nga ebanghelista a Filipino, ket nagdaliasat a nangikasaba iti ebanghelio kadagiti adu nga ili. Nagrabiikami idiay Canlubang idi, nangangaykami iti gimong ti ebanghelio, ket nagdagaskami iti balay dagiti Calica.

Idiay ospital ti Bilibid, inestoriana kaniak ti napasamak kenkuana. Iti gubat iti aglawlaw ti Canlubang, maysa a bomba ti nangdadael iti balayda ket natay ti anakna a lalaki. Nasugatan isuna ken dadduma pay a kameng ti pamilia, ket napukawda amin a sanikuada ditoy daga. Naisalakanna ti Biblia na iti Tagalog ket impakitana kaniak no mano a panid ti namantsaan iti darana. Ania ti maibagak tapno maliwliwak daytoy nadungngo a kabsat iti pammati? Isuna gayam ti nangliwliwa kaniak! Bayat ti panagsangsangitna, kinunana, “Ngem ammotayo nga amin a banag ket agtitinnulong para iti pagimbagan dagiti agayat iti Dios.” Babai isuna nga adu ti kararagna ken naballigi ti pammatina. Agingga iti pimmusayanna iti agarup 35 a tawen kalpasanna, nagtalinaed isuna a napudno a kadua iti kararag. Sadiay ospital, kiniddawna kaniak a no mabalin, alaak koma iti chaplain dagiti Baro a Tulag wenno paset ti ebanghelio. Adda Bible class-na ken agsaksi kadagiti dadduma a pasiente bayat ti panagurnongda iti aglawlaw ti kamana. Idi dekada 1950, iti balayna idiay Canlubang ti nakatulongankami iti pannakabangon ti maysa a lokal a gimong.

Siempre, madandanagankami kadagiti mamati idiay San Juan, iti kapilia, ken iti balaymi. Adda damag a dimteng kadakami idi nasabatmi ni Ismael Alfonso, maysa kadagiti agtutubo a lallaki a taga-San Juan. Agmanmaneho isuna iti trak para kadagiti Americano. Saan pay a natalged ti Manila ta adu pay laeng a sniper a Hapon ti agkamkamang kadagiti dadakkel a pasdek ken iti Walled City. Babaen ti tulong ti chaplain, nakaalakami iti pases tapno dakami dagiti ubbing a lallaki ket makalugan nga agturong iti Manila a kadua ti chaplain iti jeep-na. Anian a panagkita iti pannakadadael ken pannakarba bayat ti panaglasatmi iti abagatan a paset ti siudad! Iti adu unay a bloke, awan sabali no di dagiti narba. Dagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

agsanud a Hapon ket nagwara a sidadangkes idi naamirisda a bassit laeng a paset dagiti Filipino ti naallukoy ti propagandada. Adu dagiti estoria ti kinaranggas a nangngegmi. Dadduma nga Español ken nangangato a Filipino ti nagkamang iti kapilia ti La Salle College; ngem saan a natalged a pagkamangan dayta ta kaaduanda ket naranggas a pinapatay sadiay.

Kaaduan kadagiti rangtay a bumallasiw iti Pasig ket napabettakan ket nasukatan iti temporario a rangtay a “Bailey.” Inyeg kami ti chaplain idiay Santo Tomas ket binallaaganna kami nga agsublikami sadiay iti alas singko ta adda curfew manipud iti sumipnget agingga iti bumannawag. Siasinoman nga adda iti kalsada ket mapaltogan, wenno dagiti sniper a Hapon wenno dagiti soldado nga agpatpatrolia. Awan ti aniaman a lugan isu a nagnakami nga immay idiay San Juan ket binisitami dagiti dadduma a Cristiano. Dadduma ti adda pay laeng iti balayda ta bassit ti nadadael iti dayta a lugar. Dadduma met ket nagkamang kadagiti probinsia ket kaaduanna ket adu ti napukawda. Maysa a kabsat a babai ken ti anakna ti natay gapu iti sakit bayat ti panagkamangda. Adda bomba ti Bazooka dagiti Americano a bimtak iti sango ti kapilia. Napnoan iti abut ti pasdek gapu kadagiti nagwarawara a gumuk, ngem awan ti nakitami a dakkel a dadael iti pasdekna. Ti balaymi ket natalged ken awan ti tao, ket adda bassit a dadael kadagiti alikamen gapu kadagiti dati a nagnaed.

Idi nagsublikami idiay Santo Tomas, nagrabiikami sadiay ket nasabatmi dagiti dadduma a gagayyemmi nga nangestoria kadagiti napasamak kadakuada ken no kasano a sinalaknibanda ti Dios. Iti sumaruno nga aldaw, nagsublikami idiay Bilibid. Bayat ti panagnami iti siudad, adda dagiti gundaway a dandani saanmi a mailasin no sadino ti ayanmi. Nakatulong ti panangkitami iti kasasaad sadiay bayat ti panagkararagmi iti Apo tapno iturongnakami maipapan iti masakbayanmi. Agtalinaedkami kadi ket ibangonmi manen ti trabaho idiay San Juan? Wenno agawidkami kadi para iti furlough (panaginana) a kasapulanmi unay ken nabayagen a naitantan?

Nalawag a kasapulan ti tulong dagiti Filipino a mamati iti panawen ti panagurnong manen ken panagbangon manen. Kasapulan ti kapilia ti dakkel a panagtarimaan ken masapul a maurnos manen ti trabaho. Kasta met, masapul a maasikaso ti balaymi, a pakairamanan dagiti banag maipapan iti linteg ken panagtarimaan. Iti sabali a bangir, nasurok a pito a tawenen a saankami a nakaawid. Nadadael unay ti salun-atmi gapu iti bulan-bulan a panagbisin. Masapul nga ituloy dagiti ubbing ti panagadalda. Dagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

patpatgenmi ket kayatdakamin a makita.

Pinapilidakami dagiti autoridad. Iyawiddakami iti dayta a mismo a tiempo babaen ti barko dagiti soldado, wenno mabalinmi ti agtalinaed. No agtalinaedkami, bulan, nalabit tawen pay, sakbay nga adda sabali a barko a makalugananmi. Kasta met, saan a sigurado no kaano nga agsubli ti kadawyan a serbisio ti koreo ken dagiti banko. Bayat ti panagkararagmi maipapan iti daytoy a banag, a sipapartak ta masapul a pilienmi ti maysa wenno ti sabali, nariknami nga indalannakami ti Apo a mangikeddeng a no mailako ti balaymi, dayta ti pagilasinan a rumbeng nga agawidkami.

Nakapankami manen iti Manila. Dagiti Español a gagayyem ni Len ket nagnaed iti balay dagiti dadduma a gagayyemmi nga Americano. Ti nangikukua iti dayta a balay ket kontratista ti elektrisidad ket idi nawayawayaan manipud Los Banos, nakitana nga adda dakkel a pagnegosioan iti umay a panagbangon manen. Kayatna nga isubli ti balayna, isu a dagiti Español a gagayyem ket agsapsapul iti sabali a pagnaedan. Siempre, kurang ti balay, isu a sinaludsodda ken ni Len no ilakok kadakuada ti balaymi. Saan a nalabes ti indiayada, ken nalabit mabalin a dimmawatak pay iti ad-adu; ngem umno dayta ket idi agangay, kinuentak a nasaklawna amin nga ingastok iti dayta a balay. Kasta met, naurnos a sangoenda ti bassit a nabati a mortgage, bayadanda dagiti utang kadagiti Insik a nangtulong kadakami idi agkasapulankami, ken mangidepositoda iti bangko para iti balay iti masakbayan. Amin dagitoy ket nalawag a pagilasinan a rumbeng nga agawidkami.

Kasano met ti trabaho idiay San Juan? Inkabil met ti Dios ti kasapulan iti dayta. Ni Homer Grob ket naibalin iti maysa a yunit medikal nga asideg ti San Juan. Kadua dagiti dadduma a lallaki, tinulonganda a tarimaanen ti kapilia ken pabilgen dagiti mamati. Naituloy manen dagiti kadawyan a gimong ket nagtuloy ti panagsaksi. Dadduma kadagiti nataengan a Cristiano ket malaglagipda pay laeng a sidudungngo ti panaggagayyem ken naayat a serbisio dagitoy a soldado. Napasamak daytoy iti adu a lugar. Dagiti Cristiano a G.I. ket nakikadua kadagiti babassit a grupo dagiti Filipino a mamati ket tinulonganda nga ibangon manen dagiti kapilia ken balayda. Ad-adda a nalawag daytoy kadagiti Protestante ngem kadagiti Romano Katoliko. Maysa daytoy kadagiti nangisagana iti dalan para kadagiti panawen ti bendision ken panangiwaras iti ebanghelio kadagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

tawen kalpasan ti gubat, ngem saan laeng a dagiti Filipino ti nakagunggona. Adu kadagidiay a soldado ti nakakita iti kasapulan iti espiritu ken iti gundaway para iti trabaho ti misionero. Kalpasan ti sumagmamano a tawen, tinantiyak a nasurok a kagudua kadagiti baro a misionero ket dati a chaplain ken dati a soldado.

Idi Abril 9, panawenmin a pumanaw idiay Bilibid a naglugan iti trak. Naikkankami iti kit ti Red Cross nga addaan iti sepilio ken toothpaste, pagkiskis para kadagiti lallaki, ken dagiti kasapulan dagiti babbai. Kasta met, naikkankami iti bado ken botas ti army. Sakbay dayta, maysa laengen a pares ti sapatos ti nabati kadakami. Saan a kasla iti "Mabalin kadi nga usarek ti kotse ita a rabii?"

Iti dalan, nasdaawkami kadagiti nakaad-adu a suplay a naibunton a natayag kadagiti awan nagyan a lote. Awan ti bodega a pangikabilan kadagitoy. Para kadagiti Filipino a nabayagen nga awanan iti adu a banag, dakkel a sulisog dagitoy a suplay. Adu kadagidiay a banag ti mailaklako iti black market. Ginasut a jeep ti natakaw ket napagbalin a nalatak a jeepney ti Manila. Ti U.S. Navy ket nasurotda ti maysa a jeep agingga iti maysa a body shop a pagbalbaliwanda iti dayta. Idi nalpas ti trabaho, kinompiskarda. Saan a nabayag, naikkanda iti singilen para iti trabaho a naaramid! No nabayadan kadi dayta, saanko nga ammo.

Idiay Manila North harbor, simmakaykami iti dakkel a barko dagiti soldado, ti S.S. Admiral Eberle. Naisina dagiti babbai iti sango ti barko ken dagiti lallaki iti likudan. Adda kami kadagiti kama a lona a sagepat ti kangatoda, isu a no idumogmi dagiti tumengmi, madungpar ti tao iti ngatuenmi. Saan a pinalamiis dagiti air conditioner ngem pinasaripnekna ti angin. Nadalus ti barko ngem napudot. Awan ti napalubosan nga adda iti deck no sumipngeten, isu a nakaiddakami kadagiti kamami nga agar-arubos ti ling-et.

Kalpasan ti dua nga aldaw, nagsardengkami iti Leyte Gulf. Naibaba iti kagudua dagiti bandera ket naammuanmi a natayen ni Presidente Roosevelt. Siasino ngarud ti simmukat kenkuana? Kinuna ti dadduma kadagiti tripulante, "Harry Truman." "Siasino dayta, saanmi pay a pulos a nangngeg." Awan unay ti ammomi kadagiti napaspasamak. Pimmanawkami idiay Leyte a sangsangkamaysa nga agdaldaliasat a kaduami dagiti destroyer a manglaklaklaksid. Tunggal agsapa, maysa a kameng ti pamilia ti nakasagana nga addaan iti ules inton maluktan dagiti hatch, ket agtaray a mangtagikua iti lugar iti deck para iti dayta nga aldaw. Iti 3000 a balud, dagiti soldado a pumanpanaw ken sumuksukat

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

ken dagiti tripulante, nasurok a 5000 ti adda iti dayta a barko. Saan a pagpasiaran ti deck no di pagtugawan, ta awan ti lugar para iti sabali pay. Asi pay ti tao a matiliw dagiti guardia a Marine nga awan ti life belt iti siketna. Nasayaat koma dagidiay a belt a pagpakuttong, ngem awan met ti maikkat iti bagimi.

Nalasatanmi ti bagyo ket naasianmi dagiti tripulante dagiti destroyer a manglaklaklaksid bayat ti panagtul-tulengda kadagiti dalluyon. Iti dayta a rabii, nagtul-tuleng ken nagkuti-kuti ti barko ket masapul nga agpigpigkami tapno saankami a matnag kadagiti kamami. Maysa a lalaki iti batogko ti nangikabil iti pustiso na iti maysa a lata a plato iti sirok ti kamana, ket sisasdaaw a binuybuyami ti pustiso na nga agtultulid iti sangoanan ken likudan iti datar.

Maysa a rabii, simrekkami iti isla ti Ulithi a naliklikmut iti arrecife idiay Caroline Islands. Sisasdaaw a kinitami ti nakaad-adu a barko a naurnong sadiay para iti panangraut iti mismo a daga ti Japan. Kalpasan ti panangnayon iti suplay, intuloymi ti panagballasiw iti Pacific iti napintas a tiempo. Kadawyan a dua a daras ti pannangan iti maysa nga aldaw kadagidiay a barko, ngem gapu iti kasapulan dagiti balud, tallo ti pannanganmi. Kayatna a sawen, dandani saan nga agsardeng dagiti linia ti pannangan. Kalpasan dagiti tawen ti kinakurang, nasaktankami a makakita iti adu unay a taraon a mayab-abbelleng ken mabati kadagiti tray. Agingga ita, ti kadawyan a panangbaybay-a iti taraon kadagiti kaaduan a balay ken restawran ti America ket nakalkaldaang pay laeng. Idi ubbingkami, saankami a makapanaw iti lamisaan agingga a nadalusen dagiti platomi. Ta riniwriw iti intero a lubong ti matmatay iti bisin, panawenen a makariing dagiti Americano iti basol ti panangbaybay-a.

Maysa a combo ti Coast Guard ti nagtokar iti aw-awagan a “music” iti deck iti inaldaw, a nakaay-ayo iti dadduma ken nakauma met iti dadduma. Kalpasan ti sumagmamano a tawen idiay Manila, naam-ammomi ni Redd Harper wenno “Mr. Texas” iti maysa kadagiti immuna a pelikula ni Billy Graham. Naammuanmi idi a kaduana gayam iti dayta a combo ngem saan pay idi a naisalakan. Kalpasan a naisalakan, saanen a nagtokar iti aniaman a musika ti lubong. Indatonna dagiti talentona iti Apo tapno ikantana ti panangidaydayaw Kenkuana.

Maysa a rabii ti Domingo, nangangay ti maysa a chaplain iti gimong iti maysa kadagiti pagmanganan. Imbagana a ti tekstona ket Acts 16:31 isu a pudno a ninamnamami ti naimbag a mensahe ti ebanghelio. Kas ammoyo, kasano a makaikasaba ti maysa a tao iti dayta a bersikulo

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

nga awan ti panangiwaragawagna iti dalan ti pannakaisalakan? Inaramid gayam dayta ti chaplain. Pulos a saanna nga imbaga kadagiti agdengdengngeg no ania ti kayatna a sawen ti mamati ken Cristo. Kayatko la koma nga ikkannak iti lima a minuto!

Maysa nga aldaw, simrek ti barko iti luek iti asideg ti Honolulu, iti apagbiit laeng a panangisakay iti sumagmamano nga opisial ti customs, immigration, ken FBI. Isudanto ti mangproseso kadagiti sibilian para iti panagdissoda idiay Los Angeles. Ti damo a papananna ket San Francisco ngem nabaliwan gapu iti komperensia para iti pannakabangon ti organisasion ti United Nations a maangay idi idiay San Francisco. Nakita ni Ken dagiti opisial a nakasuit, nakapuraw a kamiseta, ken nakakurbata ket immay kadakami, “Nakitayo kadi dagidiay a lallaki? Anian a guapoda!” Nagdakkel a nagdumaan iti nadaan a kawesmi. Naamirismi nga adda dakkel a nagdumaan ti kultura a sangsanguenmi uray no agaw-awidkami.

Iti nagbaetan ti Honolulu ken Los Angeles, sinukimatnakami dagidiay nga opisial. Adda pay kadakami ti British passport-mi. Nakansela ti dati a Canadian passport-mi ta napukawmi ti estado a kas Canadiano gapu ta adda kami iti ruar ti dayta a pagilian iti nasurok a lima a tawen iti immuna a panagserbimi. Gapu ta British passport ti adda kadakami, inpagarupda nga agturongkami iti Britain. Uray no adda idiay England ti kabsatko a lalaki a ni George, awan ti panggepko a mapan sadiay iti kasasaad ti gubat. Dagiti taga-FBI ket nagsalsaludsodda unay maipapan kadagiti doliar ti U.S. nga adda kaniak, ket umno met dayta. Kasla napnekda iti panangilawlawagko. Dadduma a doliar ket inted kadakami dagiti autoridad ti Britain idiay Manila para iti gastos ti panagdaliasat, a masapul a mabayadan no singirenda. Ngem pulos a saanda a sinisingir. Dagiti nabati met ket doliar ti U.S. a naited kas paunang bayad iti balaymi. Saanko nga ammo no sadino ti nangalaan dagiti Español a gumatang iti doliar. Nasaludsodankami manen maipapan iti daytoy idi dimtengkami idiay Los Angeles, ket inawatda manen ti panangilawlawagko.

Gapu iti kinaadu ti tao ken ti nainget a disiplina iti barko, awan ti gundaway nga agurnongkami para iti gimong wenno Bible study. Awan pay ti pribado a lugar para iti debosion ti pamilia. Isu a ti panagdaydayawmi ket kaaduanna a naipatingga iti bukod a debosionmi ken panagbasa iti Biblia. Ngem nainana met a panawen daytoy tapno lagipenmi manen ti intero a dalan

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

a nangiturongan kadakami ti Apo. Saan laeng a lagipen ti napalabas no di ket panunoten met no ania ti aguray kadakami iti masakbayan. Maysa a banag ti sigurado unay kadakami: saannakami a pulos a baybay-an ti Apo. Iti tallo a tawen, naputed a naan-anay ti pannakikontakmi kadagiti pagilianmi. Adu dagiti pakasuotan, adu dagiti peligro a nakita ken saan a nakita, adu dagiti pannakasubok ti pammati. Napudno ti Apo iti amin dagitoy. Isu a maisanguanmi ti masakbayan nga addaan iti panagtalek Kenkuana.

Idi nakaawidkami, dayta nga awan ti damag maipapan kadagiti tattao iti pagilianmi ket nakababain no dadduma. Kadagiti nataengan a gagayyem, mabainkami nga agsaludsod maipapan kadagiti asawada ta amangan no pimmusayen ket kaduadan ti Apo. Maysa a gundaway, kablaawak ti maysa a babai a naimbag a nangsangaili kadakami iti balayna iti sumagmamano a tawen sakbayna. Idi, adda kadakuada nga agasawa ti maysa a nakaay-ayo nga ubing a lalaki. Awan ti dakes a panggepko a sinaludsod ti anakna, ket nagsangit ti nadungngo a kabsat. Naammuak ngarud a pimmusayen dayta bugbugtong nga anakna iti sumagmamano a tiempo sakbayna. Nakababain unay kenkuana ken kaniak, ngem impagarupko a natalged ti agsaludsod maipapan iti maysa nga ubing a lalaki.

Idi Mayo 2, ti kasangay ni Anna, simmanglad ti barkomi idiay Long Beach. Anian a regalo iti kasangay—ken para met ken ni Ken a ti kasangayna ket iti napalabas nga aldaw. Dagiti naragsak a soldado ken balud ket naglinia iti igid ti barko. Saan nga adu ti kabagian a sadiay ta saan nga impakaammo ti idadatengmi agingga a natalgedkamin a dimteng. Apaman a naikabil ti agdan ti barko, maysa a G.I. ti nagtaray a bimmaba tapno agkan ti daga ti naimbag nga U.S.A. Awan duadua a namin-adu a nagsaludsod iti bagina no makitana pay laeng dayta.

Saan a nabayag ti panaglasatmi iti customs, ta awan kadakami ti nadagsenan iti bagahe. Iti dayta a bigat, nalisian ni Anna ti lepponna isu a medio pilay. Idi nakita daytoy dagiti babbai ti Red Cross, inaywanandakami a naisangsangayan. Saankami kano a maglugan iti bus nga agturong iti Los Angeles; ikkandakami iti kotse ken drayber. Nabayag bassit daytoy ket iti dalan, nabitakan ti pilid. Tinulonganmi a tarimaanen daytoy ket kamaudianan, dimtengkami idiay Elks Club, a pakaprosesoanmi, iti rugi ti rabii.

Nalabit ti kaatiddogan a buya bayat ti panagdaliasatmi ket dagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

puesto ti prutas a kasla nakaad-adu—anian a nagdumaanna iti binaybayanmi! Ngem agreklamo latta dagiti tattao maipapan iti kinakurang ken rasion ti dadduma a banag. Kasla adu ti saan pay a nakasango iti pudno a kasasaad ti gubat. Inaramat ti Red Cross ti pasilidad ti Elks Club tapno aywananda dagiti kasapulan dagiti balud. Nakasaganada a mangted iti pagdagusan iti hotel, mangurnos iti panagdaliasat, mangikontak kadagiti patpatgen, ken adda pay dagiti ration book. Bayat ti panangasikasok kadagitoy a banag, naitugot ni Anna iti ngato iti maysa a lounge a mabalinna a paginanaan. Immay ni Rose a nakaiggem iti dakkel nga orange nga inted ti maysa a tao kenkuana. Sinaludsodko no apay a saanna pay a kinnan. Ur-urayenna gayam nga agtitiponkami amin tapno bingayenna a pada-pada. Iti adu a bulan, amin nga adda kadakami ket kasta ti pannakabingayna, ngem nalpasen dagidiay nga aldaw! Mabalinnan a kanen amin dayta. Maaddaanto met kami iti bukodmi iti umno a tiempo. Kamaudianan, adda kamin iti pagilianmi!

> *"Uray no rautendakami dagiti bagyo, Ken uray no ipitendakami dagiti pakasuotan,*
> *Isu a mismo ti Biagmi, Isu ti mangiggem kadakami, Agingga a dumtengkami iti panaginana."*

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

KAPITULO 18

Kamaudianan, Adda Kamin iti Pagilianmi

"Kalpasanna, naragsakda gapu ta natalnada; isu nga iyegna ida iti sanglad a tartarigagayanda." (Psa. 107:30)

Idi dekada 1920, dua nga agkabsat a lalaki, da Fred ken John Murset, a kaduada dagiti pamiliada, ket nagakar manipud Buffalo nga agturong iti Los Angeles. Idi pinanawanda ti maysa a gimong a nangato ti interesna iti misión a kas iti Assembly Hall, nakaladladingitda ta awan unay ti interes iti misión idiay abagatan a California. Dagiti assawada, da Hattie ken Dora, ket nailiwda kadagiti binulan a gimong dagiti kakabsat a babbai para iti misión a nakaay-ayo kadakuada idiay Buffalo. Kadua ti sumagmamano a kapadada ti panunot, pinadasda a rugian ti binulan a gimong dagiti babbai para iti misión. Adda dagiti simmupiat. Dadduma kadagiti nataengan a kakabsat a lallaki ket impagarupda a saan a maiyannatup iti Kasuratan ti kasta nga aramid. Kinapudnona, iti maysa a gimong dagiti panglakayen, maysa a kabsat ti inatake iti puso ket natay bayat ti panagsaona a maibusor kadagiti kasta a gimong dagiti kakabsat a babbai. Kamaudianan, narugian ti binulan a gimong ket iti sumagmamano a tawen, ni Hattie Murset ti maysa kadagiti kaaktiboan. Natalged nga ibaga a ti pannakariing ti interes iti misión idiay abagatan a California ket kaaduanna gapu iti saan nga agbannog a regta ti sumagmamano a kakabsat a babbai.

Idi naladawen ti rabii ti Mayo 2, 1945, nagkiring ti telepono iti balay dagiti Murset; ti Red Cross ti agaw-awag. Dagus a pinattapatta ni Hattie a dagiti Brooks dayta ta nangngegna ti damag nga adda dumtengen a balud. Saan a nabayag ket dimtengdan iti downtown idiay Elks Club. Nakatakder ni Len iti asideg ti information desk idi nangngegna ti maysa a babai a nagsaludsod no sadino ti pakasarakanna iti pamilia Brooks. Inyam-ammona ti bagina, ket saan a nabayag, adda kamin iti naparabur a balay dagiti Murset. Dagiti dua nga agkabsat ket agkaarubada, ket adda lugarda para iti lima a kas kadakami.

Iti sumaruno nga aldaw ket ti binulan a gimong ti grupo dagiti babbai para iti misión, isu a naragsak unay ni Hattie a mangitugot ken ni Anna kas naisangsangayan a sangailina. Siempre, naragsak unay dagiti babbai a makakita iti maysa nga adu unay ti kararagda maipapan kenkuana. Dayta a gimong ti nangrugian ti panagay-ayus dagiti sagut ti ayat.

Dakami a nabati ket napan iti downtown a nagpasiar kadagiti tiendaan; ngem asi pay ken ni Rose, dagiti lallaki ket dagus a nanglabes kadagiti banag a

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

kayatna a kitaen. Dagiti lumaslasat ket dagus a nailasindakami a kas nagsubli a balud gapu iti nadaan a kawesmi, ngem nakagunggona daytoy kadakami kadagiti tiendaan. Dagiti narigat a gun-oden a kas iti nakapuraw a kamiseta ket inruarda manipud iti likudan a kuarto, isu a naun-unakami a nakagun-od kadagiti banag a kurang gapu iti gubat. Idi inlawlawagko a kasapulak ti suit-ko inton Sabado ta agkasabaak inton Domingo, minarkaanda ti order iti RUSH.

Bayat ti kaaddami iti kampo dagiti balud idiay Los Banos, nabuong ti sarming ti relok ko. Ni Dr. Widdowes, maysa a misionero ti United Brethren, ket nangipasdek sadiay iti pagtarimaanan iti relo ket nangaramid iti baro a sarming manipud kadagiti naibelleng nga anteohos. Nalaing ti pannakaiyannatupna ngem saan nga agtalinaed iti lugarna ta awan ti pandikitmi. Bulan-bulan nga inaw-awitko daytoy iti maysa a kahon ti posporo. Idi napanak iti maysa nga agtartarimaan iti relo, kayatna nga ammuen no apay nga inaw-awitko ti relo iti kahon ti posporo. Idi nangngegna ti estoriak, dinalusanna ti relo ken inkabilna ti baro a sarming iti sumagmamano nga aldaw ket saan nga inawat ti bayad. Kasla saan a Cristiano ngem impagarupna a nakaan-anay ti panagsagabami!

Gapu ta sumagmamano kadagiti soldado nga am-ammomi idiay Manila ket nainaig iti Navigators, inawisnakami ni Dawson Trotman iti balayna idiay Pasadena iti rabii ti Biernes. Gapu ta pinattapattana nga addanto dagiti agtutubo a babbai, imbaga ni Len a saan a mapan ta awan ti naimbag a maikawesna. Nupay kasta, inallukoymi ta ammo met dagiti amin ti kasasaadmi. Ti Western Assemblies Home ket adda idi iti bangir ti kalsada iti sango ti balay dagiti Trotman, isu nga immuna a binisitami dayta. Daytoy a balay dagiti Navigator ket impatakder ti maysa nga aglaklako iti kayo nga addaan iti napintas a kayo a dekorasion, ket amin a pagidulinan ti bado kadagiti kuarto ket naaramid iti cedar. Kalpasan ti pangrabii, inyuli kami ni Daws iti ngato, linuktanna ti maysa a pagidulinan ti bado, ket imbagana nga alaenmi ti aniaman a maiyannatup kadakami. Adu a lallaki a mapan iti ballasiw-taaw ti nangibati kadagiti sibilian a kawesda ken ni Daws. Dadduma kadakuada ket saandanton a pulos a makasubli. Isu a pimmanawkami nga awit ti adu a bado ken sapatos. Naragsak ni Len ta napan!

Adda pay kadakami ti British passport-mi ket maikkankami koma iti lugan nga agturong iti Britain, ngem awan ti tarigagaymi a mapan sadiay. Dimteng ti VE day bayat ti kaaddami idiay Los Angeles. Napukawko ti pagkanadiak a sitisen

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

gapu ta nabayag unay ti panagpanawko iti immuna a panagserbimi. Uray no uppat a tawenak iti army ti Canada idi World War I, saannakami a palubosan ti konsul ti Canada a mapan iti Canada malaksid no addaankami iti re-entry permit iti U.S. Saanmi a magun-od daytoy ta bisita laengkami iti U.S. Pinadasmi ti konsul idiay San Francisco ngem awan latta ti nagbanagna, ket kamaudianan napankami iti konsul idiay Seattle. Iti intero a dalan, ikarkararagmi daytoy ta siempre kayatmi a bisitaen dagiti kabagian ken gagayyemmi idiay Victoria. Nagbanag a ti konsul idiay Seattle ket Irish a taga-Belfast, ket nadlawna a sadiay ti nakayanakan ni Anna. Inawaganna ngarud ti Commissioner idiay Vancouver ket nakaala iti pammalubos para iti panagbisita idiay Victoria.

Bayat ti panagturongmi iti amianan, nagsardengkami iti dua nga aldaw iti San Francisco Bay area. Sadiay, nasabatmi ni Eldon Durant a nakaay iti balaymi idiay Manila. Nakaskasdaaw ti panangsalaknib ti Apo kenkuana bayat ti gubat iti Pacific, nga agserserbi iti maysa a submarine a nangpalned iti adu a barko dagiti Hapon. Pinadasna unay ti agreserba iti eroplano para kada Anna ken Rose nga agturong iti amianan idiay Portland, ngem uray ti pannakabalud ket saan a nangted iti aniaman a pannakaipangruna iti dayta. Kalpasan ti gimong iti rabii idiay Bethany Chapel, nagdaliasatkami nga agpaamianan babaen ti bus ket nakatugawkami iti kaaduan a paset ti dalan. Nagrabiikami para iti maysa a gimong idiay Portland ket kalpasanna intuloymi idiay Seattle a pagur-urayan dagiti kakabsatko a babbai.

Tallo a lawas ti inggastomi idiay Victoria a mangpadpadas nga aginana iti nagbaetan dagiti panagbisita kadagiti gagayyem ken dagiti gimong. Siempre, kayat ti amin a mangngeg ti estoriami maipapan iti kinaimbag ti Dios ken ti panangsalaknibna. Kalpasanna, nagsublikami idiay Seattle tapno aglugan iti tren a bumallasiw iti pagilian nga agturong iti Buffalo. Idiay Chicago, masapul a sukatanmi ti tren ket nakitami ti nakaad-adu a tao nga agur-uray iti tren nga agpadaya. “Dagiti soldado ken dagiti sasakupenda ti umuna” ti naiwaragawag idi naluktan ti ruangan. Maysa a marino a nakatakder iti abay ni Anna ti nagkuna, “Sumakayak iti dayta a tren; tallo a tawenen a saanko a nakita ni Nanangko.” Simmungbat ni Anna, “Dandani walo a tawenen a saanko a nakita ti inak.” Idi naammuanna ti gapuna, kinunana, “Kumuyogka kaniak kas sasakupek. Sumakayka kas asawak.” Saan laeng a nakaala iti apagdarikmat nga “asawa” no di pay ti asawana ken tallo nga annak iti apagbiit a panagsakayda iti dayta a tren. Saanmin a pulos a nakita manen!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Nakaskasdaaw ta nakatugawkami met a ni Rose ti nakatugaw iti nagbaetanmi. Idi pimmanaw ti tren idiay Chicago, maysa nga agserserbi iti dining car ti limmasat— “Adda nangibati iti ngipenna iti dining car!” Siempre, nagkakatawa ti amin iti dayta—adda kadi nangikkat iti ngipenna tapno mangan? Saan a nabayag, nagsubli isuna a kaduana ti maysa a G.I. a nabainan.

Anian a dakkel a panangabrasa ti naawatmi idiay Buffalo, immuna iti estasion ket kalpasanna dagiti nagannak ni Anna iti balay. Dagidiay a tawen ket panawen ti danag para kadakuada, nalabit ad-adda a narigat kadakuada ngem kadakami. Ti pakete ti Paskua nga impatulodda idi 1941 ket naisubli kalpasan ti adu a bulan ket naikabil iti aparador tapno urayen ti panagsublimi. Bayat ti panangrambakmi iti Paskua ti 1941 idi Hunio 1945, dimteng ti maysa a reporter ken photographer para iti interview. Nalawag unay ti ladawan a naala iti agdan iti sango ti balay ket nailasindakami dagiti tattao iti kalsada.

Saan a nabayag kalpasan ti idadatengmi idiay Buffalo, adda naisangsangayan a rally iti malem ti Domingo a nangipaayanmi iti panagsaksimi idiay Statler Hotel Ballroom. Inyeg kami ti dadduma a gagayyem a mangan iti pangaldaw sadiay sakbay ti rally. Imbaga ti nangsangaili kadakami iti waitress nga aywananna a naimbag kami ta kawawayawayaankami manipud iti kampo dagiti balud dagiti Hapon. “Ay, siguradoak a nagkararagkayo iti ‘prayers’ yo sadiay,” kinunana. Simmungbatak, “Saan, saanmi nga imbasa ti ‘prayers’—nagkararagkami. Ammom kadi ti nagdumaanna?” Impagarup dagiti tattao a nakuttongkami unay, a saanda nga ammo nga adun ti nagsubli a dagsenmi uray sakbay a pimmanawkami iti Filipinas. Manipud iti kinakurang ti makan, bimmaliktad ti parikutmi – adu unay a naimas ken nalukmeg a taraon!

Kalpasan ti rigat iti panagserrek iti Canada, inkeddeng ni Anna nga isublina ti pannakaamericano a sitisenna a napukaw idi nakiasawa kaniak. Nabaliwan ti linteg dua nga aldaw kalpasan ti panagkasarmi ket saanna koma a napukaw ti pannakasitisenna, ngem saanmi nga ammo dayta idi. Bayat ti panangurnongna kadagiti papelesna, nagnaedak a permanente tapno magun-odko ti pannakasitisen ti America. Adda dagiti gunggona daytoy inton agsublikami iti Filipinas. Nupay kasta, nabaybayag daytoy ngem iti ninamnamami, isu nga uppat a tawen sakbay a nagsublikami iti Filipinas.

Nalabit nagtaud daytoy iti Apo gapu kadagiti kasapulan ti pamiliami. Ni Leonard ket naawagan nga agsoldado iti army uray pay kadagiti

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

napasamakna iti pannakabalud. Idi nawayawayaankami manipud iti pannakabalud, pinalubosan ni Gen. MacArthur dagiti amin a sibilian a balud nga agaramat iti Pacific War Ribbon. Isu nga inaramat ni Len ti campaign ribbon bayat ti basic training, a nangpataud iti adu a saludsod dagiti opisial. Naibaon isuna idiay Germany kas paset ti Occupation Forces. Idi Decoration Day, 1946, iti maysa a komperensia idiay Chicago, naammuak ti maysa nga order ti army a mangpalubos iti pannakawayawaya dagiti dati a balud. Idi impatulodko daytoy a damag ken ni Len, impagarupko a gapu iti kinabayag ti burokrasia, nalabit makaawid inton Paskua. Nasarakanna ti kopia ti order iti opisina a pagtrabtrabahuanna ket nakaawid idi Hulio 4, nasapa pay tapno makikuyog kadakami idiay Guelph Summer Bible School.

Okupado ni Kenneth iti high school idi naawatna ti order ti draft board. Maysa kadagiti mannursurona ti nangipangag kenkuana ket nakiapa iti draft board a masapul a malpas ni Ken ti high school-na a nabayagen a naitantan, isu a naiwaksi. Malpaspasen ni Rose ti elementaria ket adda iti high school idi pimmanawkami nga agturong iti Filipinas.

Nakaro ti kinaokupado dagidiay a tawen ta dimteng dagiti awis para kadagiti gimong ken komperensia manipud iti adu a paset ti pagilian. Idi Thanksgiving Day 1945, nagsaoak iti maysa nga aldaw a komperensia idiay Assembly Hall idiay Buffalo, ket kalpasanna nagluganak iti tren iti rabii tapno addaak iti nabaybayag a komperensia idiay Chicago. Sadiay, naipalagip kaniak a nakadagsen dagiti tawen iti bagik ta nagsakitak iti nakaro a sarut. Babaen ti panaginana iti nagbaetanna, naituloyko dagiti pagsasaoak, a pakairamanan ti panangipaay iti mensahe a debosional iti radio WMBI iti tunggal bigat iti maysa a lawas.

Inawatnak dagiti gagayyem kadagiti balayda imbes nga agnaedak iti balay dagiti misionero a pakaasikasoak koma iti bagik, ket nagyamanak unay iti panangikabilanda iti panunot. Maysa a rabii kalpasan ti gimong ti komperensia, ni G. ken Gng. Bill McCartney ket naparabur a nangitugot kaniak iti balayda ket pinaiddanak iti mismo a kamada. Iti nasapa unay a bigat, nariknak nga adda ubing iti abay ti kama. Inkaykayko ti ules iti apagbiit ket maysa a balasitang ti nagkarayam iti abayko nga awan ti imbagana, a saanna pay ketdi a naamiris a saan a ni Tatangna ken ni Nanangna. Idi nakariingak kalpasan a nalawagen, matmaturog pay laeng isu a nagtalinaedak a naulimek a nakaidda

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

agingga a makariing. Idi nakariing, kinablaawak iti naragsak a “Naimbag a Bigatmo!” Kinitanak iti apagbiit ket kalpasanna nagtaray a rimmuar iti kuarto nga awan ti imbagana. Kalpasanna, nagsublikami idiay Buffalo para iti Paskua, ti immuna iti walo a tawen a kadua ti pamilia sadiay.

Iti sumaruno a primavera, nagsao ni Anna iti maysa a komperensia dagiti babbai idiay Flint, Michigan. Dadduma kadagiti kakabsat a babbai manipud Detroit ket nangabang iti bus tapno mapanda. Dagiti kakabsat a lallaki idiay Flint a nangasikaso kadagiti pannangan iti komperensia ket nakisarita iti drayber ti bus ket naammuanda a maysa gayam kadagiti paratrooper a nagtappuak idiay Los Banos. Makaay-ayo a gundaway dayta a mangyaman kenkuana a personal iti tulongna iti pannakaisalakanmi. Gimmatangak iti dua a 16 mm nga itim ken puraw a pelikula ti damag maipapan iti panangbomba dagiti Hapon iti Manila idi 1941 ken ti pannakawayawaya babaen dagiti Americano idi 1945. Bayat ti panaggatangko iti projector, naammuak met a mabalin ti gumatang iti pelikula manipud iti militar. Nakaalakami iti pelikula ti pannakaisalakan, ket iti apagbiit, sadiay kami iti maysa a grupo nga agur-uray a maiyakar manipud Los Banos. Siempre, nangnayon dagitoy iti interes kadagiti estoria a naipaay maipapan kadagiti napasamakmi.

Iti tallo a kalgaw, adda dagiti nakaay-ayo unay a panawen ti panagkikinnadua ken ministerio idiay Guelph Summer Bible Camp. Pudno a pribilehio ti makasabat iti adu a tattao ti Dios sadiay. Dadduma kadakuada ket kaduadan ti Apo: ni Dr. H. G. Lockett, ni Alfred P. Gibbs, ken ti kapadak a taga-Victoria, ni John Smart. Kadagiti Aldaw ti Apo, napankami kadagiti asideg a gimong tapno mangisuro iti Sao. Maysa kadagiti responsabilidadko ti panangurnos kadagiti grupo dagiti estudiante a mangiwaras iti literatura iti intero nga ili ti Guelph.

Bayat ti sesion idi 1948, masapul a mapanak idiay Buffalo maipapan iti aplikasionko para iti naturalisasion; isu a siak ti nagbalin a pagkatkatawaan iti skit iti rabii ti Biernes iti dayta a lawas. Babaen ti panangidaulo ni Ernie Woodhouse, naakusaranak iti panangtraidor iti maysa nga arte a korte, a nalatak ngem iti kinaseryoso ti kinakatkatawa. Idi naduktalan nga adda basolko, “napaltogak” ket naiyaplagak tapno maitabon iti lamisaan ti pingpong. Kalpasanna, maysa a dakkel a baul ti naiguyod nga agturong iti pagibellengan iti basura a kunada nga adda sadiay ti “bangkayko.” Maysa a babassit nga ubing a lalaki a nagbuybuya ti nakakita a saanak met nga adda iti baul ket nagdardaras a nangipasigurado iti asawak iti dayta!

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Masansan a naglangoykami iti pool idiay Fergus. Iti sabali a panagbisitak idiay Guelph, kinuyogko ni A. P. Gibbs iti dayta nga ili. Kayatna ti mangala iti ladawan ti maysa a tanem iti pagtanman iti abay ti Presbyterian Church sadiay. Nasarakanmi ti tanem a namarkaan iti nagan a Clephane. Isu ti awan serserbina a kabsat a lalaki ni Elizabeth Clephane a nangsurat iti himno:

"Adda siam a pulo ket siam a natalged a naidda,
Iti pagkamangan ti pagpastoran
Ngem maysa ti adda idiay adayo a turturod
Adayo kadagiti ruangan a balitok."

Gapu iti dakes a kababalinna, imbaon ti pamilia ti kabsat a lalaki idiay Canada ket awan duadua a isuna ti adda iti panunot ni Elizabeth idi insuratna ti himno. Nagsaludsodkami ken ni G. Gibbs no ti pannakaitabonna iti pagtanman ti simbaan ket mangipakita a kamaudianan naisubli met laeng iti pagpastoran.

Gapu ta nabaybayag ti kaaddami iti pagilianmi ngem iti ninamnamami, naragsakkami a tumulong iti trabaho ti Apo sadiay. Iti tallo a bulan iti primavera ti 1948, nangangayak iti serye dagiti gimong iti aglawlaw ti Buffalo, uppat a rabii iti kada lawas iti uppat a nagduduma a gimong ken agsisinnublatkami kadagiti Domingo kadagitoy a lugar. Ti dadduma iti daytoy ket nakuyogan iti panagbisita iti malem iti aglawlaw. Gapu ta nariknak a kurang ti panangisuro maipapan iti gimong ken no apay nga agtitiponkami a kas iti aramidenmi, pinadasko nga iparang ti isursuro ti Baro a Tulag maipapan iti daytoy napateg a banag.

Dakkel a rag-o kadakami idi inkeddeng da Leonard ken Kenneth nga agadal idiay Emmaus Bible School idiay Toronto. Idi damo, ti panggep ni Len ket ti maysa a tawen a kurso, ngem dagus nga inkeddengna ti agtalinaed iti tallo a tawen. Sadiay ti nakaam-ammoanna ken ni Esther Christiansen ket naikeddeng ti panagkasarda saan a nabayag sakbay ti panagsublimi iti Filipinas. Da Kenneth ken Elaine Petersen ket naikeddeng met ti panagkasarda ket agpada a nagadal idiay Emmaus. Nagkasarda idiay Buffalo idi Septiembre 1948. Nagkasar da Len ken Esther iti sumaruno nga Agosto, ngem iti dayta a tiempo, adda kamin idiay Manila. Adda ni Rose iti high school idiay Buffalo, ket kasla nasaysayaat nga ibatimi sadiay tapno makipagnaed iti kabsat a babai ni Anna ken ti asawana, ni George

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Gibson. Kalpasan a nalpasna ti high school, nagadal iti nursing idiay Deaconess Hospital idiay Buffalo.

Pimmanawkami idiay Buffalo iti primavera ti 1949. Nagun-odko ti naturalisasionko kas Americano iti sumagmamano a bulan sakbayna. Sangsangkamaysakami amin iti maudi a weekend, ket saan a nalaka ti agpakada kada Len, Esther, Ken ken Elaine idi nagsublida idiay Emmaus iti malem ti Domingo. Ad-adda pay a narigat ti panangibati ken ni Rose ken kadagiti kabagian ni Anna iti dua nga aldaw kalpasanna. Nakatakderda amin iti beranda nga agwagwagayway iti imada bayat ti panagpanawmi ken panagliko iti suli. Nalagipko dagiti sasao ni Cristo, “Tunggal maysa a nangpanaw kadagiti balay, wenno kakabsat a lallaki, wenno kakabsat a babbai, wenno ama, wenno ina, wenno asawa, wenno annak, wenno dagdaga, gapu iti naganko, umawatto iti sangagasut a daras, ket tawidennanto ti biag nga agnanayon” (Matt. 19:29). Kinuna ni Anna idi agangay a nalagipna met ti isu met laeng a bersikulo. Bayat ti panangibatimi iti tallo nga annak, natured a dinawatko iti Apo (uray no nakapsut ti pammatik) nga ikkannakami iti 300 nga annak iti espiritu.

Ti immuna a pagsardenganmi ket kadagiti gagayyem idiay Cleveland a nangangay iti naisangsangayan a gimong para kadakami iti dayta a rabii. Ti Hough Bakery, nga im-imaton dagiti agkabsat a Pile, ket nangted kadakami iti napintas ken dakkel a keyk a kas libro. Gapu ta adu pay ti dadduma a naimas a kanen, naparabur a dinawatda nga ipatulod ti keyk kadagiti kabagian ni Anna idiay Buffalo. Kasta unay ti panangipakpakitada iti dayta isu nga amangan no nasuyaanen sakbay a kinnanda!

Kalpasan dagiti panagbisita idiay Victoria, napankami idiay San Francisco. Saan a nabayag sakbay ti panagsakaymi iti barko sadiay, inawagannakami ni Kenneth tapno ipakaammona ti pannakayanak ti immuna nga apomi, ni Dale, a nayanak idi Hulio 17, 1949. Isu nga iti tengnga ti panangpanaw kadagiti patpatgen, adda rag-o iti pannakaammo a nangrugi manen ti sabali a kaputotan. Kanayon nga idaydayawmi ti Apo iti amin a dakkel a kinaimbagna kadakami kas pamilia. Babaen ti nakaskasdaaw a paraburna, addaankami iti sangapulo nga apomi, ket amin kadakuada ket am-ammoda ti Apo ken agtultuloyda a sumurot Kenkuana. Idi Mayo 1982, addaankami iti 14 nga apo iti tumeng. Idaydayawmi ti Apo ta amin dagiti apomi a naasawaan ket addaan iti nasayaat a Cristiano nga asawa. Saanmi nga ipapan a gapu kadakami amin daytoy, nupay riknaenmi a dakkel ti utangmi kadagiti Cristiano a nagannakmi. No makitami ti trahedia iti adu a pamilia a Cristiano, masdaawkami laeng no apay a kasta unay ti kinaimbag ken parabur ti Apo kadakami.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Kas ken ni Jacob idi un-unana, kunami, “Saanak a maikari uray iti kabassitan kadagiti amin nga asi, ken iti amin a kinapudno, nga impakitam iti adipenmo” (Gen. 32:10).

Bayat ti panagballasiwmi iti Pacific, adda tiempomi a mangpanunot iti aguray kadakami. Panagsapul iti balay a pagnaedan; panagsubli iti trabaho a napno iti kasapulan ken karit; panangisubli kadagiti napukaw ken panangurnong manen kadagidiay naiwaras; panagplano para iti panagwaras ti trabaho ken panagkararag maipapan iti masakbayan. Dakkel a karit ti adda iti sanguananmi. Kalpasan ti pannakadadael kadagiti tawen ti gubat, saanen a kas iti dati dagiti banag. Ammomi unay a saankami a maikari kadagitoy a banag, ngem ammomi met nga agtaud iti Dios ti kinaikarimi ken kanayon a nakaan-anay ti paraburna.

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers

Maituloy iti Maikatlo a Paset

Agtuloy ti estoria iti Maikatlo a Paset ti *Grace Triumphant*: Kapitulo 19–27.

Lukatan ti Maikatlo a Paset

Nailista met ti tunggal kapitulo iti Dagiti Linaon.

Ti Sumaruno

Daytoy ti *Grace Triumphant*, maysa a kadua a libro ti *Apo, Itedmo Kadakami Daytoy a Bantay*. Basaen ti estoria da Cyril ken Anna Brooks ken dagiti Engle iti Maikawalo a Tomo. Ilistana ti Dagiti Linaon ti tunggal libro iti serye.

> Pangngaasiyo, dikay ikkaten iti Dios ti uray bassit a dayag babaen ti panangited kadakami iti uray ania a pammadayaw.
>
> Cyril H. Brooks, Pakauna

Grace Triumphant © 1985 Walterick Publishers. Nausar iti daytoy a serye ti pamilia nga addaan iti pakaammo ti copyright iti tunggal panid. Nainayon idi 13 Oktubre 2026.